

ДНЕВНИКЪ

(СТЕНОГРАФИЧЕСКИ)

НА

IX^{то} ОБИКНОВЕННО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

(ТРЕТА РЕДОВНА СЕСИЯ).

XX заседание, Петъкъ, 20-й Ноемврий 1898 год.

(Отворено въ 2 часътъ слѣдъ пладнѣ, подъ прѣдсѣдателството на подпрѣдсѣдателя Христо Ивановъ.)

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: (Звъни.) Засѣданието се отвара.

Секретарьтъ г-нъ Георги Юруковъ ще прочете списъка на г-да прѣдставителитѣ, за да се види: кой присѣдствува и кой отсъствува отъ днешното засѣдание.

Секретарь Георги Н. Юруковъ: (Прочита списъка.) Отсъствуватъ г-да прѣдставителитѣ: Георги Губидѣльниковъ, Георги Клисурски, Григоръ Найденовъ, Д-ръ Цони Тотевъ, Джорджо Момчевъ, Димитръ Мишковъ, Данчо В. Пишмаповъ, Жеко Ив. Жековъ, Иванъ М. Абрашевъ, Иванъ Грозевъ, Марко Георгиевъ, Никола Ивановъ, Никола А. Мариновъ, Никола Антикаровъ, Петко Катрановъ, Петръ К. Бобчевски, Петко Кочанковъ, Пантелей Набодковъ, Саулъ Камбосевъ, Филипъ Атанасовъ и Цено Леонкиевъ.

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Отъ общото число на г-да прѣдставителитѣ, въ днешното засѣдание отсъствуватъ 21 души; значи, има законното число прѣдставители, за да се счита засѣданието за редовно и да се пристъпи къмъ разглеждане на въпроситѣ, положени на дневния редъ.

На дневния редъ въ днешното засѣдание имаме:

I. Продължение разискванията по доклада на парламентарната комисия за реформи, въ свързка съ бюджета, и

II. Първо четение: 1) законопроекта за измѣнение на чл. чл. 714 и 978-й отъ Гражданското сѣдопроизводство; 2) законопроекта за допълнение и измѣнение на Углавното сѣдопроизводство; 3) законопроекта за измѣнение чл. чл. 44 и 50-й отъ Закона за давността; 4) законопроекта за измѣнение чл. чл. 11 и 35-й отъ Закона за сѣдебнитѣ пристави и тѣхнитѣ помощници и чл. 12-й отъ Закона за измѣнение на сѣдия законъ отъ 1897 год.; 5) законопроекта

за измѣнение чл. чл. 201, 226, 395 и 483-й отъ Търговския законъ; 6) законопроекта за измѣнение чл. чл. 72, 120, 122 и 245-й отъ Наказателния законъ; 7) законопроекта за измѣнение на чл. 4-й отъ Закона за участието на България въ Всемирното изложение въ Парижъ прѣзъ 1900 год., и 8) законопроекта за измѣнение и допълнение на Закона за уредбата на еснафитѣ.

Прѣди да се пристъпи къмъ дневния редъ, има да направя нѣкои съобщения.

Отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието, отдѣление на земледѣлческитѣ каси, е постѣпилъ законопроектъ за допълнение Закона за земледѣлческитѣ каси, който ще бѣде поставенъ за първо четение на дневния редъ за идущето засѣдание.

Постѣпило е едно прѣдложение отъ Панагюрския народенъ прѣдставителъ, г-нъ Вѣлко Нейчовъ, за увеличление пенсията на свещеника Недѣлю Ивановъ. И то ще бѣде поставено на дневния редъ за първо четение въ идущето засѣдание.

Отъ народнитѣ прѣдставители г. г. Иванъ Абрашевъ и Григоръ Найденовъ е постѣпило едно прѣдложение, за да се применува с. Луковитъ на градъ. И то ще бѣде поставено на дневния редъ за първо четение въ идущето засѣдание.

Отъ Министерството на Общитѣ Сгради, Пѣтищата и Съобщенията е постѣпилъ законопроектъ за полицията на крайбрѣжията и пристанищата, който ще бѣде поставенъ на дневния редъ за първо четение въ идущето засѣдание.

Отъ сѣщото министерство е постѣпило прѣдложение, за да се счете за загуба на хазната сумата отъ 40 л.

отпущаната на бившия СевлиеВСКИ инженеръ-кондукторъ, Крайновичъ, прѣзъ 1884 год., съ платежна заповѣдь № 1.473. Това прѣдложение ще бѣде испратено на надлѣжната комисиия.

Отъ Министерството на Финансиитѣ е постѣпилъ законопроектъ за измѣнение и допълнение Закона за бериитѣ (акциза) върху питиетата. Тоя законопроектъ ще бѣде поставенъ на дневния редъ за първо четение въ слѣдующето засѣдание.

Има да съобщимъ на г-да прѣдставителитѣ, че е получена отъ Цариградъ една телеграма, подписана отъ вдовицата и сина на покойния Гавриилъ Кръстевичъ, съ слѣдующето съдържание: (Чете.)

„Христо Ивановъ, София.

Трогнати твърдѣ много отъ изявление на съчувствията на Народното Събрание, ние, заедно съ нашата признателностъ, поднасяме му рѣкописитѣ на възлюбения ни покойникъ.

Вдовицата и Стефанаки Кръстевичъ“.

Пристигламе къмъ дневния редъ.

Г-нъ Маню Бояджиевъ има думата по доклада на парламентарната комисиия.

Маню Бояджиевъ: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! Слѣдъ една епоха отъ 20 години, отъ когато датира нашето политическо съществуване, слѣдъ цѣли 20 години, азъ не вървахъ, че, може би, щѣше да стане нужда, отъ трибуната на Народното Събрание, да се разискватъ дѣйствиата на една парламентарна комисиия, на която, знаете, че мисията е била: да се занимае съ извѣстни прѣобразования, въ свръзка съ бюджета, които народното прѣдставителство, въ едно отъ засѣданията прѣзъ минжлогодишната сесия, е намѣрило за необходимо да станжтъ. Азъ не допускахъ това, защото вървамъ, че прѣди 20 години нашитѣ прѣдшественници, които сж засѣдавали въ първото, второто и послѣдующитѣ обикновенни народни събрания до 1886 год., едва ли сж могли да върватъ, че въ продължение на 20 години нашиятъ бюджетъ ще да нарасне до такава степенъ, щото да се посвети Народното Събрание да изучи причинитѣ на това нараствание, както и да помисли за причинитѣ и за срѣдствата, съ които да се облегчи тоя бюджетъ.

Г-да прѣдставители! Първиятъ сериозенъ отзивъ, първото сериозно загрижвание за нашето незавидно финансово положение, до колкото си спомнямъ, датира отъ 1888 и 1889 год. Първитѣ искавания, било въ разнитѣ мѣста въ нашето общество, било въ печата, сж се проявили отъ около 1892 год. Причинитѣ, за да възбуди нашето мисляще общество въпроса, било въ печата, било отъ вѣнъ, за бюджета, както и за необходимостта да се вземжтъ нѣкои мѣроприятия, да се съкрати бюджетътъ, или да се вземжтъ мѣрки, щото нарастванieto на бюджета да не отива въ такъвъ галопантенъ размѣръ, сж били, че отъ 1892 год. всички съзрѣхж, че бюджетътъ расте въ неимовѣрни размѣри и защото въ 1892 год. се расчу, че размѣрътъ на бюджета около туй врѣме, както и отъ туй врѣме до сега,

достигнж до такава пропорция, че не съотвѣтствува на материалното благосъстояние на страната, и отъ друга страна — на срѣдствата на държавата. За туй, че бюджетътъ не е по силитѣ ни; за туй, че нарастванieto на бюджета около 1892—1893 год. не съотвѣтствуваше на нашето икономическо, въ туй врѣме, а и до сега, развитие, първъ, до колкото помнж, възбуди въпросъ почитаемииятъ нашъ колежъ, г-нъ Иванъ Ев. Гешовъ, съ една статия въ едно периодическо списание, като се силѣше да докаже, чрѣзъ аргументи, изложени въ тая статия, че нито доходитѣ на страната, въ смисълъ на износъ и вносъ, нито цѣкъ нашитѣ вжтрѣшни богатства прѣдставляватъ тия условия, за да имаме такъвъ голѣмъ бюджетъ, каквито бѣхж бюджетитѣ прѣзъ 1892—1893 год. Трѣбваше да се очаква, г-да народни прѣдставители, че слѣдъ туй врѣме у насъ трѣбваше да настѣпи епохата, когато трѣбваше много сериозно не само да се мисли, а и да се направи за съкращението на така скоро нараствающия бюджетъ. Отъ тогазъ, обаче, се изминжжж 7—8 години и трѣбва да си го признаемъ, че отъ тогазъ до сега въ туй отношение сме направили не толкозъ много. Истина е, че около прѣди 2—3 години, народното прѣдставителство, като съзнаваше нѣмотията на българскитѣ граждани; като имаше прѣдъ видъ, че една частъ отъ данѣцитѣ сж извънредно много голѣми, че тѣ тежжтъ исклучително на туй население, което съ голѣмъ трудъ искаква своя ежедневенъ поминѣкъ, посѣгнж и направи нѣкои намаления върху данѣцитѣ, които така тежко тежехж на земледѣлцитѣ, прѣимущественно на селското население. Но само въ туй отношение Народното Събрание изпълни дълга си спрѣмо реформитѣ, които трѣбваше да се проведжтъ въ нашия бюджетъ. Колкото се касае до расходитѣ, обаче, трѣбва да кажемъ открито, че ние не сме направили толкозъ много. Вѣрно е, че отъ 3—4 години насамъ правителството, съвмѣстно съ народното прѣдставителство, е мислило много пжти върху тоя въпросъ и не единъ пжтъ сж се размѣнявали идеи и взглядове за срѣдствата и мѣрѣитѣ, които трѣбва да се вземжтъ, за да се намали до една значителна степенъ расходниятъ бюджетъ; но това е останжло само въ размѣняване на мисли, а на дѣло нищо не се е направило. Или ако се е направило, то е направено сравнително много малко отъ това, което могло би да се направи и което е трѣбвало да се направи.

Г-да народни прѣдставители! Минжлата година, вѣроятно, като сте имали прѣдъ очи отчетитѣ за финансовото положение, които ежегодно внася Финансовото Министерство въ Камарата, и, вѣроятно, като сте забѣлѣжили, че бюджетътъ отъ нѣколко години насамъ почти ежегодно се склучва само съ дефицити, вие, казвамъ, сте направили актъ на съзнание, дълбоко съзнание на дълга, направили сте актъ отъ голѣмъ патриотизмъ, за гдѣто сте взели рѣшение да наредите отъ срѣдата на самото Събрание една комисиия, която, като проучи нуждитѣ на нашата държава, да промисли: да ли не е възможно да се направжтъ нѣкои реформи, въ свръзка съ бюджета, та да може да станжтъ тия намаления, които толкозъ много сж искани и за които толкозъ много се е говорило.

Сега, когато ни прѣдлѣжи да оцѣнимъ и да се искажемъ върху дѣятелността на тая комисия, както и върху въпроса: да ли трѣбва да се вземѣтъ нейнитѣ рѣшения въ внимание още сега, при разискването на бюджета, азъ ще ви моля, г-да прѣдставители, да ми позволите да искажъ и азъ своя възгледъ отъ трибуната по мѣрките, които прѣпорѣчва тая комисия, както и до колко би могли да получатъ, споредъ мене, едно практическо приложение въ нашия бюджетъ.

Г-да народни прѣдставители! Споредъ мене, причинитѣ, които прѣдизвикахъ самата парламентарна комисия, както и нейната дѣятелностъ, бѣхъ сериозни, и зарадъ туй, споредъ мене, ние трѣбва да се отнесемъ къмъ труда, къмъ дѣятелността на тая комисия съ всичката сериозностъ. Споредъ мене, г-да прѣдставители, Народното Събрание, както и правителството, при приеманieto и гласуването на бюджета за идущата година, не само трѣбва да имаме като настолна книга, както нѣкои колеги се произнесохъ, труда на парламентарната комисия, но — азъ ще го кажъ още по-силно — Народното Събрание, бюджетарната комисия и правителството ще трѣбва да иматъ тоя трудъ като цѣненъ материалъ; върху който трѣбва да се съгради, върху който трѣбва да се гласува нашиятъ бюджетъ.

Отъ нѣкои отъ нашитѣ събрата, въ онзи денъ, когато се съдѣние, се искавахъ известни опасения отъ възможни сътресения, които бихъ могли да се явятъ, ако би че се приемѣтъ мнѣнията и рѣшенията на комисията такива, каквито ги искаватъ въ своя докладъ. Азъ, обаче, г-да прѣдставители, не съмъ на това мнѣние, не поддържамъ такава теория. И азъ се съгласявамъ, че за да може да бждѣтъ приложени всички рѣшения на парламентарната комисия, необходимо е нѣкои отъ тѣхъ да бждѣтъ прѣдшествувани съ закони; но менъ ми се струва, че Народното Събрание има още достатъчно врѣме, за да внесе — или по своя инициатива, или пакъ чрѣзъ правителството — тия законопроекти, които сѣ необходими, за да може да получи едно практическо приложение този трудъ, тия възгледи, тия рѣшения на парламентарната комисия. Азъ, обаче, намирамъ, че даже и туй ако не станеше, даже ако Народното Събрание намѣрѣше, че не му остава достатъчно врѣме, за да разиска и приеме нѣкои законопроекти, въ свѣрка съ възгледоветѣ, исказани отъ парламентарната комисия, казвамъ, безъ тѣхъ пакъ може да се направи много нѣщо; защото има нѣкои рѣшения на парламентарната комисия, има нѣкои възгледи, прокарани отъ нежъ, които може да се приемѣтъ въ бюджета, или при разискването на разнитѣ бюджети, безъ да се срѣщнатъ нѣкои спънки, или безъ да има страхъ отъ каквото и да било сътресение.

Г-да народни прѣдставители! Вчера бѣхъ въ бюджетарната комисия и отъ одного отъ нашитѣ колеги чухъ единъ възгледъ, който даже поддържахъ, като случайно се намѣрихъ тамъ, че безъ да се отива много на далечъ, ние можемъ въ бюджета си да направимъ една икономия изъ единъ пѣтъ 3—4,000.000 л., като се посѣгне 10% отъ цѣлата сума, която се опрѣдѣля за заплати на чиновницитѣ въ цѣлата държава. Тая идея ми се показва прѣкрасна;

видѣ ми се идея по отдѣлно прогледвана и въ самия рапортъ на парламентарната комисия. При това положение на работата, ето ви една прѣкрасна перспектива, за да може да се направи едно намаление отъ 4,000.000 л. въ бюджета, безъ да има каквото и да било сътресение. Този нашъ колега, когато трѣбваше да обясни и развие, какъ би могло това да стане, каза, че ако се направи такава нѣщо, собствено на чиновницитѣ нѣма да се правѣтъ отбивки отъ платата имъ 10%, и много справедливо забѣлѣжи, че като се ревизиратъ всички длѣжности въ бюджета, ще се намѣрѣтъ въ бюджетитѣ на разнитѣ министерства, че фигуриратъ положения, които стоѣтъ въ бюджета не че сѣ потрѣбни и необходими, но защото отъ 1886 год. известни министри сѣ създали известни положения, защото трѣбвало да се назначѣтъ разни хора на служба.

Христо П. Славеиковъ: Кажете кои министри!

Иванъ М. Лиловъ: Прѣдишнитѣ отъ вашитѣ министерства!

Христо П. Славеиковъ: Не, вашитѣ!

Маню Бояджиевъ: Това обяснение, дадено отъ моя другаръ, отъ нашия колега, ме заинтересува и азъ отъ вчера си дадохъ трудъ да го провѣрѣмъ чрѣзъ бюджетитѣ. И дойдохъ да се увѣрѣмъ, г-да народни прѣдставители, отъ бюджетитѣ на нашата страна, за цѣли 20 години, че туй, което твърди моятъ колега, именно г-нъ Петръ Папанчевъ, е било много право. Азъ, г-да народни прѣдставители, имамъ на рѣка бюджетитѣ на Княжество България отъ 1883 до 1887 год. Не искамъ сега да ви давамъ цитати и подробни указания на постепенното нарастване нашитѣ бюджети и на постепенното увеличение службитѣ до 1886—1887 год., защото, може би, нѣкои отъ васъ да сѣ се интересували отъ това и, може би, много по-рано отъ мене да сѣ изучили това. Но това, което трѣбва да се каже отъ трибуната на Народното Събрание, г-да народни прѣдставители, то е, че между персонала отъ 1886—1887 год. до персонала, който прогледва въ сегашния бюджетъ, има грамадна разлика. Отъ това слѣдва, г-да народни прѣдставители, че отъ 1887 год. насамъ, и именно до 1893—1894 год., въ нашия бюджетъ има длѣжности сравнително два пѣти повече, отъ колкото е имало чрѣзъ 1887—1888 год. Ако е могло правителството правилно да функционира до 1888 год., явява се въпросъ: какъ е могло тогазъ, отъ 1889 год. насамъ, персоналотъ да стане два пѣти повече, отъ колкото е билъ въ 1888 год.? Че това е тѣй, можете въ всѣка минута да го провѣрите чрѣзъ бюджета. Излиза, слѣдователно, че ако персоналотъ се е увеличилъ два пѣти повече, споредъ мене, не е могло да бжде вслѣдствие на нарастване на нуждитѣ, а вслѣдствие на това, че трѣбвало известни хора да се наредѣтъ на работа. Щомъ като дойдемъ и се убѣдимъ въ тази истина, г-да народни прѣдставители, и щомъ като стоимъ прѣдъ дилемата: да трѣгнемъ и да свѣржемъ своето положение съ положението на другитѣ държави около насъ, които не сѣ въ особено выгодно икономическо и финансово положение, азъ намирамъ, г-да народни прѣдставители, че ние, вмѣсто да дойдемъ да свѣршимъ печално, по-хубаво е да липсимъ 100, 200, 500

души български граждани отъ службитѣ, които сега занимаватъ и нѣма да направимъ голѣмъ грѣхъ, ако, слѣдъ като закриемъ длѣжноститѣ въ бюджета, имъ кажемъ, че трѣбва да търсѣтъ своето прѣпитание на друго мѣсто. За да се убѣдите, г-да народни прѣдставители, въ тази истина, азъ бихъ ви молилъ да вземете, което обичае министерство. (Христо П. Славейковъ: Военното Министерство!) Вземете персонала отъ което щете министерство и го сравнете съ персонала на сѣщото министерство прѣзъ 1888 или 1887 год., и ще видите, че това, което твърди азъ, е нѣщо повече отъ истина и даже не е толкозъ силно казано, както азъ го казвамъ, защото разницата въ персонала е грамадна между бюджета въ онова врѣме и сегашния бюджетъ, както и бюджетитѣ на минжлата по-минжлата и още по-минжлата години. Сега, окастрѣтъ ли се тѣзи длѣжности, до извѣстна степенъ, г-да народни прѣдставители, нашето положение е спасено. До извѣстна степенъ го казвамъ за това, защото азъ намѣрвамъ, че и слѣдъ като направимъ това, ние още съвсѣмъ не прѣскачаме трапа; защото, онзи день се исказахъ тукъ мисли, които ако се реализиратъ и ако ги приемемъ, ще трѣбва да направимъ още намаление на бюджета.

Помните, г-да народни прѣдставители, че онзи день, когато се разискваше докладътъ на парламентарната комисия, нѣкои г-да народни прѣдставители направихъ алюзии на това, че у насъ има голѣми пера въ приходния бюджетъ, които би трѣбвало да се заличѣтъ, защото били приходи, които не само не на мѣсто фигуриратъ въ бюджета, но били отъ естество да спрѣтъ нашето икономическо повдигане. Помните като се направи алюзия, че у насъ, както бегликътъ е данѣкъ, върху който трѣбва да се помисли, ако трѣбва да съществува или не, тѣй трѣбва да се обърне внимание и върху цифрата на поземелния данѣкъ, ако трѣбва да се остави въ този размѣръ, или не. Е, г-да народни прѣдставители, ако е, че слѣдъ като се разиска този въпросъ, дойдемъ до убѣждение, че въ туй отношение трѣбва да се направѣтъ нѣкои реформи, ще трѣбва да се съгласите, че за да може да се подпълни една цифра отъ 8,000.000 л. отъ беглика, за да може да се допълни другата цифра отъ около 8—10 милиона лева намаление върху поземелния данѣкъ, ние ще трѣбва да увеличимъ съ съответствующата цифра приходния бюджетъ. И, като нѣма отъ кждѣ, ще трѣбва да намалимъ расходния бюджетъ; защото, не се ли намалѣтъ въ расходния бюджетъ съответствующитѣ параграфи и суми, тогазъ ще трѣбва да управляваме съ заеми и да сключваме нашитѣ бюджети съ дефицити.

Христо П. Славейковъ: Както е ставало и до сега!

Маню Бояджиевъ: Както, не го криѣж, и сега става; но за което положение, почитаемота оппозиция ще трѣбва да признае, че туй не го е създадо нито сегашното правителство, нито сегашното народно прѣдставителство.

Д-ръ Димитръ Теодоровъ: Не е вѣрно!

Маню Бояджиевъ: На Васъ не е въ привычката, не е въ нравитѣ Ви да приемате нѣща, които сѣ Ваши, които не Ви изнасятъ; но туй, колкото и да е вѣрно, колкото и да е неприятно, трѣбва да го прѣгълтнете. Българскитѣ

бюджетъ не е нарастѣлъ отъ 1894 год., но е нарастѣлъ отъ 1886 год. насамъ. Персоналътъ, за който говорихъ прѣди малко, не е нарастѣлъ отъ 1894 год. насамъ, а, напротивъ, отъ тогава на сѣтъ до извѣстенъ размѣръ е намаленъ, само че недостатъчно. Той е нарастѣлъ отъ 1888 до 1892 и 1893 год. Слѣдователно, отговорността за грамадността на персонала не може да се вмѣни въ вина, не може да бѣде за това упрѣкнато нито сегашното народно прѣдставителство, нито сегашното правителство.

Никола Хр. Габровски: Вие продължавате да вървите по сѣщия пѣтъ!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Моля г-да прѣдставителитѣ, когато взематъ думата, тогазъ да говорѣтъ!

Маню Бояджиевъ: Тия работи, г-нѣ Габровски, на мѣсто да ги казвате отъ своето мѣсто, отъ скамейката, и да ме прѣсичате, по-добрѣ е тукъ да се качите и отъ трибуната да ги кажете. Вие не единъ пѣтъ сте казвали много работи и послѣ, слѣдъ единъ часъ, сте бивали принудени да теглите думитѣ си назадъ и да казвате, че не е истина това, което сте казали.

Иванъ М. Лидовъ: Не имъ изнася да излѣзѣтъ тамъ да се искажѣтъ. Искатъ отворени врати!

Найчо Цановъ: Има вече нѣколко доклада въ архивата, и този ще отиде тамъ!

Никола Хр. Габровски: Трѣбва да се храни народътъ съ илюзии!

Маню Бояджиевъ: Г-да народни прѣдставители! Казахъ го... (Прѣръкание между лѣвицата и центра.)

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Моля да се пази тишина, г-да прѣдставители!

Маню Бояджиевъ: Г-да народни прѣдставители! Казахъ го, че е настѣпило врѣме, когато не трѣбва да си правимъ илюзии за нашето неособенно изгодно, икономическо и финансово положение, защото имаме прѣдъ очитѣ си данни грозни, данни такива, които не можѣтъ да не подсѣтътъ когото и да било отъ насъ, че трѣбва да се вземѣтъ сериозни мѣрки, че трѣбва да се намѣрѣтъ и срѣдства, за да се поправи злото, до гдѣто е още врѣме.

Г-да народни прѣдставители! До прѣди нѣколко врѣме, до когато не си бѣхме дали трудъ да искаме да узнаемъ истинското положение на нашия бюджетъ, азъ, право да ви кажѣ, като че не бѣше ме толкозъ страхъ никой пѣтъ отъ искаванитѣ възглѣдове, че не стоимъ толкозъ добрѣ; но отъ онази година, отъ тази година, ако щете, азъ попрѣхвърлихъ както сегашния бюджетъ, така и отчетитѣ за минжлогодишнитѣ бюджетни упражнения и дойдохъ да видѣж нѣща, които ме стреснахъ. И тия сега, споредъ мене, грозни нѣща сѣ, които не само мене, но и всѣкого одного отъ насъ трѣбва да заставѣтъ да се позамисли: да ли мѣрките, които наръчва парламентарната комисия, нѣма да докаратъ сътресение въ страната, или, да ли не ще трѣбва да се чака, щото тия възглѣдове на парламентарната комисия да се проявѣтъ въ единъ законъ. Азъ казвамъ, че не трѣбва да чакаме това, защото, може би, ще бѣде въсно, тѣй като, ако мѣтнемъ единъ бѣгълъ погледъ на цифритѣ и даннитѣ, които намираме само въ двѣ минжли бюджетни упражнения

ние ще да видимъ, ние ще да се убѣдимъ, че не само не стоимъ толкозъ добръ, но, напротивъ, стоимъ при такова негодно положение, че намъ се налага повелителенъ дългъ да направимъ всичко, за да спасимъ положението. (Никола Хр. Габровски: Късно се сътихте!) За да видите, г-да прѣдставители, че туй, което казвамъ, не е само думи, азъ ще ви процитирамъ само три, четири или петъ цифри отъ това, което видѣхъ въ бюджетното упражнение за 1895 и 1896 год., безъ да искамъ да се връщамъ назадъ и да ви казвамъ, че бюджетнитѣ упражнения до 1894 год. сж се сключвали само слѣдъ като се е прибѣгвало до заеми отъ 15—20 милиона лева, и зарадъ туй нѣма да говорѣмъ за тѣхъ, защото, струва ми се, не единъ пътъ сте имали случай да чуете това тукъ отъ тази официална трибуна. Азъ помня много добръ, че бюджетнитѣ упражнения на Бняжеството отъ 1891 год. до 1894 год. включително сж се свършвали, сж се уравнивали, като е похарчило правителството около 50 милиона лева отъ заема отъ Лендеръ-Банкъ, който бѣше прѣдначенъ за правяние на желѣзници, и, освѣнъ това, като се е похарчвалъ, но не помѣтванъ въ приходната частъ на бюджета полупроцентовиятъ сборъ за нѣколко години, който до 1894 год. възлиза на почтенната цифра около 11—12 милиона лева. Ще каже, че само за до 1894 год. нашиятъ расходенъ бюджетъ, за да бѣде удовлетворенъ, правителството е било длъжно, не само да исхарчи всичкитѣ суми, които е получило отъ данъкоплатцитѣ срѣщу окладитѣ, прѣдвидени въ бюджета, но е трѣбвало да си послужи съ една сума отъ около 70,000.000 л., за да покрие расходитѣ. И забѣлжете, г-да народни прѣдставители, че и туй не имъ е стигнало, ами едвамъ става 18-й Май и на гърба на новото правителство се стоварватъ единъ купъ задължения, които, до колкото си спомнямъ, за да можемъ да посрѣщнемъ, бѣхме принудени да гласуваме свѣрхсметни кредити прѣзъ 1894/95 и 1895/96 год., които свѣрхсметни кредити, до колкото си спомнямъ, не бѣхъ по-долу отъ цифрата 10—12 милиона лева. Ще каже, че за да е могло да има едно правилно сключване на бюджетнитѣ упражнения, на расходитѣ собствено на бюджетитѣ отъ 1891 до 1894 год., не е било достатъчно, щото правителството да има по единъ приходъ отъ 70—80 милиона лева, но е трѣбвало да употреби и други 80 милиона лева, за да може по този начинъ да надвие на расходитѣ, които е било направило и срѣщу които правителството е вземало извѣстни ангажменти, които паднахъ на гърба на туй правителство, което ги наслѣди.

Сега, за 1895 и 1896 год. ето какво намирамъ въ нашата отчетностъ и въ нашитѣ бюджети. Расходниятъ бюджетъ за 1895 год., г-да народни прѣдставители, е гласуванъ отъ Народното Събрание въ размѣръ на 89,850.000 л., — казвамъ вжгла цифра; не е точно толкова — а пъкъ приходътъ е опрѣдѣленъ толкозъ, съ една разлика отъ 18,000 л. Когато сме гласували, г-да народни прѣдставители, този бюджетъ, вѣроятно, сме мислили, че съ това се свършва всичко; вѣроятно, всѣки отъ насъ е издѣлалъ, като си е помислилъ, че като се дава този бюджетъ на правителството, това послѣдното има вече

трасиранъ пътя си и едва ли може да се срѣщне нѣкаква мжнотия. Но, г-да народни прѣдставители, на практика какво излѣзе? — Прѣзъ 1895 и 1896 год., вмѣсто да се прибере сумата отъ 89,850.000 л. отъ приходитѣ, за колкото ги е опрѣдѣлило и прѣцѣнило правителството, съвмѣстно съ Народното Събрание, правителството за двѣтъ годишни упражнения, за 1895 и 1896 год., срѣщу бюджета за 1895 год., е получило 65,000.000 л., (Никола Хр. Габровски: Значи, фиктивни сж били бюджетитѣ!) и, за да посрѣщне своитѣ нужди, прибѣгнѣ до единъ заемъ отъ 12,000.000 л. Не стига това: трѣбвало е да се израсходватъ още и сумитѣ, които сж били отпуснѣти като свѣрхсметни кредити, съ закони, и правителството сключва расходната частъ на бюджета съ 97,000.000 л. Сега, туй, което остава за мене тайна, туй, което остава за мене енигма, то е: какъ е могло правителството да исплати 97,000.000 л., когато въ неговитѣ каси не е постѣпила такава сума прѣзъ годината, а сж постѣпили само 65,000.000 л.? Азъ, като знаехъ, че полупроцентовиятъ сборъ не се вписваше до сега въ бюджета, искахъ да мислѣмъ, че вѣроятно, правителството го употребява, за да може да отговаря на тия платежни заповѣди, на тия расходи, които е имало въ бюджета си и които е било прѣдвидѣло. Искахъ да вървамъ, че възможно е, правителството, за да не излѣзе да се черви прѣдъ трети лица и да не губи кредита на страната, възможно е, казвамъ, освѣнъ съ тѣзи цифри, освѣнъ тия приходи, да си е служило и съ приходитѣ отъ текущия бюджетъ, и само така можахъ да си обяснѣмъ работата. Допуснахъ, освѣнъ това, че е възможно да сж се лансирали нѣкои съкровищни бонове и искахъ съ тѣзи само хипотези, съ тѣзи само прѣдположения, да вървамъ, че се е закрилъ расходътъ отъ 97,000.000 л.; защото, право да ви кажъ, азъ не можахъ да вървамъ, не можахъ да мислѣмъ, не можахъ да знамъ, отъ гдѣ може да се исплатѣтъ тѣзи 97,000.000 л., тѣй като бюджетътъ, поправителниятъ бюджетъ, вѣрно го казвамъ, е сключенъ съ единъ расходъ отъ 97,000.000 л. Това, че е тѣй, вижда се отъ самия отчетъ на Министерството на Финанситѣ за бюджетнитѣ упражнения прѣзъ 1895 и 1896 год. Рѣкохъ си, г-да народни прѣдставители, че това е възможно само за тази година; чакай, рѣкохъ, да провѣрѣмъ и за слѣдующитѣ години. И до като вървахъ, че нѣма да има сключено друго бюджетно упражнение чрѣзъ заемъ; до като искахъ да вървамъ, че нашитѣ приходи, които се прѣдвиждатъ въ бюджета, сж истински приходи, какво се оказа за мене, когато прѣгледахъ слѣдующия бюджетъ? — Оказа се, че и на слѣдующата година ние прѣдвиждаме приходитѣ въ размѣръ на 90,000.000 л., а въ сжщата година и въ слѣдующата година отъ сжщия бюджетъ Министерството на Финанситѣ не получава повече отъ 77,000.000 л. А расходитѣ, направени за сметка на тази финансова година, сж отъ 96,000.000 л., отъ които 4,000.000 л. оставатъ дългъ, слѣдъ като сж издадени платежни заповѣди, за да бѣдѣтъ платени слѣдующата година. Мислѣхъ си, г-да народни прѣдставители, че, може би, ще можъ да намѣрѣмъ за себе си едно обяснение за това незавидно положение на нашия бюджетъ въ това, че може да

сж останжли нѣкои грамадни цифри отъ недобори, които неисправнитѣ данъкоплатци сж останжли да плащатъ на държавата. За жалость, търсихъ, търсихъ, търсихъ да намѣрж нѣкакви недобори въ размѣръ на 30—40 милиона лева и не намѣрихъ. И знаете ли, г-да народни прѣдставители, защо не намѣрихъ? Не че не си дадохъ трудъ да търсж, но защото ги нѣмаше, или, ако ги има, има ги въ размѣръ на 5—6 милиона лева, а 5—6 милиона лева съвсѣмъ не могатъ да посрѣщнатъ, съвсѣмъ не могатъ да бждатъ като съотвѣтствующа цифра на единъ дефицитъ отъ 15 или 10 милиона лева.

Такова е, г-да народни прѣдставители, нашето истинско финансово положение. (Ганчо Гаврийловъ: Отъ лошата финансова политика!) Туй, което ви казвамъ, г-да народни прѣдставители, не сж думи на Маня Бояджиевъ, а сж думи, които Маню Бояджиевъ казва, като е ималъ прѣдъ себе си бюджета сегашенъ и бюджетитѣ и отчетитѣ на минжлитѣ бюджетни упражнения. (Никола Хр. Габровски: Това е гласъ на цифритѣ!) Ако мислите, г-да народни прѣдставители, че и слѣдъ туй положение ние трѣбва да стоимъ съ скръстени ржцѣ; ако мислите, че нашиятъ високъ, почтенъ мавдатъ не би трѣбовало да ни наведе на мисльта за сериозни реформи, можемъ да оставимъ това положение да просъществува и отъ сега нататкъ. Моето мнѣние, моето дълбоко убѣждение, г-да народни прѣдставители, не е такова. Азъ поддържамъ, че вече е настѣпила минутата, когато ние трѣбва да направимъ сериозни реформи въ нашия бюджетъ, безъ да се плашимъ отъ каквото и да било сътресение, защото ще да рискнемъ да се намѣримъ подъ развалинитѣ на едно по-голѣмо сътресение, което единъ день — може би не далеченъ — ще даде фалита на нашата държава. Зарадъ туй, до като не е настѣпилъ този моментъ, до като ние още можемъ да вземемъ мѣрки, които, ако не тази година, то идущата година да способствуватъ да се балансира бюджетътъ, азъ ви моля, г-да народни прѣдставители, да обърнете най-сериозно внимание върху тѣзи мѣрки, върху тѣзи реформи, върху рѣшенията, които прѣпоржчва парламентарната комисиия, която е вашъ продуктъ и която вие избрахте, за да видите нейнитѣ възглѣдове върху истинското положение на страната. Каза се онзи день отъ нѣкои отъ моитѣ колеги, чийчо възглѣдове азъ държж и скжпж: ами хубаво; какъ можемъ да направимъ такива работи, когато тѣзи работи изискватъ по-дълго врѣме, когато изискватъ изработванието на специални закони, когато изисква не знаж какви прѣдосторожности? Както щете, г-да народни прѣдставители, но ние вече три години живѣемъ въ идеята, въ надѣждата, че, ако не днесъ, утрѣ ще се поправи това положение. Но и слѣдъ три години прѣдъ каква перспектива ще стоимъ? — Да сключваме бюджетнитѣ упражнения съ заемъ отъ 4, 5 и 8 милиона лева, (Атанасъ П. Краевъ: Това значи, че правителството е некаджрно!) перспектива, пакъ го казвамъ, г-да народни прѣдставители, грозна! Зарадъ туй, трѣбва да се вземжтѣ мѣрки.

Казва се: какъ така ще посѣгнемъ на военния бюджетъ, когато трѣбва да имаме този ефективъ, който ни се прѣдстав-

лява? Какъ нѣма да посѣгнемъ, питамъ азъ, и защо да не посѣгнемъ? Може ли да има въпросъ аслж, да ли не трѣбва да посѣгнемъ, когато стоимъ прѣдъ такова положение? И не забравийте, г-да народни прѣдставители, че до една извѣстна степенъ, за да се дойде до това положение, причина до нѣйдѣ е военниятъ бюджетъ. Казватъ: войска ни трѣбва! Тѣй е; много е вѣрно, и азъ съзнавамъ, че войска ни трѣбва; по справедливо се забѣлжжи отъ единъ мой колега: какво ще правимъ съ тази войска, ако единъ день въ нашитѣ държавни ковчежничества, вмѣсто да игражтѣ петолевки и наполеони, игражтѣ мишки? (Христо П. Славейковъ: Ще ловимъ мишки!) Много на мѣсто въпросъ, г-да народни прѣдставители; защото единъ день, при една голѣма необходимостъ, за да може да се тури въ движение една войска отъ 200—250.000 души, не е достатъчно само да имаме хората, а трѣбва да имаме и всички срѣдства, за да поставимъ тия хора въ положение да могатъ да воюватъ; а пъкъ за да се поставжтѣ въ това положение, изисква се парата. Това го е съзналъ Наполеонъ прѣди 100 години, затова е и казвалъ: „Пари, пари и пакъ пари“! (Министръ Полковникъ Никола Ивановъ: Не е той, за съжалѣние!) — Може да не го е казалъ той; грѣшж въ името, но не въ факта, а важенъ е фактътъ, г-да народни прѣдставители, не е важно толкозъ името. За туй, г-да народни прѣдставители, колкото и да ни се показва, може би, неприятно, ние да правимъ туй скратяване на ефективна на войската, казвамъ, че азъ се присѣдинявамъ къмъ единъ възгледъ, къмъ едно настроение, къмъ едно рѣшение, което би посѣгнало на ефективна на нашата войска; присѣдинявамъ се зарадъ туй, защото виждамъ една необходимостъ да стане това. И азъ, както вѣрвамъ и веѣки други отъ васъ, се радвамъ на туй, да имаме по-многочисленна войска; защото и азъ, като васъ съмъ убѣденъ, че намъ прѣдлжжи да изпълнимъ исторически задачи, които не можемъ да достигнемъ другояче, освѣнъ съ сила. Каза се, дѣйствително, отъ единъ нашъ колега, че ние като сме сега въ добри отношения съ най-голѣмата империя въ свѣта, бихме могли да минемъ и безъ войска. Ама азъ, право да си кажж, не съмъ много партизанинъ на този възгледъ; защото, намирамъ, че за да бждемъ скжпи, за да струваме нѣщо, за когото и да било, трѣбва прѣди всичко да бждемъ силни. Но силата не се състои само въ това, да имаме на книга 250.000 души войска, ами се състои въ това, да вдигнешъ, да наредишъ тази войска тогава, когато най-много ще ти дотрѣбва. Ето защо, при всичко, че съмъ голѣмъ партизанинъ на единъ по-многочисленъ ефективъ на нашата войска; при всичко, че, може би, ако не повече, наравно, вѣрвамъ, че намъ ни прѣдстои да играемъ още роль, за да довършимъ туй, за което сме повикани, по своето положение на Балканския полуостровъ; обаче, прѣдъ грозната перспектива, въ която се намира нашиятъ бюджетъ, ние ще трѣбва, г-да народни прѣдставители, може би, мимо исканието си, мимо желанието си, да направимъ извѣстни съкращения на ефективна на войската, за да можемъ да се спасимъ отъ по-неприятни, отъ по-грозни послѣдствия.

Каза се: какъ ще посѣгнемъ ние да съкратимъ окръжитѣ, когато за това се иска специаленъ законъ, който министрътъ не е още приготвилъ и който, по причини, може би, много справедливи зарадъ него, не ще може да внесе и въ тая сесия. Та, каза се, колкото и да съзнаваме истината, че нашитѣ окръжи сж повече, отъ колкото трѣбва, все таки заключи се, че това сега изъ единъ пѣтъ не може да стане. Г-да народни прѣдставители! Азъ и въ туй отношение не съмъ съгласенъ съ възгледовѣтъ, които се искаахъ отъ нѣкои отъ моитѣ добри приятели. Не съмъ съгласенъ най-напрѣдъ по тия причини, по тия страхове, които ви искаахъ прѣди малко. Не съмъ съгласенъ още затоа, защото намирамъ, че не е толкова много късно да може да се посѣгне на едно съкращение на нашитѣ окръжи. Опасяватъ се, г-да прѣдставители, че могло би да стане разнебитване въ срѣдата ни. По тия въпроси нека бждимъ ясни — пѣма защо да го криемъ. Опасението, че могло да стане срѣдитня, защо да се закрижтъ едни окръжи, а други да остапжтъ, споредъ менъ, въ прѣдположението, въ което се намираме, това е само единъ мнимъ страхъ. Ние ще се убоимъ отъ това, само при такова положение, ако не съзнаемъ дълга си, като депутати, като хора пратени, за да мислжтъ за доброто на страната си. Г-да прѣдставители! Струва ми се, че е много на мѣсто да го знаемъ, че тукъ, въ тая ограда, ние не сме прѣдставители на разни околии и окръжи, а сме прѣдставители на българския народъ. Като такива, колкото да е не-приятно на нѣкои отъ насъ да виджтъ закрити окръжнитѣ управления въ градове и околии, отъ които сж тѣ избрани, ще трѣбва да направимъ това пожертвование, за да може да се уравнимъ бюджетътъ; защото, ако не стане туй, нѣмаме резонъ да посѣгнемъ на други работи, защото ще се намѣримъ прѣдъ едно положение да ни кажжтъ: като направихте туй, защо не направихте и туй. И много справедливо.

Каза се, че нашата администрация, нашето административно дѣление не било до такава степенъ нерационално, не било до такава степенъ раскошно. Не е вѣрно. Питамъ ви, г-да народни прѣдставители, какъ ви се харесва, да фигуриратъ въ законитѣ и въ бюджетитѣ като специални окръжи, окръжи съ двѣ околии и окръжи съ 80.000 души жители? За една страна, която отъ нѣколко врѣме насамъ сключва бюджетитѣ си съ дефицити, питамъ ви азъ: не е ли луксъ да държи окръжни управители въ мѣста, които можжтъ да бжджтъ околии? А такива — слава тебе Господи — има нѣколко окръжи! Помнж, че г-нъ Папанчевъ направи възражение, като каза: какъ да приемемъ възгледовѣтъ на комисията, която иска да бжджтъ окръжитѣ деветъ? Каза той: кой е билъ критериятъ на комисията, да рѣши да не бжджтъ 8, 7 или 6 окръжитѣ, а да бждѣли непрѣмѣнно 9? Г-нъ Папанчевъ каза даже, че ако ние искаме да бждемъ и справедливи и да не докачимъ никого, да сме възстановили старото турско дѣление на санджацитѣ. Менъ ми е на умъ, г-да народни прѣдставители, че и самъ г-нъ Папанчевъ не би могълъ сериозно да поддържа това. Колкото се касае, обаче, до мнѣнието, исказано отъ комисията:

да ли окръжитѣ да бжджтъ 9, или по-малко, азъ не съмъ партизанинъ на цифрата 9, но никои пѣтъ, при такова положение, не можъ да поддържамъ да бжджтъ 22. Ако ние не можемъ да направимъ окръжитѣ да бжджтъ 9, можемъ да ги направимъ да бжджтъ 12, 13 или 14. Нека на първо врѣме да направимъ това, което може да се направи и което, отъ друга страна, трѣбва да се направи. Защото, единъ окръгъ съ 150.000 души жители, като второстепененъ, съ три или четири околии, азъ още разбирамъ да съществува; но единъ окръгъ съ 90.000 души жители, съ двѣ или три околии по 25—30.000 жители, това не го разбирамъ. Струва ми се, че и вие нѣма да го разберете, ако искате да излѣзете и вие отъ туй гледище, отъ което излизамъ азъ. Ето защо, г-да народни прѣдставители, и въ туй отношение ние трѣбва да направимъ реформи и прѣобразования, и тия реформи и прѣобразования, споредъ менъ, не трѣбва да чакаме да ги внесе правителството, ако то по едни или други причини се стѣснява и не ги внесе, а сами трѣбва да вземемъ инициативата и още днесъ или утрѣ да внесемъ единъ законопроектъ, съ който да опрѣдѣлимъ окръжитѣ на 13 или 14. (Атанасъ П. Краевъ: Ще имате ли куражътъ?) Ако до година нашето незавидно икономическо положение, не дай Господи, не се поправи, тогава можемъ да направимъ окръжитѣ 9 или 8. (Георги В. Даскаловъ: 6, 6!) Дойде ли въпросъ до избиране между двѣ злини, трѣбва да изберемъ най-малката, защото и историята, и разумътъ, и логиката, и всичко казва тѣй. (Атанасъ П. Краевъ: Ами интереситѣ на страната!)

Г-нъ Димчевъ, като говорѣше за народното просвѣщение, исказа тоже отъ своя страна много вѣрни мисли по въпроса, че и въ туй отношение ние сме малко раскошни. (Христо Касабовъ: Не малко, ами много!) Само че той каза: какъ така, джанжмъ; ще направимъ сътресение, ще създадемъ сътресение. Съзнава, че било твърдѣ много, гдѣто сме имали толкова голѣмъ персоналъ отъ учители; съзнава истината, че сме имали голѣмъ персоналъ учители въ класнитѣ училища; съзнава истината, че сме имали повече срѣдни учебни заведения, отъ колкото сме имали нужда; но казва: какъ ще можемъ да направимъ тия реформи, когато може да настанжтъ сътресения?

Г-да прѣдставители! Ако е, че съкращенията, ако е, че намаленията можжтъ да се направжтъ въ единъ личенъ размѣръ, бждете увѣрени, че ако и тукъ направимъ нѣщо, нѣма да има сътресение. По-опасно е сътресението, туй сътресение, което единъ денъ може да се случи съ това, че държавнитѣ служители ще чакатъ края на мѣсеца, ще чакатъ втория мѣсець и нѣма да получатъ заплатата нито за първия, нито за втория мѣсець, та, за да се не намѣримъ прѣдъ такава дилема, азъ моля г-да прѣдставителитѣ да се обѣрнжтъ съ всичката сериозностъ, съ всичкото налѣжаще внимание къмъ мнѣнието, исказано отъ парламентарната комисия, по тия въпроси, разбира се.

Сега, вѣрно е, че въ възгледовѣтъ на парламентарната комисия се проявяватъ и мисли, споредъ мене, за нѣкои икономии тамъ, гдѣто не само не можжтъ да се достигнжтъ

сериозни улучшения на бюджета, но даже може да се повърви на икономическото развитие. Такива се съглеждатъ, напр., въ мнѣнието, изказано за нѣкои съкращения по Министерството на Търговията и Земледѣлието, и то въ тия негови отдѣли и части, които иматъ, божемъ, за прѣдназначение да повдигнатъ упаднѣлитъ занаяти у насъ, да повдигнатъ упаднѣлата въ зародиша си още у насъ индустрия.

Г-да народни прѣдставители! Съ бюджета и ние и нашитъ прѣдшественници се въртимъ цѣли 20 години, отъ когато датира нашето политическо съществуване, и, както виждате, за 20 години въ приходната частъ на бюджета не е могло да се намѣри другъ параграфъ, или по-новъ отъ тѣзи, които сж съществували прѣди 20 години. За да нѣма туй, за да нѣма нови параграфи въ приходната частъ на бюджета, това значи, че ние не сме направили Богъ знае какъвъ икономически прогресъ, за да сме имали нужда да създадемъ нови приходи. Щомъ като се знае, че и прѣди 20 години, и сега, приходниятъ бюджетъ не е могълъ да има други параграфи отъ тия, които е имало прѣди 20 години, и като се знае, че ако има увеличение въ прихода отъ 20 години, то е било само вслѣдствие на съединението и нарастванieto на нѣкои индустрии, които по-рано сме имали, излиза, че въ областта на туй, което правятъ другитъ народи, ние не сме отишли толкова на далечъ; защото, ако отидѣхме по-далечъ, ние щѣхме да имаме много по-голямъ бюджетъ и, прѣди всичко, въ края на бюджетнитъ упражнения нѣмаше да имаме тия недобори, които сега се оказватъ. За туй, когато е въпросъ да се правятъ икономии въ тия мѣста, въ тия институти, които сж прѣдначинени за подпомагане, за повдигане на индустрията и занаятитъ, които сж пропаднали, тамъ вече не трѣбва да има скѣпение; тамъ икономии извънредни не трѣбва да има, защото, споредъ мене, само тѣ сж институтитъ, отъ които можемъ да чакаме своето икономическо възраждане. Поради тия причини, азъ съмъ наклоненъ да ви моля, г-да народни прѣдставители, когато дойде въпросъ до суми въ сегашния бюджетъ, които сж прѣдначинени да способствуватъ за нашето икономическо въздигане; когато дойде въпросъ за повдигане на занаятитъ, на индустрията, азъ моля, казвамъ, не само да се не съкращаватъ прѣдвиденитъ суми, но, ако е възможно, да отпуснемъ нѣщо повече; защото само тѣ сж изключително институтитъ, отъ които можемъ да чакаме единъ день да дадатъ нови параграфи, нови приходи въ бюджета. Въ това министерство има минно отдѣление, има отдѣление за търговията, има отдѣление, струва ми се, специално, което се грижи за повдигане на занаятитъ; та затова и поддържамъ, че не би трѣбвало за тамъ да има никакво скѣпение.

Сега има и въпросъ, възбуденъ отъ г-на Нейчова, почитаемиятъ нашъ Панагюрски колежъ, за унищожението на беглика и за намалението на поземелния налогъ.

Г-да прѣдставители! Азъ четохъ въ доклада на парламентарната комисия съображенията, които сж накарвали почитаемия нашъ колежъ и другаръ, г-нъ Вълко Нейчовъ, да се искаже въ тая смисълъ, и ги намѣрихъ повече отъ справедливи,

повече отъ на мѣсто; по прѣдъ видъ на това, че да се посѣгне на такива пера, които даватъ такива грамадни цифри на приходния бюджетъ, би трѣбвало да се направятъ много по-сериозни намаления отъ тия, за които сега се чудимъ: да ли могатъ да се направятъ или не, и прѣдъ видъ на туй, че да се проведе такава реформа, би трѣбвало да се намѣрятъ други източници, други приходи, азъ намирамъ, че колкото тоя възгледъ на г-на Нейчова и да е на мѣсто, колкото и да е справедливъ и рационаленъ, все пакъ ще трѣбва да се остави да бжде разрѣшенъ, да бжде внесенъ и приложенъ на практическа почва въ нашия бюджетъ по-късно, когато нашето финансово и икономическо положение ще способствува по тоя въпросъ.

Колкото се касае, обаче, до въпроса за намаленията, които би трѣбвало да направимъ въ другитъ отрасли на държавната организация; колкото до икономитъ, които можемъ да направимъ отъ персонала, отъ вещественитъ расходи по всичкитъ министерства, азъ ви моля, г-да народни прѣдставители, ако е, че вие ще искате да бждете при пълно разбиране на нашия дългъ, да приложимъ точъ въ точъ мислитъ, рѣшенията, изказани отъ парламентарната комисия. Даже азъ отивамъ още по-надалечъ. Азъ казвамъ, че, ако бюджетарната комисия, ако народното прѣдставителство, слѣдъ като направи извѣстни намаления, види, че бюджетътъ може да се свърши съ единъ само недочетъ, можемъ да отидемъ по-далечъ, можемъ да направимъ по-други икономии, и тия икономии трѣбва да ги търсимъ въ излишния персоналъ, въ нѣкои луксове, които трѣбва да признаемъ, се проявяватъ въ нашия бюджетъ. За туй, азъ свършвамъ, като считамъ, че азъ не исказахъ друго, освѣнъ туй, което лѣжи на вашитъ души, на вашитъ сърдца.

Никола Хр. Габровски: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! До сега вие слупахте оратори отъ болшинството; ще ви помоля съ скѣпото търпѣние да благоволите да изслушате и гласа на единъ човѣкъ, който, може би, не отива напълно въ унисонъ съ гласа на болшинството по въпроса, който ни занимава; но това не прѣчи да бжде гласъ искренъ, защото е гласъ на истината.

Не веднажъ азъ съмъ ималъ случай да се изказвамъ по реформитъ, които сж прѣдметъ на разискване днесъ, по реформитъ въ доклада на парламентарната комисия. Въ всички сесии на Народното Събрание, при общитъ дебати на бюджета, ние сме изказвали нашето мнѣние. Ние никога не сме крили нашитъ убѣждения, защото това не е нито по характера ни, нито въ практиката на нашата партия. Но не намирате ли вие, че голѣма частъ отъ тия разисквания губятъ своя интересъ и ставатъ до нѣидѣ безцѣлни, слѣдъ извѣстнитъ пасажи, които вие приехте въ отговора на Тронното Слово? Въ отговора на Тронното Слово вие прѣдрѣшихте сѣдбата на доклада на парламентарната комисия, като прѣпоръчахте на правителството да го има прѣдъ видъ и да го прилага „на реда си“; сир. когато му дойде врѣмето. (А та на сѣ П. Краевъ: Косто нѣма да дойде!) Азъ мисля, че тукъ е именно противорѣчието между думитъ и дѣлата, противорѣчие, което характеризира политиката на сегашното правителство. И за

да не бждж голословенъ, позволете ми да си послужа съ цитати отъ рѣчитѣ на г-да министритѣ на финанситѣ, държани отъ 1894 год. насамъ. Г-нъ Гешовъ, бившиятъ Министръ на Финанситѣ, въ 1894 год., въ рѣчта си по финансовата политика на държавата казваше: „необходими сж голѣми икономии, ако искаме да избѣгнемъ дефицититѣ“. По-нататѣкъ, когато отговаряше на нашитѣ рѣчи, той казваше: „затоа отъ негова страна — правителството и министритѣ — прѣдложихме въ бюджета и азъ прѣдъ васъ имахъ честъ да заявя, че както се убѣдихме, трѣбва да се направятъ рационални намаления въ заплатитѣ на чиновницитѣ, както да се направятъ и други реформи; но, моля ви, дайте ни врѣме“. Това бѣше въ 1894 и 1896 год. казано. Минжлата година новиятъ Министръ на Финанситѣ, г-нъ Теодоровъ, въ рѣчта си ни даде сжщитѣ обѣщания. Той, слѣдъ като описа финансовото положение на държавата, продължи: „касателно до организационнитѣ реформи, ние мислимъ, че тѣ трѣбва да станжтъ идущата година, и ще можжтъ да станжтъ. Най-главното ржчателство, че ще да станжтъ, е не само задължението, което правителството е направило прѣдъ васъ, не е само задължението, което всички имаме прѣдъ народа, за да направимъ тия реформи. Ние строимъ цѣла система желѣзнопѣтни линии, ние строимъ пристанища, ние искаме да създадемъ голѣми улеснения за развитието на нашата търговия, на нашата индустрия, и безъ това, азъ мисля, че ние не можемъ да сравнимъ нито нашата индустрия, нито нашата търговия съ чуждитѣ, нито пъкъ ще можемъ да се исправимъ на крака въ реда на другитѣ народи“. По-нататѣкъ изрично казва: „но за да постигнемъ цѣлѣта, която води къмъ увеличение на цифритѣ, ние трѣбваше да направимъ въ друго отношение извѣстно мѣроприятие, извѣстна реорганизация въ системата на нашето вътрѣшно управление, извѣстни икономии, които сега сж начертани, но които не сж могли да получатъ реализация прѣзъ тая година“. Това бѣше казано въ 1897 год., при разискванието общото финансово положение на държавата. Споредъ думитѣ на г-на Министра на Финанситѣ, тия реформи трѣбваше безъ друго да станжтъ сега. Споредъ мнѣнието на почитаемата парламентарна комисия, както и споредъ нѣкои отъ прѣдговорившитѣ г-да оратори, правителството трѣбваше още въ тая сесия да прокара нуждитѣ намаления въ бюджета. Но, какво виждаме въ дѣйствителностъ? При съставлението на бюджета, правителството взело ли е въ внимание поне ония като нафора малки намаления и реформи, които му прѣпоржчва въ доклада си парламентарната комисия? Наистина, че още не сж ни раздадени всичкитѣ бюджети по разнитѣ министерства, за да можемъ да направимъ едно общо сравнение, и за туй именно азъ не мислѣхъ днесъ да говорж по доклада на парламентарната комисия, като смѣтахъ, че е по-умѣстно да се искажж по цѣлата политика при общитѣ дебати по бюджета. Обаче, и отъ тия бюджети и законопроекти, които имаме на ржка, се вижда, че правителството при съставяването имъ не е обръщало никакво внимание на доклада на парламентарната комисия и не е прокарано почти нищо въ

тѣхъ. Не само че нѣма никакви намаления, не само че не сж прокарани реформитѣ, които се прѣдлагатъ въ доклада, но има значителни увеличения, има луксозни параграфи, противъ които ние всекога сме възставали; тамъ се прѣд-виждатъ расходи, противъ които всички трѣбва да се обявимъ.

Азъ не искамъ сега да цитувамъ въ всеки бюджетъ какви именно излишни расходи и увеличения се прѣдвигатъ, които отиватъ въ разрѣзъ и противорѣчие съ прѣпоржчанитѣ реформи на парламентарната комисия. Достатъчно е да ви посочж въ тая минута само на нѣколко факта. Така, напр., комисията е на мнѣние да се закрижжтъ нѣкои агентства, каквито сж Парижкото, Цѣтинското и Атинското; но тѣ не само че фигуриратъ въ бюджета за 1899 год., но и въ нѣкои отъ тѣхъ даже сумитѣ за поддържанието на персонала сж увеличени. Такъвъ е параграфътъ за поддържанието на Парижкото агентство. Парламентарната комисия прѣдвигда унищожението на запазенитѣ фондове, което дава една икономия отъ около 600.000 л., а тия запазени фондове фигуриратъ въ бюджета по Министерството на Общитѣ Сгради и въ другитѣ бюджети. Парламентарната комисия прѣпоржчва извѣстни намаления въ заплатитѣ на чиновницитѣ. Но гдѣ сж тия намаления? Напротивъ, има извѣстни увеличения. Въ бюджета на Министерството на Общитѣ Сгради ние виждаме единъ новъ параграфъ, какъвто нѣмаше и въ минжлогодишния бюджетъ. Прѣдвигдатъ се 80,000 л. за постройка на новъ княжески дворецъ въ Пловдивъ, въ другъ параграфъ се отпущатъ 88,000 л. за откупувание кжщата на г-на Бурмова, за разширение сжществующия дворецъ въ София; въ трети параграфъ по Министерството на Общитѣ Сгради се отпущатъ 250,000 л. за поправка на дворцитѣ въ София, Евксиноградъ и Русе, и за инсталиране електрическо освѣтление. Слѣдователно, прѣдвидени сж около 450.000 л. само за блѣска на княжескитѣ дворци, тогазъ, когато българскиятъ народъ живѣе въ кофтори, тѣне и гине въ сиромашии и невѣжество; когато българскитѣ производители-данѣкоплатци прѣкарватъ въ най-нешастно положение; когато държавата се намира прѣдъ една страшна финансова криза, прѣдъ една пропасть, зинжала съ рискъ да ни погълне; когато нашитѣ министри не знажтъ какво да направжтъ, не знажтъ отъ гдѣ да намѣржтъ заеми, за да покрижтъ текущитѣ държавни расходи Това именно противорѣчи между думитѣ и дѣлата на правителството; това прѣстѣжно византийство характеризира политиката на днешния кабинетъ.

Парламентарната комисия не е била самостоятелна въ своитѣ рѣшения. Въ цѣлия докладъ вѣе единъ духъ на подчинение и отсѣствие на куражъ, единъ духъ на угаждане на министритѣ. (Велчо Т. Велчовъ: Протестирамъ! — Гласове: Не е вѣрно!) Комисията, като че ли не се е чувствувала господаръ на своитѣ рѣшения, като че не е била избрана отъ едно независимо прѣдставителство. (Христо Касабовъ: Лъжешъ!) Азъ по-скоро бихъ ж нарѣкълъ министерска комисия, отъ колкото парламентарна комисия.

Стефанъ С. Бобчевъ: Моля г-на Габровски да посочи примѣри отъ туй подчинение, отъ тази угодливостъ, които сж проявили членовѣтъ на парламентарната комисия.

Атанасъ П. Краевъ: Достатъчно е да се направи сравнение между докладитѣ на докладчицитѣ и общитѣ рѣшения на комисията!

Христо Касабовъ: Това, което говорите, г-нъ Краевъ, не е истина! (Шумъ. — Прѣрѣкани.)

Прѣдседателствующий Христо Ивановъ: Моля ви, г-да, пазете тишина!

Никола Хр. Габровски: Това, което говорѣ, г-да прѣдставители, е цѣла истина, защото, ако прочетете въ докладитѣ, по отдѣлно, всѣки единъ докладчикъ какво е прѣдлагалъ и сетнѣ направите сравнение съ общитѣ рѣшения на комисията, ще видите, че отдѣлнитѣ доклади сж окастрени въ най-главнитѣ си положения. Напр. на едно мѣсто се казва, че ако правителството намѣри за добръ и ако нѣма да се нацѣрбѣтъ нѣкакви държавни интереси, да се закриятъ, съ цѣлъ за икономия, дипломатическитѣ агентства въ Парижъ, Атина и Цетина. Значи, комисията не е имала самостоятелно мнѣние, а е прѣдоставила на правителството, ако намѣри за добръ, да закрие тѣзи агентства.

Стефанъ С. Бобчевъ: Това е форма на изражение!

Вѣлко Нейчовъ: Ние не можемъ да нападаме едно правителство, което енаше и на което имаме довѣрие!

Христо П. Славейковъ: Вие най-вече говорихте, г-нъ Нейчовъ, противъ г-на Министра Стоилова, че искалъ да осуети Вашия изборъ!

Никола Хр. Габровски: Отъ двѣтъ едно, г-да прѣдставители: или парламентарната комисия, която вие избрахте, е длъжна да наложи, чрѣзъ Камарата, на правителството изработенитѣ отъ неж реформи, или пъкъ тѣзи реформи правителството ги е съзнавало и удобрявало много по-рано, и въ такъвъ случай, то не е имало нужда да се избира парламентарна комисия, която да му ги посочва. (Вѣлко Нейчовъ: Г-нъ Габровски не е прочелъ рѣшението на Народното Събрание. Той хаберъ нѣма отъ него!) — Да, г-нъ Нейчовъ, това именно рѣшение, което гласи, че парламентарната комисия ще дѣйствува въ споразумѣние съ правителството, е парализирало дѣйствиата на комисията и ѣ поставило подъ неговото опекуство. (Атанасъ П. Краевъ: Самата комисия е безмисленна!) Казвамъ, или правителството е знаало какви реформи сж нуждни въ бюджета и въ управлението на държавата, и въ такъвъ случай нѣмаше нужда отъ никаква парламентарна комисия — защото, то има свой програма — или пъкъ то не е знаало, не е разбирало, или не е желало да прокара известни реформи, и въ такъвъ случай Народното Събрание, прѣмо или косвено, чрѣзъ избиранieto на една парламентарна комисия, е длъжно да посочи на правителството тѣзи реформи и да го задължи да ги прокара въ живота. (Атанасъ П. Краевъ: То не иска да знае!)

Г-да прѣдставители! Гдѣ се избиратъ парламентарни комисии отъ сръдата на едно правителствено болшинство? — Никждѣ, освѣтъ, ако допуснемъ за минута, че вашето правителство е нѣмало никаква програма и вие сега му давате единъ докладъ, който да му служи като настолна книга, както се изрази единъ отъ г-да прѣдговорившитѣ, като програма за напредъ. Именно само така може да се обясни

вашето колебание, само така може да се обясни неловкото положение, въ което сте поставени днесъ, като народно прѣдставителство, както бѣхте поставени и при отговора на Троното Слово. Правителственното болшинство не е въ състояние днесъ да наложи на правителството прѣпорѣчителитѣ отъ парламентарната комисия реформи, защото се бои да не го бламира, да не искаже нѣкакъ недовѣрие къмъ него. Но правителството намира единъ модусъ, като казва и на комисия и на Народното Събрание: пратете доклада въ министерството на наше распорѣждане; ние ви увѣряваме, че „на реда си“ ще прокараме тѣзи реформи, когато му дойде врѣмето и когато намѣримъ за добръ“. Както виждате, продължава се сжщата комедия, г-да Министритѣ ни хранятъ съ голи обѣщания и надѣжди. Прѣди 4 години, Министрътъ на Финанситѣ, г-нъ Иванъ Ев. Гешовъ, ни казваше: „дайте ни врѣме; ние наслѣдихме единъ режимъ, който разори страната; ние получихме едно наслѣдство, съ което не можемъ да се справимъ скоро“. И наистина, до нѣгдѣ, може би, до 1894 год., имаше оправдание; но въ 1896 год. декларациитѣ бѣхж още по-силни, по-настойтелни. Той казваше, че двѣтъ изви на България сж дефицититѣ и извънреднитѣ кредити, и само тогава, когато се прѣмахнатъ извънреднитѣ кредити и дефицититѣ, нашиятъ бюджетъ ще може горѣ-долу да се поправи, да се уравни-вси. Какво видѣхмѣ ние! Г-нъ Маню Бояджиевъ, който 4 години наредъ поддържа и защитава разсипническата и безразсѣдна финансова политика на правителството дойде най-сетнѣ да признае, че ние сме бли прави, когато сме осждали толкозъ години на редъ тая политика. Той съ цифри се постара да ви убѣди, че дѣйствително прѣзъ 1895 и 1896 год. бюджетитѣ сж били склѣчвани съ голѣми дефицити, покривани послѣ съ заеми, които правителството е правило за други цѣли. По тоя начинъ, то е тласкало страната въ онзи сжщи пѣтъ, който ни докара 18-й Май 1894 год. Не казватъ ли г-да министритѣ и сега сжщото нѣщо? Не пѣжатъ ли тѣ сжщата пѣсенъ: дайте ни врѣме! Не, г-да, врѣме вие имаште, но желание нѣма у васъ да помогнете на работния народъ. Българскиятъ народъ е ситъ на обѣщания; той вече иска дѣла. Той иска отъ народнитѣ прѣдставители високо да вдигнатъ глава и да наложатъ на правителството една нова реформаторска и народополезна политика.

Г-да прѣдставители! Вие знаете, че въ другитѣ конституционни страни парламентарното болшинство не свързва своето сжществуване съ сждбата на министерството. То го поддържа до тогашъ, до когато министерството остава вѣрно на принципитѣ и програмата на партията. Едно болшинство може да извади отъ своята сръда нѣколко министерства. Недавно това станж въ Франция и въ Ромжния. Това става въ всички конституционни държави, гдѣто парламентарниятъ животъ върви правилно, гдѣто въ камарата прѣдставителитѣ сж истински избраници на болшинството отъ народа, гдѣто прѣдставителитѣ се намиратъ подъ контрола на своитѣ избиратели. Вие до сега сте нѣмали куража да заповѣдвате на министритѣ. Вие знайте само да имъ се молите и да изпълнявате тѣхнитѣ заповѣди. Министритѣ

винаги сж смѣтали, че иматъ послушно болшинство, което е готово и ношно врѣме да имъ гласува извѣстни кредити и да удобрява тѣхнитѣ дѣйствиа. Приятно ми е да констатирамъ, че сега, по случай на разискванията, които ставатъ по доклада на парламентарната комисиия, въ срѣдата на болшинството се забѣлѣзва едно отрезняване, едно незадоволство отъ положението на държавата; радвамъ се, че и съвѣстѣта почва да гризе нѣкои отъ вапигѣ, които едвамъ сега си даватъ отчетъ за лошото положение на страната и да изучаватъ бюджета. Но по-добрѣ късно, отъ колкото никога. Печалното е, че ние вече сме надвѣсени надъ пропастѣта, страната прѣкарва една финансова и икономическа криза. Фактѣтъ, че вие минѣлата година, съ пълно съзнание на работата, рѣшихте да се избере парламентарна комисиия, показва, че вие признавате положението за критическо, въпрѣки увѣренията, които се давахъ отъ министерската трибуна. Тогазъ г-нъ Министрѣтъ на Финансиитѣ, въ своята рѣчь по финансовото положение на държавата, като призна, че положението не е блѣсково, постара се съ разни извѣртвания и всевъзможни фокуси да прикрие грозящата икономическа и финансова криза. Днесъ, обаче, тѣмко една година слѣдъ рѣчьта на министра, чуваме отъ устата на членовеѣ на болшинството и отъ парламентарната комисиия, че положението не само не е блѣстяще, но е отчаяно, а по моему, е до извѣстна степенъ и безисходно.

И наистина, какво е днесъ финансовото положение на страната, на държавата, всички го чувствуваме. У насъ правителството никога не е считало за нужно да освѣтлява народа и неговитѣ прѣдставители прѣзъ течение на годината по финансовото положение на държавата. То всѣчески се е старало да задупи гласа на цифритѣ, който е страшенъ, отъ колкото всѣкакви министерски фрази и декларации тукъ. Но най-сетнѣ, тия цифри се явяватъ на мегданъ; най-сетнѣ тѣ прѣминаватъ прѣзъ Върховната Смѣтна Палата, дохождатъ тукъ и високо ни заявяватъ, че положението не е тѣй розово, както се прѣдставляваше. Министритѣ ни увѣрвахъ до сега, че е било добро. Сега всѣки вижда, че тѣ сж крили истината. Но рано или късно истината си пробива пктъ и излиза винаги на мегданъ, за да озари съ своитѣ лжчи умоветѣ. Жертва ставатъ овѣзи, които сж ѣ крили. Настоящото правителство е прѣдприело цѣль редъ постройкѣ на желѣзници, портове, кейове и т. н. Не искамъ да говорѣмъ за умѣстността или неумѣстността на нѣкои отъ тия прѣдприятия, но фактъ е, че то, тѣй да се каже, не е измѣрило цѣлѣта, споредъ срѣдствата, съ които располага; че то прѣдприе работи, които не бѣхъ по силата на нашето финансово положение, по силата на нашитѣ бюджети. И сега, нашата държава, до колкото ние разбираме, се намира въ най-критическо положение. Въ държавнитѣ ковчежи нѣма пари и правителството не може да посрѣшне текуцитѣ расходи по постройката на линиитѣ и по другитѣ прѣдприятия. Правителството е принудено да прави нови заеми, подъ най-тежки условия; то е принудено да откупува една гнила желѣзница, построена върху нашата територия и да заробва страната съ милиони. Ще дойде прѣдъ Народното Събрание въпросѣтъ за договора, който е

склученъ или ще се склучи по откупуванието експлоатацията на источнитѣ желѣзници, и тогазъ ще имаме думата. (Единъ прѣдставителъ отъ лѣвицата: Ако ни ѣ даждѣтъ!) Ако ни даждѣтъ думата и ако не се прѣкара ношно врѣме, разбира се, тогазъ ние ще протестираме противъ тоя гибеленъ за народа актъ, който правителството иска да натрапи на страната. Азъ вѣрвамъ, че вие всички чувствувате и разбирате, че финансовото положение на страната не само не е блѣсково, но е и твърдѣ отчаяно.

Икономическото положение е още по-лошо. Страната прѣкарва единъ голѣмъ кризисъ, който не се дължи на нѣкакви случайни и врѣменни обстоятелства; кризисъ, който е слѣдствие отъ цѣль редъ събития, отъ цѣль редъ усложнения у насъ и въ другитѣ страни. Селянитѣ се оплакватъ, че не могатъ съ кървавия си трудъ да надвижѣтъ на харчоветѣ си, не могатъ да покрижѣтъ най-необходимитѣ си разноски за сѣществуване. Тѣ сѣжѣтъ хлѣбъ, а жѣнѣтъ гладъ. Ето какъ може да се охарактеризира тѣхното положение. Дълговетѣ на селското население, както къмъ земледѣлческитѣ каси, тѣй и къмъ лихваритѣ и държавата, сж извънредно голѣми. И ако да имаме сега земледѣлческа статистика, тя би ни прѣдставила най-ясно плачевното положение на нашето селско население и би ни казала още, че земята, която селянитѣ владѣжѣтъ, е фикция въ тѣхнитѣ ржцѣ, защото тя повечето е заложена за дългъ, и ако единъ день кредиторитѣ си ликвидиратъ смѣткитѣ съ своитѣ длѣжници, то тѣ, слѣдъ като си продаждѣтъ земята, воловетѣ, оралата и добитѣка, пакъ ще останѣтъ длѣжни на своитѣ кредитори. Не ще съмнѣние, че тази криза се отразява върху всичкитѣ слоеве на обществото у насъ, но най-силно се чувствува тя отъ селското, отъ занаятчийското население, понеже за тѣхъ таа криза е органическа, тя дѣйствиува направо върху тѣхния поминѣкъ, върху тѣхното производство — тя ги унищожавя, като производители. Какво е направило правителството до сега да помогне на най-голѣмата частъ отъ народа — на селското, на занаятчийското население? Азъ нѣма да кажъ, че нищо не е направило, но ще кажъ, че това, което е направило, е нищожно; то е толкова нищожно, щото ни най-малко не е измѣнило общото положение на работитѣ. На занаятчийтѣ то създаде единъ Законъ за еснафитѣ, за тѣхното сдружаване, законъ, който имаше за цѣль да ни повърне къмъ старата *цехова* наредба. Сега чуваме протести отъ всички страни противъ този законъ. Въ разстояние на една година, не само не имъ е подобрилъ поминѣка, но, напротивъ, ги е отруналъ съ нови такси, съ нови даждия и е парализиралъ тѣхната дѣятелность, като занаятчийи. Азъ имамъ прѣписи отъ протеститѣ на Ямболскитѣ, на Русенскитѣ, на Старо-Загорскитѣ и Видинскитѣ еснафи, отъ Казанлъжскитѣ шивачи и пр. Въ тѣзи си протести, тѣ се исказватъ противъ Закона за еснафитѣ, като го намиратъ, че той е убийственъ за тѣхъ. Очевидно е, че не можеше съ единъ такъвъ законъ да се подобри положението на занаятчийтѣ, които, като нѣматъ капитали, за да приложѣтъ новата техника, обезоржжени въ всемирната конкуренция съ едрото капиталистическо производство, трѣбва да паднатъ подъ нейнитѣ удари. Ще дойде случай

да се говори по този законъ, понеже има внесено прѣдложение отъ надлѣжното министерство за измѣнението му, и тогазъ ще ви прочетъ нѣкои отъ тѣзи протести, които сж много интересни. Това сж майсторитѣ, които критикуватъ закона, слѣдъ едногодишна практика. Прочее, правителството не само че не е направило нищо за подобрѣние поминѣка на занаятчийтѣ, но тогазъ, когато то освобождава отъ даждия разни индустриалци, фабриканти и прѣдприемачи, когато то ги облагодѣтелствува съ разни привилегии, отъ друга страна то отрупва занаятчийтѣ, най-голѣмата частъ отъ народа, на плещитѣ на които се крѣпи държавата, съ нови такси и даждия, прѣдвидени въ Закона за еснафитѣ. Когато прави законъ за покровителство на индустрията, когато прави закони за обогатяването на една пеца хора, то е до нѣмай-къдѣ щедро въ раздаване привилегии на разни капиталисти, а когато трѣбва да се облагодѣтелствува най-голѣмата частъ отъ народа, то се скъпи и, нѣщо повече, отрупва ги съ нови даждия. Селското население страда не само за това, че трудѣтъ, кървавиятъ трудъ, който то полага въ земята, не го възнаграждава, но, отъ друга страна, още и за това, защото най-тежкийтъ данъченъ товаръ пада върху неговитѣ плещи. Намаленията, които правителството направи прѣди нѣколко години, се почувствавахъ, наистина, отъ селското население, но не се минж много врѣме и то бѣше принудено да се разочаровае, като видѣ, че се създаватъ цѣлъ редъ други даждия, които пакъ падатъ върху това население. Азъ могъ да ви докажъ съ цифри, че това е така. Днешното правителство, прѣди всячко, се отличи съ реформитѣ по данъчната система, като въ 1895 год. въведе на широка нога косвеннитѣ даждия. Отъ една страна, като смжкваше една твърдѣ малка частъ отъ данъчния товаръ отъ плещитѣ на селянитѣ, то хвърли върху тѣхъ другъ много тежкъ товаръ, който изведнажъ не се усѣща, защото бирникътъ не се явява при данъкоплатеца да събира това даждие, но при все това го плаща по-послѣ. (Маню Бояджиевъ: Тамъ не сте правъ!) — Слушайте гласа на цифритѣ. Въ 1886 год. косвеннитѣ даждия сж възлизали на 11,217.000 л., сирѣчь 3-60 л. на глава, а въ 1896 год., слѣдъ като се въведе акцизътъ, тѣзи даждия се въскачихъ на 34,260.000 л., сирѣчь 10-16 л. на глава. Отъ 11 милиона прѣзъ 1886 год. сж се въскачили на 34 милиона въ 1896 год., а сега, въ 1898 год., несъмнѣнно тѣ сж повече. Пита се: кой плаща това увеличение на косвеннитѣ даждия отъ 11 на 34 милиона? Кой плаща тая разлика отъ 24—25 милиона? Нема жъ плащатъ една шена само богаташи, фабриканти, капиталисти? Да поемѣтъ тѣ на плещитѣ си 24 милиона лева косвенни даждия — това е немислимо; то противорѣчи и на общото положение на работитѣ. Българскитѣ народъ не се състои въ болшинството си отъ капиталисти, отъ богати хора, а се състои повечето отъ сиромаси, отъ селяни, занаятчий и работници, и тѣ сж именно, които купуватъ скъпо и прѣскъпо всичкитѣ прѣдмети, които вие обложихте съ косвеннитѣ данъци „акцизъ“ и „октроа“. Ако така разгледаме въпроса, кое население е повече обложено: да ли селското или прѣдприемачитѣ, положителниятъ отговоръ ще бжде,

че това е селското, занаятчийското население, което е обложено съ най-голѣми, най-тежки и неравномѣрни даждия. (Единъ прѣдставителъ: Не е вѣрно, г-нъ Габровски!) Г-да прѣдставители! Селското население е най-несправедливо обложено още зарадъ туй, защото то плаща данъкъ не върху приходитѣ, но върху владѣмото обработвано пространство земя, която може да не дава никакъвъ приходъ. Селянитѣтъ плаща данъкъ за земята, която той работи, но не въвсѣкога той получава отъ нея приходъ, а въ повечето случаи е принуденъ да покрива текущитѣ си нужди, като взема подъ лихва отъ касата или лихваря. (Димитръ А. Буровъ: И ние сме селяни!) — Вие, г-нъ Буровъ, не сте селянинъ; Вие сте фабрикантинъ-капиталистъ.

Вие помните, че минжлата година, вслѣдствие на наводнението, селянитѣ не можахъ да получатъ почти нищо отъ своята земя, или туй, което получишъ, едва можа да покрие текущитѣ, насжщитѣ имъ разноски. Тѣ бѣхъ принудени да се обрънатъ къмъ земледѣлческитѣ каси, къмъ лихваритѣ, и отъ тѣхъ да вземѣтъ пари, за да платѣтъ данъка си, и нѣщо повече — за да поддържатъ поминѣка си. Така, поземелниятъ данъкъ е единъ данъкъ, който се явява най-несправедливъ, не само защото той тежи върху селянина, но и за туй, защото той облага земя, която може и да не даде никакъвъ приходъ. Тази година отъ лозята селянитѣ почти нищо не сж взели, вслѣдствие на маната; обаче, бирницитѣ ще съберѣтъ отъ тѣхъ данъка; тѣ трѣбва да платѣтъ за земята, отъ която нищо не сж получили, тогава, когато би трѣбвало да не платѣтъ. За нищо нѣщо не може да се плаща. Данагътъ на лозята не би трѣбвало да се събира тая година. Обаче, това е узаконено; такава е данъчната система, такъвъ е поземелниятъ налогъ. Указа се отъ единъ отъ говорившитѣ оратори, че у насъ поземелниятъ налогъ е много по-голѣмъ и по-тежкъ, много по-неравномѣрно распрѣдѣленъ, отъ колкото въ всички други страни. Ние плащаме несъмнѣнно повече, отъ колкото въ другитѣ по-цивилизовани страни, гдѣто нуждитѣ на единъ данъкоплатецъ сж по-голѣми и по-разнообразни, гдѣто приходитѣ отъ земята сж така сжщо по-голѣми, защото тамъ земята се работи съ много по-усвѣршенствувани сѣчива. Ние плащаме шестъ пѣти повече, отъ колкото се плаща въ Русия, селянитѣ четири пѣти повече, отъ колкото въ Франция, Ромжнии и т. н. Това ви се казва въ доклада на г-на Нейчова, по земледѣлието и търговията. Не е ли истина тогава, че поземелниятъ данъкъ, не само е данъкъ несправедливъ и възмутителенъ, защото по своето количество той тежи най-вече върху селянина, специално върху селянина, но и за туй, че той облага неоправдано прихода, а често пѣти и никакъвъ приходъ? Ето, на това не е обрънжла внимание почитаемата парламентарна комисия. Тя е прѣпорѣчала реформи по бюджета, но не реформи по данъчната система. Тази послѣдната остава сжщо незасѣгнжта отъ вниманието на комисията. Е добръ, г-да прѣдставители; азъ съмъ увѣренъ, че каквито намаления и да направите въ бюджета, ако вие не въведете една нова данъчна система по-справедлива, която по-равномѣрно да расхвърля данъчния товаръ между разнитѣ категории данъкоплатци у насъ, споредъ тѣхната

платежна способност, каквито намаляния и да правите въ бюджета, пѣма да постигнете онази цѣль, която се гони.

Азъ не сподѣлямъ мнѣнието, което казва, че бюджетътъ трѣбва постоянно да се намалява. Винаги съмъ ималъ честта, отъ тази трибуна, когато сѣ се разисквали бюджетитѣ на разнитѣ министерства, по нѣкои отъ тѣхъ да искамъ увеличение. Не може да бжде другоѣче. За напрѣдъ нѣма да намаляваме бюджета на Просвѣщението, напротивъ, ще го увеличаваме; нѣма да намаляваме нѣкои необходими параграфи въ бюджета на Министерството на Обществениѣ Сгради, защото има нужда отъ портове, отъ желѣзници; съ една рѣчь, за всички оцѣни културни и икономически нужди, които се явяватъ постоянно и които трѣбва да се задоволятъ, ние сме длѣжни да прѣдвидимъ и нужнитѣ кредити въ бюджета. Бюджетарната, тѣй нарѣчена, политика не може да рѣши въпроса за икономическата и финансовата криза въ страната. До нѣйдѣ съ извѣстни намаляния въ бюджета, за които по-послѣ ще говорѣж, може да се облегчи врѣменно положението на разнитѣ данѣкоплатци, но по-нататѣкъ ние ще испаднемъ пакъ въ това положение, въ което се намираме сега. Прѣди десетина-дванадесетъ години нѣмахме ли единъ много по-малѣкъ бюджетъ, отъ колкото сега? Той постоянно расте и за напрѣдъ ще расте въ извѣстни свои параграфи. Ето защо, намирамъ, че комисията не е изпълнила длѣга си, като не е засѣгнала реформи въ данѣчната система, като е оставила да сѣществува у насъ поземелниятъ данѣкъ, единъ отъ най-възмутителнитѣ, а може да се каже и най-отживѣли врѣмето си данѣци; като е оставила въ сѣщото врѣме косвеннитѣ даждия, които, макаръ направо и да не облагатъ данѣкоплатеца, по сѣ най-бесправствениитѣ даждия, защото ограничаватъ развитието потребноститѣ на хората. А въ това се състои цивилизацията — въ развитието потребноститѣ на човѣка.

Вие казвате на селянина, на запаятчиѣта, на работника: ако имашъ пари, купи си газъ, нѣмашъ ли, стой въ тъмнината; ако имашъ пари, яжъ соль, ако ли нѣмашъ, неѣй яжъ; ако имашъ пари, купи си захаръ. Вие, по този начинъ, дѣйствувате именно върху развитието на хорекитѣ потребности, на новитѣ потребности на единъ човѣкъ; водите хората къмъ оживотяванието. (Единъ прѣдставител: Вие ще раздавате захаръ безъ пари!) Ние знаемъ, че до като сѣществува капиталистическата наредба, до като сѣществуватъ класи общественни, експлоатирани и експлоататори, които се борѣтъ помежду си, държавата ще има нужда да расхвърля данѣкъ; тя не може безъ данѣци да сѣществувати една минута; но ние искаме, въ границитѣ на днешнитѣ наредби, да бжде този данѣкъ най-равномѣрно расхвърленъ, споредъ доходитѣ и платежната способностъ на данѣкоплатцитѣ. Ние не искаме да се облагатъ съ данѣкъ тия, които най-много работѣтъ, а най-малѣко печелѣтъ; тѣ даже искаме да се освобождаватъ, а да се облагатъ ония, които най-малѣко работѣтъ, а много печелѣтъ.

Г-да прѣдставители! Азъ и другъ пѣтъ съмъ излагалъ прѣдъ васъ мнѣнието си по въпроса за данѣчната система, какъва трѣбва да бжде тя. Често пѣти ми се е правило възражение, че прогресивниятъ подоходенъ данѣкъ, който

ние защитаваме, е социалистически данѣкъ, който никѣдѣ не е могѣлъ да се приложи. Това не е истина. Всички ония реформи и подобрѣния, които искаме тукъ, въ Народното Сѣбрание, сами по себе си не сѣ социалистически. Съ тѣхъ ние искаме да облекчимъ мѣкитѣ на народа и да расчислимъ пѣтъ къмъ коренното прѣобразование на сегашната наредба. Тия реформи могатъ да се осѣществѣтъ още при днешното положение на работитѣ. Прогресивниятъ подоходенъ данѣкъ не е една утопия. Тѣзи, които се борѣтъ за облекчението данѣчния товаръ на работното население, не сѣ утописти, не сѣ мечтатели; напротивъ, въ всички просвѣтени страни най-напрѣдничавитѣ се исказватъ въ полза на прогресивния подоходенъ данѣкъ. Мнозина отъ васъ, които сѣ слѣдили развитието на работитѣ въ Франция, знаѣтъ, че прѣди двѣ години прогресивниятъ подоходенъ данѣкъ бѣше прѣдложенъ на одобреніе на камарата съ единъ законопроектъ отъ г-на Думе, членъ на тогавашното радикално правителство. Въ законопроекта се опрѣдѣля числото на данѣкоплатцитѣ въ Франция и се распрѣдѣлятъ на категории, споредъ капиталитѣ и приходитѣ, съ които располагатъ. Послѣ, изъ основитѣ на тая таблица, опрѣдѣленитѣ за тая цѣль комисии расхвърлятъ данѣка прогресивно, споредъ приходитѣ на всѣкиѣ. Тия, които получаватъ до 2.500 л. годишенъ приходъ отъ своитѣ имоти, освобождаватъ се отъ даждие. И понеже въ Франция има осемъ милиона и нѣколко хиляди данѣкоплатци, то раздѣлени на категории, споредъ приходитѣ, оказва се, че 80% получаватъ по-малѣко отъ 2.500 л. приходъ, които трѣбва да бждѣтъ освободени. Това е existence minimum — най-малѣкото, съ което може да живѣе човѣкъ и да развива рода си. Тоя законопроектъ освобождава най-долнитѣ слоеве данѣкоплатци, понеже тѣ не сѣ въ състояние да плащатъ, а намалява данѣчния товаръ на срѣдната рѣжа хора, като уголѣмнява данѣка на ония, които получаватъ по-голѣми приходи отъ своитѣ имущества. По тоя начинъ, безъ да се нахвърлява държавниятъ строй, безъ да се спира държавната машина, получава се едно много по-износно положение на населението, отъ колкото до сега. По много причини, ние не претендираме, че и у насъ, както и въ Франция, трѣбва да се освобождаватъ отъ даждие всички ония, които получаватъ до 2.500 л. годишенъ приходъ. Една отъ тия причини е и нашата икономическа и културна назаднячавостъ. У насъ нуждитѣ на хората сѣ много ограничени. Нашиятъ селянинъ е принуденъ да живѣе оскѣдно и да прѣкара съ много по-малѣки срѣдства. Справедливо ли е да се облага съ данѣкъ копитора, малката кѣщичка, въ която живѣе селянинътъ и която се оцѣнява за 200—300 л.? Не значи ли това да имъ отнемате и най-необходимото — подслонътъ — и да ги принуждавате да живѣѣтъ въ нещеритѣ? Азъ и по-напрѣдъ казахъ, че селянитѣ сѣ, които носѣтъ на плещитѣ си царчината; тѣ сѣ, които плащатъ най-тежкия данѣкъ; тѣ сѣ, които теглятъ каиша на държавния механизъмъ. Азъ ви обръщамъ вниманието да се заинтересувате повече и при разискванието на данѣчната система въ бюджетарната комисии да имате прѣдъ видъ системата на прогресивния подоходенъ данѣкъ. Даже днешното смѣ-

сено правителство въ Франция, на чело съ Дюпюи, чръзъ финансовия министръ Петрайлъ, е принудено да адоптира проекта за прогресивния данък на Думе, съ твърдѣ непъзначителни измѣнения. Този проектъ иска всѣки да се облага споредъ платежнитѣ способности и прогресивно споредъ приходитѣ, които получава въ разни врѣмена. Това се достига било чръзъ комисии, било чръзъ декларации, или чръзъ външни знакове — гдѣто е възможно — които охарактеризиратъ материалното състояние и платежната способностъ на всѣки единъ данъкоплатецъ. И сега даже въ нашия Законъ за данъка върху занятията е турено началото на прогресивния данъкъ, но това е само началото, а ние искаме цѣлата система да се прокара. И сега даже, когато се опрѣдѣля данъкътъ върху занятieto, се съставляватъ комисии, които разузнаватъ горѣ-долу, какво е материалното състояние на всѣки данъкоплатецъ. Истина, че ставатъ несправедливости: единъ се облага съ повече, други съ по-малко; не малко влияние оказватъ и партизански стремления на комисииѣ; но и това може да се отстрани, ако самиятъ законъ гарантира облаганieto на данъкоплатцитѣ отъ произвола. Ако се унищожи поземелниятъ данъкъ у насъ и се въведе данъкътъ върху прихода на земята, мислѣ, ще облекчимъ и ще дадемъ възможностъ на селянитѣ да помислѣтъ за своето бждѣще. Нѣщо повече. Ще дадемъ възможностъ, съ помощта на държавата, да въведѣтъ по-нови технически усъвършенствувания въ земледѣлието; ще ги научимъ да се ползватъ отъ науката, а не както до сега, да сж принудени, като черви роби на земята, съ допотопното рало, съ най-цървобитни сѣчива и съ кървавъ трудъ да искарватъ насъжжната си прѣхрана. При днешното положение на работитѣ, ако вие не вземете мѣрки, за да повдигнете производителността на земледѣлческия трудъ, вие не ще можете да измѣните и усигурите положението на селянитѣ, като производители. Независимо отъ това, г-да прѣдставители, нашитѣ селяни, колкото и да работѣтъ земята, колкото и трудолюбие да проявяватъ, кризата, която ги е налѣгнала отъ всѣкъдѣ, винаги ще тежи надъ тѣхъ. Тѣ не могатъ да устоѣтъ на всемирната конкуренция; тѣ не могатъ да продаватъ хранитѣ си на такава цѣна, на каквато ги продаватъ другитѣ европейски търговци. Америка и Индия днесъ конкуриратъ на всѣкъдѣ селското производство. И тая конкуренция не е нѣщо врѣменно. Намаляването цѣната на хранитѣ е едно постоянно явление, и то се обяснява съ това, че ние, като една страна, останкла назадъ въ икономическо и културно отношение, не можемъ да се боримъ съ външната конкуренция, не можемъ да произведемъ такова голѣмо количество и съ такива нищожни разности храна, както се произвежда на всѣкъдѣ. Прочее, селското население ще бжде жертва на бурсовитѣ игри, на всемирната конкуренция до тогава, до когато не му се притечемъ на помощъ, да му помогнемъ да подобри и усъвършенствува земледѣлието, да искарва повече приходъ отъ земята и да може да възнагражда по-добрѣ своя трудъ. Тия улеснения не сж направени до сега за нашето население; не виждамъ и въ доклада на парламентарната

комисия да се прѣпорѣчатъ нѣкакви мѣрки за подобряние положението на земледѣлцитѣ. Този въпросъ никакъ не е засѣгнатъ. Когато е работата да се развие и покровителствува индустрията у насъ, правителството е щедро. (Ганчо Гаврийловъ: Нищо не е направило!) То отваря хазната на разни фабриканти, защото мисли, че само по тоя начинъ ще се развие индустрията у насъ. Ние искаме отъ правителството да бжде щедро къмъ най-голѣмата частъ отъ народа, именно къмъ селянитѣ, да имъ помогне да развиѣтъ земледѣлческото производство; ние всички признаваме, че, прѣди всичко, нашата страна е земледѣлческа и че ако прѣсѣхнеглавниятъ источникъ на нашитѣ финансии — земледѣлието — то убива се, може да се каже, нашето бждѣще и нашата държава не ще може за напрѣдъ да посрѣща своитѣ нужди.

Сега прѣминавамъ къмъ бюджета. Вие знаете, че азъ всѣкога съмъ билъ противъ излишнитѣ расходи, които се правѣтъ за смѣтка и въ врѣда на народа, и че всѣкога съмъ поддържалъ намаления въ бюджета, тамъ гдѣто могатъ да станѣтъ. Въ доклада, обаче, на парламентарната комисия азъ не виждамъ почти никакви намаления. Тя прѣдостави на правителството да прокара онѣзи намаления, които то намѣри за добрѣ; но сама не ни дава единъ общъ плапъ, та да видимъ: отъ гдѣ започватъ и гдѣ свършватъ намаленията. Комисията признава, че можало и трѣбвало да стане едно общо намаление около 5 милиона лева. Най-напрѣдъ, парламентарната комисия е рѣшила да направи едно намаление отъ 10 милиона лева; но послѣ, види се, подъ извѣстни налѣгания, тя е била принудена да отстъпи и да се задоволи само съ около 5 милиона. Истина е, обаче, че такова едно намаление може да стане; но за това се иска да имаме повече куражъ, иска се да схванемъ нуждитѣ на населението и да имаме искренното и твърдото желание да удовлетворимъ тия нужди. Завчера, когато говори г-нъ Папанчевъ, той се докосна до военния бюджетъ, и менъ ми бѣше драго да слушамъ мисли, които ние не веднажъ сме исказвали. Г-нъ Папанчевъ едвамъ слѣдъ 5 години намѣри, че трѣбва да проникнемъ въ тая скатѣла скатѣхъ, въ военния бюджетъ, и тамъ да търсимъ намаление, тамъ да търсимъ икономии. Това отдавна ние сме го казвали, отдавна сме го проповѣждали тукъ отъ тая трибуна; но, за съжалѣние, вие продължавахте да увеличавате военния бюджетъ. Но ако има бюджети, по които не само може, но и трѣбва да се направѣтъ голѣми намаления, то е по бюджета на Военното Министерство.

Г-да прѣдставители! Другъ пѣтъ, когато съмъ искалъ да стане намаление въ военния бюджетъ, когато съмъ искалъ даже реорганизацията на нашата армия, когато съмъ искалъ да се намали срокътъ на военната повинностъ, вие не само исказвахте съмнѣние, но съ шумно тропание посрѣщахте моитѣ прѣдложения. Добрѣ; азъ се считамъ за длѣжентъ още веднажъ да заявя, че намалението на военния бюджетъ и реорганизацията на армията съвсѣмъ нѣма да се отразѣтъ злѣ на народната отбрана. Когато искаме да се намалѣтъ заплатитѣ на военнитѣ, които сж по-голѣми отъ всѣкъдѣ другадѣ; когато искаме да се намали срокътъ на военната повинностъ отъ двѣ на една година; когато искаме да се

прѣустрои организацията на войската въ чисто народна, за да не служи противъ свободата и правата на народа, както често се е случвало — помните, въ Садина, Бѣла-Слатина и пр. — това не значи, че ние се обявяваме противъ народната отбрана. (Единъ прѣдставителъ: Не е истина!) Да възставахъ противъ извѣстни злоупотрѣбления, които се вършихъ въ войската, да деновсирашъ извѣстни прѣстѣпления и да бичувахъ злоупотрѣбителитѣ, това не значи да бждешъ противъ войската; защото войската е плътъ отъ плътта, кръвъ отъ кръвта на народа и защото ние не осждаме войницитѣ, а онѣзи, които злоупотрѣбляватъ съ войницитѣ, които си служатъ съ армията противъ народа. Азъ мисля, че ако ние се проникнемъ дълбоко отъ чувството на справедливостъ и ако искрено пожелаемъ да направимъ икономии, ние можемъ да намалимъ военния бюджетъ още прѣзъ тая сесия съ 7,000.000 л. (Единъ прѣдставителъ: Браво!) — Защо се очудвате? Вашиятъ докладчикъ на парламентарната комисиия ви е далъ такива статистически данни, отъ които може да се сѣди, че сме отишли много далечъ въ надуването на военния бюджетъ; защото въ другитѣ страни военниятъ бюджетъ не надминава повече отъ $\frac{1}{5}$ и половина отъ общия бюджетъ, а пъкъ у насъ той е $\frac{1}{3}$ и нѣщо. Когато въ другитѣ страни, въ мирно врѣме, не се събиратъ повече войници отъ 1%, у насъ се събиратъ 1.55%; защото, вмѣсто да имаме 33.000 души войници, ние имаме 45.000 души. Това е даже противъ самия Законъ за въоръженитѣ сили у насъ. (Христо Касабовъ: Не е истина!) — Че това, което говорѣхъ, е истина, защото нѣмамъ желание да изопачавамъ фактитѣ, г-нъ Касабовъ, ще Ви цитирамъ нѣкои цифри, които, ако мислите, че не сѣ истински, можете да ги оборите. Въ Германия за поддържане на войската харчатъ $\frac{1}{5.45}$ отъ приходния бюджетъ, въ Велгия $\frac{1}{7.60}$, въ Австро-Унгария $\frac{1}{8.13}$ отъ прихода на държавата, а у насъ $\frac{1}{3}$ и нѣщо. Сега се прѣдлага отъ парламентарната комисиия да остане за войската да харчимъ $\frac{1}{4}$ отъ приходния бюджетъ. Но това не е икономия. Това е хвърляне прахъ въ очитѣ на населението, защото за напрѣдъ приходниятъ бюджетъ ще се увеличава и, слѣдователно, военниятъ бюджетъ ще расте пропорционално. Така напр., ако приходниятъ бюджетъ се въскачи на 90 милиона, слѣдва, че и военниятъ бюджетъ ще се увеличи на 22 $\frac{1}{2}$ — 23 милиона лева. Тогава какво е това намаление? — То е нищожно. Очевидно е, че парламентарната комисиия не е имала смѣлостта, не е имала доблестта да настои, както трѣбва, за намалението на военния бюджетъ. Азъ мисля, че ако се намалѣтъ заплатитѣ на военнитѣ; ако се закрижѣтъ цѣль редъ длѣжности и учреждения, които сѣ безполезни, луксозни, и заради това излишни; ако се памали срокътъ на военната повинностъ, въпросъ, който занимава цѣла Европа, съ това нѣма ни най-малко да се нагърни боевата сила на нашата армия, нѣма да пострада народната отбрана. Въ 1885 год. нашата армия бѣше много по-малка, офицеритѣ получавахъ по-малки заплати; тогава военниятъ бюджетъ бѣше много по-малък. Обаче, това не попрѣчи на нашата храбра войска да разбие неприятеля, да запази независи-

мостъта на отечеството и да спечели лавровитѣ вѣнци, които заслужаваше. Значи, любовта и дългътъ къмъ отечеството, куражътъ, героизмътъ на офицеритѣ въ врѣме на война не зависи отъ голѣмината на заплатитѣ; напротивъ, често пжти голѣмитѣ заплати ги правѣтъ разгалени и неспособни въ врѣме на война. Ние искаме войската да защищава страната, да защищава огнищата, свободата и правата на народа, когато стане нужда. Ние не искаме войската да става орждие на тиранията, противъ свободата на народа, да прави избори и да става подпорка на деспотизма, както въ Стамболово врѣме и сега . . . (Гласове: Лѣжешъ!) Отъ 13 години насамъ, слѣдъ сръбско-българската война, нашата войска не е била употребена нито веднажъ противъ „външния неприятель“; тя е воювала всѣкога противъ гражданитѣ, противъ избирателитѣ, противъ народа. (Гласове: Това не е истина!) Азъ ви посочвамъ на военната езекуция въ Садина, на кървавитѣ избори въ Бѣла-Слатина, Плѣвенъ, Кутловица, Горна-Орѣховица, въ които войската стрѣля избирателитѣ. Прочее, ние не искаме нашата армия да става орждие на разнитѣ реакционни правителства, но да служи на народа. И това е народното прѣдставителство, което може да постави армията на онова мѣсто, на което трѣбва да стои. Не е истина, че ние, народнитѣ прѣдставители, нѣмаме право да се мѣсимъ въ работитѣ на военнитѣ. Ние сме пратени отъ народа тукъ: да гласуваме данѣцитѣ, да правимъ законитѣ, да съставляваме бюджетитѣ. Ние сме длѣжни да се занимаваме съ всички въпроси, които интересуватъ устройството на държавата и народното благосъстояние. Войската е единъ важенъ елементъ отъ това държавно устройство; тя ни интересува до толкозъ, до колкото ни интересуватъ и всички други клонове. Ние трѣбва да знаемъ защо и колко пари трѣбва да харчимъ за нейното поддържане.

Азъ много добръ помня, прѣди двѣ-три години, при други обстоятелства, какво поведение държехъ самитѣ министри, а и прѣдставителитѣ, когато дойдѣше работата да се разисква военниятъ бюджетъ. Тѣ не смѣхъ да искажѣтъ съмнѣние даже върху извѣстни работи; не смѣхъ да се досѣгнатъ до тоя бюджетъ. Военниятъ бюджетъ приличаше на онзи цирей въ медицината, който казва не ме закачай. И дѣйствително, народното прѣдставителство не смѣше да закачи този цирей, защото бѣше опасенъ. (Смѣхъ. — Гласове: Какъвъ е тоя цирей?) — Цирей не е това, но правѣхъ само сравнение, какво поведение държахъ народнитѣ прѣдставители тогазъ. Тогазъ ни плашехъ, че ако се намали войската, ние не ще можемъ да изпълнимъ историческитѣ задачи на българския народъ, да освободимъ Македония; тогазъ ни плашехъ съ война отъ страна на Турция; плашехъ ни съ нѣкакви бури, които се виели надъ България. Това се правѣше, съ цѣль да се сплаши болшинството, да гласува милиони, а въ дѣйствителностъ нѣмаше никаква опасностъ. Азъ знамъ, че една отъ точкитѣ въ програмата на г-да съединиститѣ, които съставляватъ едната половина на правителственната партия, бѣше и тая, че слѣдъ като се помирямъ съ Русия, ще намалимъ войската и нейния бюджетъ, защото не ще има нужда да държимъ такава огромна армия и нѣма да харчимъ такива колосални суми

за нейното поддържане. Подъ широкото покровителствено крило на Руската империя, България щѣла да благоденствува и живѣе въ миръ и спокойствие; никой не ще може да ѝ закача, и тя не ще има нужда да развива милитаризма и да разорява своето благосъстояние. Обаче, това бѣше само на дума, а въ дѣйствителностъ нищо не станѣ. Напротивъ, военниятъ бюджетъ сега е увеличенъ. Ние всѣкога сме възставали противъ милитаризма, който разорява народното благосъстояние и прѣчи на развитието на нормалния общественъ животъ. Вие не удобрявахте нашата критика и се отнасяхте съ насмѣшки къмъ нашитѣ идеи. Е добръ; трѣбваше да чуete присждата на руския царь, който най-много е съдѣйствувалъ за развитието на милитаризма въ Европа, за да почнете и вие да го осжждате. Ние се прѣкланяме прѣдъ прѣдложението на руския царь, особено прѣдъ неговитѣ справедливи мотиви, въ които се осжжда военщината, този бичъ на човѣчеството. И позволете ми да цитирамъ нѣколко пасажа отъ това царско прѣдложение, за да видите, че идеитѣ, които се развиватъ въ него, сѣ идеи, които именно каратъ напрѣдничавитѣ хора, социалиститѣ, да възставатъ противъ милитаризма, да искатъ намалението на военнитѣ бюджети и на военната служба, и въвежданieto на народната милиция. (Чете.) „Повечето отъ интелектуалнитѣ и физическитѣ сили на народитѣ, трудътъ и капиталътъ, се отбиватъ отъ естественното имъ назначение, за да се употребѣбятъ непроизводително. Стотини милиони се употребяватъ за доставянието на страшни разрушителни снареди, които се считатъ днесъ за послѣдна дума на науката, а сѣ осжждени още утрѣ да изгубятъ всѣка стойностъ, вслѣдствие нѣкое ново откритие въ това поле. Народната култура, икономическиятъ прогресъ и производството на богатствата се парализиратъ или отбиватъ отъ правия си пътъ; затова, колкото въоръжаванията се повече усилятъ, толкова тѣ по-малко отговарятъ на цѣльта, която правителствата гонятъ“. Това ви го казва единъ монархъ отъ висотата на своя тронъ, монархъ, който заедно съ другитѣ монарси най-много е съдѣйствувалъ за развитието на милитаризма. Сега, подъ натиска на необходимостта, той признава, че милитаризмътъ е оная ламя, която поглъща всичко, а нищо не повръща. Е добръ, г-да прѣдставители; когато противъ военщината се чуватъ протести отъ царскитѣ тронове, трѣбва ли да оставите и за напрѣдъ нашия воененъ бюджетъ да расте? Когато държавата се намира прѣдъ прага на една финансова криза, трѣбва ли за хатжа на нѣколко военни, които получаватъ грамадни заплати, да не искате намалението на военния бюджетъ? Менъ ми се струва, че всѣки единъ, който размишлява за бѣдѣщето на народа, който счита себе си за истински патриотъ, тукъ е случаятъ да покаже своя патриотизмъ. Патриотизмътъ не се състои въ увеличение, въ усиление на злото, но се състои въ това, щото постоянно да го намаляваме.

Вашата парламентарна комисиия... (Гласове: Не е само наша, по е и Ваша!) — Вашата парламентарна комисиия, на ако щете, комисиията на народното прѣдставителство (Оживление.) съ своитѣ реформи се е опитала съ ножици да сѣче гора. Е добръ; по тоя начинъ нищо не може

да се постигне. Тия реформи, уприличени на нафора, които искате да дадете на народа, нѣма да го пахранѣтъ, нѣма да подобрѣтъ поминѣка му, а още по-малко ще го избавѣтъ отъ това несносно положение, което прѣкарва; тия реформи нѣма да затулятъ ямата, която е зинжла прѣдъ насъ; тия реформи не сѣ даже такъвъ палиативъ, който врѣменно да прѣмахне злото. Но тѣ ставатъ още по-нищожни, още по-несъстоятелни, когато знаемъ, че никой отъ тѣхъ нѣма да бѣде прокарана въ тая сесия на Народното Събрание. Най-главната реформа на парламентарната комисиия е административното дѣленie на Княжеството — намалението на окръжитѣ. Нищо нѣмамъ противъ това; напро- тивъ, винаги съмъ настоявалъ, че трѣбва да се намалѣтъ окръжитѣ, защото може да станѣтъ отъ тамъ значителни икономии. Тая реформа се диктува отъ интереситѣ на страната. Съ прокаранieto на желѣзницитѣ, съ сксяванието на разстоинията между разнитѣ населени пунктове, трѣбва да признаемъ, че се измѣнява положението и че страната не може да остане съ тия окръжи, които сѣ били създадени прѣди 20 години, при едно друго положение. Тая реформа е налѣжаща, тя е необходима, тя се диктува още сега, и трѣбва да стане. Правителството имаше врѣме да изучи въпроса и да внесе законопроектъ; но и отъ до- кллада на парламентарната комисиия и отъ общото настро- ение, което съществува между народнитѣ прѣдставители, се вижда, че тя нѣма да бѣде прокарана. Азъ виждамъ, че има тукъ цѣлъ редъ интереси ангажирани на разнитѣ депутати и голѣмци, които имъ прѣчятъ да погледнатъ сериозно и безпристрастно на работата, интереси, които имъ прѣчятъ да се издигнатъ на оная висота, на която трѣбва да стоѣтъ, като народни прѣдставители. Мисли се, че като се закриятъ нѣкои окръжи, мнозина отъ прѣдста- вителитѣ, които дохождатъ тукъ да назначаватъ и увол- няватъ чиновници, ще изгубятъ, на върно, атрибутитѣ си. Ще ги изгубятъ, и много по-добръ да ги изгубятъ, за- щото не сѣ това атрибутитѣ на народнитѣ прѣдставители. Тѣхната длѣжностъ е свършено друга. При такива инте- реси, при такива спѣнки, народното прѣдставителство се стѣписва и се отказва — поне азъ тѣй мислѣ — въ на- стоящата сесия да прокара реформитѣ. Че тѣ нѣма да се прокаратъ, се вижда и отъ бюджетитѣ и отъ законопроек- титѣ, които ни се раздадохъ. Все сѣшитѣ суми, все тол- козъ окръжи се прѣдвиждатъ, колкото сѣ били до сега. Правителството може да ви увѣрява, че на реда си, ко- гато намѣри за добръ, ще прокара тази реформа. Но ние не можемъ да вѣрваме на това, защото, както ви цитирахъ и рѣчитѣ на г-да министритѣ, тѣ сѣ ни разувѣрили съ тѣхнитѣ обѣщания. Въ разстояние на 4½ години не сѣ прокарали нищо отъ онова, което главно обѣщавахъ. А онова, което сѣ прокарали, трѣбваше да го прокаратъ, защото не могатъ да дойдѣтъ тукъ, прѣдъ Народното Съ- брание, съ сѣгрѣхитѣ рѣцѣ. Народътъ не вѣрва вече на вашитѣ обѣщания. Не е ли г-нъ Маню Болджиевъ, който слѣдъ 4½ години ни казва, че прѣди не е знаелъ, че има дефицити и че сега, слѣдъ като изучилъ сериозно бюджета, разбралъ, че положението не е било таквозъ, както му било

прѣдставено прѣзъ 1896 г.? „Азъ сега — каза той — изучихъ по-обстоятелствено бюджета и разбрахъ, че съмъ се лъгалъ“. Дѣйствиелно, Вие сте се лъгали, г-нъ Вояджиевъ, а ние сме говорили право, когато съ гласа на тѣзи сжжитѣ цифри искахме да Ви отклонимъ отъ кривия пѣтъ, по който бѣхте трѣгнали. Вие едвамъ сега се пробуждате. Но по-добрѣ късно, отъ колкото никога. Азъ допускамъ, че настоящето болшинство може да даде още нѣколко правителства изъ своята срѣда. (Христо П. Славейковъ: Нѣма хора за министри!) Настоящото правителство може да има интересъ да бави прокарването на тѣзи реформи, но ние, които сме излѣзли отъ срѣдата на народа, които се прислушваме къмъ неговия гласъ и нужди, можемъ ли да чакаме? Народътъ не може да чака, защото злото е голѣмо, и то се признава официално тукъ отъ трибуната. Никой вече не може да излѣзе нито отъ министерската трибуна, нито отъ народната трибуна, да твърди, че е блѣстяще положението на страната. Всички трѣбва да признаемъ, че е лошо. И тѣзи, които не признаватъ това, или си правятъ илюзии, или иматъ интересъ да лъжатъ себе си и другитѣ. Но азъ не можъ да живѣя съ илюзии. Азъ съмъ длъженъ да искажъ своето мнѣние, както го чувствамъ и разбирамъ. Ако Народното Сѣбрание въ тази сесия не направи цѣлъ редъ реформи и прѣобразования, ние ще влѣтимъ въ пропастьта, която е зинжала прѣдъ насъ.

Г-да прѣдставители! Вие сте рѣшили да испратите доклада на парламентарната комисиия въ министерството. (Петръ Папанчевъ: Не е истина! Ще се проводи въ бюджетарната комисиия!) Че тѣй сте рѣшили, се вижда и отъ отговора на Тронното Слово, гдѣто прѣдоставите на правителството право по редъ да прокара тѣзи реформи. Това се вижда и отъ рѣшитѣ на г-да ораторитѣ. Азъ съмъ на мнѣние, че сега е врѣмето, прѣди да е влѣзълъ докладътъ въ бюджетарната комисиия и прѣди да се е събрала тя, да разгледва бюджетитѣ, да ѝ наложимъ извѣстно задължение. Харесва ли се това или не на министритѣ, малко трѣбва да ни интересува тѣхното мнѣние. Ако болшинството е свързало сѣдбата си съ настоящия кабинетъ, нека върви съ него; на добъръ му часъ! Но нека не забравя сѣдбата на Стамболовото болшинство!

Необходими сж голѣми намаления въ бюджета. И ние можемъ да ги направимъ, ако начнемъ отъ най-високо поставенитѣ лица, които трѣбва да покажатъ примѣръ, че жертвуватъ, когато страната прѣкарва кризисъ. Замолете, настойте прѣдъ Върховния Глава, да се намали цивилната му листа на 600.000 л. Настойте да се унищожатъ сумитѣ, прѣдвидени сега въ бюджета на Министерството на Общитѣ Сгради, около $\frac{1}{2}$ милионъ лева, за нови дворци, когато народътъ живѣе въ кофтори и съ кървавъ потъ изважда насжщия си хлѣбъ, когато всѣки день бирницитѣ му продаватъ чергитѣ за данъци! Попитайте г-на Папанчева, да ви раскаже, какъ въ тѣхния окржгъ една овца бирникътъ продавалъ за 1 л. и 60 ст.! Тѣзи печални факти не сж ли въ състояние да възбудятъ милостъ и състрадание Държавния Глава къмъ оголѣлия народъ? — Народното прѣдставителство е въ правото си да не от-

пуца исканитѣ кредити, и ако се е убѣдило, че трѣбва да се правятъ икономии, тѣзи икономии не трѣбва да се търсятъ въ намаление платитѣ на писаритѣ и разсилнитѣ, както сте правили и правите сега, а трѣбва да почнемъ отъ най-високо поставенитѣ чиновници: който получава по-голѣма заплата, трѣбва по-много да му се намали. И само отъ намаление на заплатитѣ ще имаме една икономия отъ 10 милиона лева.

Въ доклада на комисиията се прѣдвижда нѣкакво измѣнение на Закона за пенситѣ на чиновницитѣ. Това много ме удивлява. Вие всички знаете, какво негодование има въ страната противъ пенситѣ на чиновницитѣ. Това негодование не е отъ днесъ и вчера. Гласове се чуватъ отъ всѣкъдѣ, отъ всички страни, и тѣ сж твърдѣ справедливи. По моему, трѣбва да се унищожатъ този законъ и да не се даватъ пенсии за прослужени години. Чиовницитѣ принадлежатъ къмъ най-интелигентното съсловие, и, ако искатъ, могатъ сами да си спестяватъ паритѣ. Нѣма нужда държавата да става опекутъ на чиновницитѣ, като имъ отдѣля отъ заплатитѣ, за да имъ създаде фондъ и да имъ усигурава бѣдѣщето. Съ какво е усигурено бѣдѣщето на земледѣлцитѣ, на работницитѣ и въобще на българското работно население? — Съ нищо. Вземате му всичко, а не му давате нищо. Вие искате да усигурите положението на едно съсловие, което и безъ туй то е усигурено. Чиовницитѣ сами знайтъ колко да отдѣлятъ отъ заплатата си и гдѣ да ги влагатъ, въ Банката или каситѣ. Нека сами се грижатъ за бѣдѣщето си. Нѣма нужда държавата да взима пари отъ народа, за да поддържа пенсионентъ съвѣтъ и въобще да прѣдвижда пенсионни фондове и да плаща тлѣсти пенсии на чиновницитѣ.

Това е икономическата страна на въпроса; той има и своята политическа страна, а тя е, че съ тѣзи пенсии много пѣти се развращава чиновничеството. Вие му окачвате торба, отнемате му самостоятелността, за да не може нищо да каже и да не мисли за себе си. Този законъ е твърдѣ несправедливъ; той не срѣща симпатии между народа. Народътъ вижда, че тия, които най-много работятъ, които се осакатъ, които остарѣватъ и умиратъ въ врѣме на работата, съ нищо не сж усигурени; за тѣхъ никой се не грижи. За земледѣлца, който съ кървавъ потъ кара орадото, за работника, на когото машината откъсва ржката, нѣма пенсия. Тѣхното бѣдѣще съ нищо не е усигурено, а усигурено е бѣдѣщето на голѣмитѣ чиновници, които 15—20 години печелитъ, правятъ грамадни кѣщи, които даватъ подъ наемъ, и като се оттеглятъ отъ служба, отъ чиновничеството, ставатъ акционери въ разни дружества, ставатъ прѣдприемачи и лихвари, каквито ги има доста днесъ. Това шокира народното чувство, чувството на справедливостта. И ние не можемъ да не станемъ отзивъ, да не станемъ отгласъ на тази несправедливостъ. Прочее, ако се унищожатъ Законътъ за пенситѣ, отъ това ние ще имаме една твърдѣ голѣма икономия. Вънъ отъ това, трѣбва да се намалитъ и заплатитѣ на чиновницитѣ. Но това намаление, както вече забѣлѣзахъ, не трѣбва да стане и сега тѣй, както го направихте прѣди година врѣме, и го нарѣкохте още рационално намаление. Вие най-много на-

малихте заплатитѣ на онѣзи, които най-много работятъ, а най-малко получаватъ; на голѣмцитѣ, на разнитѣ полковници, майори, висши началници, чиновници въ разнитѣ учреждения, въ тѣхнитѣ заплати вие направихте микроскопически намаления. Вие имъ откъсвахте по нѣщо, което не можехъ да почувствуватъ и което не съставлява кой знае каква заслуга на правителството. Впрочемъ, това го признахте, защото всички казватъ, че трѣбва да стане ново намаление въ заплатитѣ на чиновницитѣ. Послѣ има и цѣлъ редъ учреждения, които може да се закриятъ, безъ да се поврѣди, безъ да пострада държавниятъ организъмъ. Парламентарната комисия, наистина, е прѣдвидѣла закриванieto на нѣкои отъ агентствата, но пакъ прѣдоставя правото на правителството да направи това, ако то намѣри за добръ, ако не е въ врѣда на държавнитѣ интереси. Противъ откриванieto на тия агентства вие говорихме, когато се гласуваше бюджетътъ за тѣхното поддържане; ние ги считаме за излишни, и, дѣйствително, тѣ се явяватъ такива, и отъ тѣхното закриване може да се направи известна икономия. Прочее, ако бюджетарната комисия, на която трѣбва да се испрати и настоящиятъ докладъ, се въодушевява отъ желанието да подобри до нѣкъдѣ лопшото положение, което днесъ прѣкарва и държавата и народътъ, тя не трѣбва да се стѣснява вече отъ никакви висши съображения; тя трѣбва да се освободи отъ моралното влияние на правителството. Нека да не забравя комисията, че ако не направи тия намаления, ако не прокара реформитѣ, които се искатъ отъ народа, съ това, трѣбва да знае, че за винаги, заедно съ неж и правителството и народното прѣдставителство, изгубватъ и послѣдната сѣнка отъ авторитетъ прѣдъ народа и прѣдъ всички избиратели, които съ нетърпѣние очакватъ да се направи нѣщо и за тѣхъ. Ми се струва, г-да прѣдставители, че при едно добро желание отъ ваша страна, още въ тая сесия може да стане едно намаление, най-малко петнадесетъ милиона лева. Сега азъ не желаю подробно да говоря, но какъвъ редъ трѣбва да стане намалението — това е работа на бюджетарната комисия, работа на народното прѣдставителство, когато се явяватъ тия прѣдложения да се разискватъ въ Камарата; но повтарямъ, ако се намали бюджетътъ съ петнадесетъ милиона, само тогазъ ще може да се облегчи до нѣкъдѣ положението на населението; само тогазъ нѣма да бждемъ принудени да подлагаме гърбъ на разни чужди финансови групи, които може само да заробятъ нашето бждѣще; само тогазъ нѣма да бждемъ принудени да правимъ заеми непоносими за държавата; само тогазъ нѣма да бждемъ принудени да купуваме гнили желѣзници и да правимъ най-голѣмо прѣстѣпление, което може да направятъ едни народни прѣдставители къмъ народа. Азъ си прѣдставлявамъ днешното положение на работитѣ, като положение въ врѣме, когато ни грози война. Прѣдставете си вие, че сега дѣйствително ни грози нѣкаква опасностъ въшпа и не можемъ да склучимъ заемъ. Какво ще направимъ, за да посрѣцнемъ тая евентуалностъ? Нѣма ли да апелираме къмъ добритѣ чувства на прѣдставителитѣ? Нѣма ли да посѣгнемъ върху бюджета и да го намалимъ? Нѣма ли да прѣкарваме такива

реформи, които ни се диктуватъ отъ самата необходимостъ? — Да, това ще го направимъ, и то ще бжде най-патриотичното нѣщо, което може да направимъ. Е добръ; финансовата криза, икономическата криза, която прѣкарваме, е не по-малко остра, не по-малко застрашаваща, отъ колкото една война. И тая криза нѣма да се поправи, ако не прибързае да си изпълнимъ длъжността тѣй, както трѣбва, ако ние не се постарамъ още въ тази сесия да станемъ отзивъ на онѣзи искания, които сѣ искания на цѣлъ български народъ — да облекчимъ данѣчния му товаръ, като расхвърляме данъка всѣкому споредъ силитѣ и платежната способностъ; тая криза нѣма да се поправи, ако не намалимъ бюджета, като започнемъ отъ цивилната листа най-напрѣдъ и свършимъ до тамъ, гдѣто не може вече да ставатъ намаления. Та казвамъ, че не само нѣма да поправимъ злото, но ние нѣма да отговоримъ на нашето назначение, като прѣдставители на народа. Слѣдъ туй, народътъ ще има пълно право да каже, па и ние първи ще бждемъ, които ще отидемъ да му кажемъ, че народното прѣдставителство, което е болшинство въ Камарата, не е болшинство въ народа, защото, то не прави онова, което иска народътъ. Народътъ отдавна е изгубилъ довѣрие въ васъ, но благодарение на невѣжеството още се ласкае съ надѣжда, храни се съ илюзия, че правителството ще направи нѣщо за него. Та казвамъ, че още въ тази сесия ние трѣбва да направимъ коренни реформи, да се обявимъ най-рѣшителни за една реформаторска политика, макаръ това да коштува паданieto на кабинета. Нека падне кабинетътъ, стига да не падне България.

Христо Касабовъ: Г-да прѣдставители! Азъ взехъ думата и ще бждѣ кратъкъ. Нѣма да се впускамъ въ такива подробности, както направихъ нѣкои г-да оратори, и затова именно ще бждѣ кратъкъ, защото доста се говори по този въпросъ. Ние, както знаете, г-да прѣдставители, минжлата година избрахме една парламентарна комисия, която да проучи по разнитѣ отрасли на управлението у насъ въпроса за въвежданieto на нѣкакви реформи, чрезъ които да може да станатъ нѣкои икономии съ намалението на бюджета. Коя бѣше причината да бжде избрана тая комисия — тя е известна. Причината бѣше не както каза г-нъ Габровски, че тя не изхождала истински отъ Народното Собрание и че, ако изхождала, тя просто била подчинена на правителството, което по всичкитѣ точки на този докладъ било положило своята воля на парламентарната комисия. Това не е истина. Прѣсно е, г-да прѣдставители, въ паметъта ви, че отрежданieto на тази комисия бѣше прѣдизвикано отъ нещастията, които сполѣтѣхъ страната, именно отъ онѣзи поройни дъждове, отъ онѣзи наводнения, които занесоха всичко онова, което българскитѣ земледѣлци произвеждатъ; когато въ страната имаше такъвъ неурожай, щото само лѣтнитѣ храни можахъ да даджтъ горѣ-долу удовлетворителенъ резултатъ за прѣхрана на населението. Такава бѣше мисията на парламентарната комисия и съ такава цѣлъ тя се избра, за да изработи известни реформи, и тя, дѣйствително, се е трудила и е направяла доста много, и на мене не остава нищо друго, освѣнъ ■■■ и благодарѣ за труда. Тя е направила повече, отъ ■■■кото се

окакваше. Тя се е заинтересувала по всичките отрасли на нашето управление, да проучи всестранно всичките въпроси: какъ може да станатъ икономии и какъ може да станатъ известни реформи въ нашето управление. Като вземемъ отъ Министерството на Вътрешнитъ Дѣла, отъ Министерството на Народното Просвѣщение, вие ще видите, че членоветъ на тази комисия доста внимателно сж вникнали по всички въпроси и че тѣ доста сж се интересували да изучатъ тия въпроси, и това, което сж изучили и го внасятъ тукъ, ние сме длъжни, като народни прѣдставители, които ги упълномощихме да ги прѣдставятъ това, да го приемемъ или отхвърлимъ. Ни най-малко правителството не е имало влияние върху тази парламентарна комисия; напротивъ, правителството е било повиквано да дава разяснения по известни въпроси и, до колкото е могло, то е давало свѣдения на комисията. (Д-ръ Димитръ Теодоровъ: Вие не сте членъ на комисията!) — Съжалявамъ, че Вие не сте били, г-нъ Теодоровъ! — Казвамъ, че ние, които днесъ тукъ разискваме всичките рѣшения на парламентарната комисия, азъ мисля, че тѣ сж доста на мѣсто и че трѣбва да ги приемемъ: тѣзи, които не сж отъ законодателенъ характеръ, да ги прѣпоръчаме на тѣзи комисии, които ще боравятъ съ бюджета, щото сега още да се приведатъ въ изпълнение, а онѣзи, които сж отъ чисто законодателенъ характеръ, да се прѣпратятъ на респективнитъ министри и, ако тѣ иматъ възможность, още въ настоящата сесия да прѣдставятъ своитѣ законопроекти, щото и тѣ да се приведатъ въ изпълнение.

Азъ казахъ, че ще бѣдъ кратъкъ и нѣма да се впускамъ въ детайлитъ на този докладъ на парламентарната комисия, именно отъ това съображение, че нѣколко оратори доста ни отвлѣкохъ вниманието и достатъчно обяснихъ въпроса; така щото, ако се впуснъ да говорѣмъ и азъ на дълго, ще бѣде излишно повтаряние на тѣхнитъ думи. Ще се ограничъ само да отговорѣмъ на нѣколко пасажа на г-на Габровски, който като захванъ рѣчта си, каза, че парламентарната комисия не била дѣло, исходяще отъ Народното Събрание, ами била подчинена комисия на правителството. Азъ протестирамъ, поне за себе си, противъ такова едно твърдѣние. Това не е истина, защото отъ нейнитъ рѣшения, отъ нейнитѣ дѣла, отъ нейнитѣ дѣйствия, азъ не забѣлзвамъ такава подчиненность. А такава крупна работа, да се въведатъ отъ веднажъ тия реформи — това е немислимо. То е свършено върно, както се искавахъ нѣкои отъ г-да ораторитѣ, че отъ въвежданieto на тия реформи ще стане едно голѣмо сътресение въ страната. Естествено, ще стане такова сътресение.

Г-нъ Габровски говорѣше, че имало финансова криза, вслѣдствие на усложненията, които той не ни обясни. Тия усложнения не сж такива, каквито се прѣдставихъ отъ единъ отъ г-да прѣдговорившитѣ оратори. Азъ не можъ да се съглася, защото, както на 1894, тѣй и на 1895, 1896 и 1897 год., бюджетитѣ сж изучавалъ (Шумъ. — Не се чува.) Когато сж се съключвали бюджетнитѣ упражнения съ нѣкакви дефицити, да ли тия дефицити сж се покривали съ заеми — това нѣма да кажъ. (Никола Хр. Габровски: Това го каза г-нъ Бояджиевъ!) Всѣки единъ

отъ г-да прѣдставителитѣ е свободенъ да искава своето мнѣние тѣй, както той е проучилъ известенъ въпросъ. Ние имаме прѣдъ себе си отчета на Върховната Сметна Палата, и тя ни показва твърдѣ ясно, какви сж недомѣцитѣ на известни бюджетни упражнения. Ще кажъ само това, че като говорѣше г-нъ Габровски, по отношение усложненията, които сж прѣдизвикали финансова криза въ страната, азъ мисля, че не сж тия причинитѣ, които се приведохъ отъ него, ами причинитѣ на днешното ни положение сж именно ония нещастия, които сполѣтѣхъ страната минѣлата година. Ако бѣше страната плодородна, както прѣзъ 1896 год.; ако да имавме единъ експортъ отъ 101 милиона лева, тогазъ, естествено, нѣмаше да се срѣщатъ тия прѣпятствия въ нашитѣ бюджетни упражнения. Тѣзи прѣпятствия ние ги срѣщаме отъ неурожай. Е добръ; ако нѣмаше урожай, нема правителството е виновато за това? Не е то виновато. Виновато е Провидѣнието. (Гласове: О, хо!) И така, всички тѣзи усложнения, отъ характеръ на финансова криза, се сплѣхъ върху правителството, че то било виновато, че то било направило това, то било направило опова. Трѣбваше правителството да се бори съ известни природни стихии, да ги спре, да не причиняватъ неурожай въ България, и тогазъ щѣше да бѣде всичко хубаво, ако имаше тази възможность. Естествено е, че въ рѣчта на всѣки единъ опозиционеръ трѣбва да блѣщатъ тѣзи думи, че за всичко все правителството е виновато. Но азъ не можъ да обвиня правителството въ този случай, че то е станѣло причина да се усложни бюджетътъ; защото, отъ една страна, г-нъ Габровски иска икономии, а отъ друга страна иска да се увеличи онзи бюджетъ, който служи за просвѣщението на народа, именно бюджетътъ на Министерството на Народното Просвѣщение. Той каза, че трѣбва да се увеличи бюджетътъ на това министерство. Прѣкрасно! Тогазъ трѣбва да организираме втори граждански казарми, въ които да държимъ войски. Ние имаме основенъ законъ, който ни задѣлжава да даваме безплатно първоначалното образование, и по-нататѣкъ Народното Събрание може да издава такива закони, които да даватъ на народа такова образование, отъ каквото той има нужда. (Никола Хр. Габровски: Съ медицинска доза давате просвѣщението на народа!) Азъ не можъ да се съглася съ мислитъ на г-на Габровски въ туй отношение. Той искаше все интеллигентни сили; ами хлѣбътъ отъ гдѣ ще излезе? По-нататѣкъ той се впуснъ по бюджета на Военното Министерство. Азъ нѣма да говорѣмъ нищо по този въпросъ, защото доста се говори по него. Ще се ограничъ само въ ония неискренни мисли на г-на Габровски, изказани отъ него съ една злонамѣренность, само да се каже, че е говорилъ отъ трибуната и че е казалъ пѣщо по адресъ на правителството. Азъ не видѣхъ нищо съжестивно, нищо убѣдително, нищо подкрѣпено съ доказателства, да ни убѣди, че днешното правителство е направило ужъ прѣстѣпления, които се сплѣхъ върху него. Чуваме вече три години да се обвинява правителството само съ голи фрази, но документално нищо не виждаме. Обвинява се правителството въ туй, обвинява се въ онуй, но все съ голи думи. Излѣзълъ бѣше по-рано тоже такъвъ г-нъ ора-

торъ да обвинява правителството; обаче, намѣри се единъ отъ респективнитѣ министри, който отговори документално на този г-нъ ораторъ, че той въ всяко е голословенъ. Това бѣше по Министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи. Такива доказателства трѣбваше да приведе и г-нъ Габровски, за да прѣдизвика оня министръ да му отговори; но като нѣма такива доказателства, явява се тукъ, перефразира стари фрази, за да чујтъ хората само, че много говоримъ.

Най-много плачеше г-нъ Габровски, че правителството нищо не е направило въ разстояние на четири години за народа. Е, питамъ: какво трѣбва да направи то за народа? Не сж ли достатѣчни тия приложени мѣропріятия сега за сега, колкото сж въведени у насъ, като по скотовѣдството, по копринарството, по земледѣлието? Не сж ли достатѣчни? Какъ искате? Съ какви гигантски крачки да крачимъ? На ли, съ таквизъ, каквито можемъ? Ако той иска да се усвѣршенствува ремеслото на нашия селищинъ, тогазъ трѣбватъ пари, трѣбва да се направятъ заеми. Ние трѣбва да шагуваме тѣй, както ни позволяватъ нашитѣ срѣдства, а не тѣй, както мисли съ краснорѣчие г-нъ Габровски, а по-нататъкъ не мисли какъ ще стане. Срѣдствата, съ които той мисли, че може да помогне правителството на земледѣльца, той не ги казва. Беше, че трѣбва да се намалѣтъ даждията, да станѣтъ икономии; отъ друга пѣкъ страна казва, че не може безъ данѣци. Не мож да разберѣ неговата логика въ тия противорѣчия. Азъ мислѣхъ, че отъ 1894 год. до сега доста се е направило въ извѣстни отрасли отъ нашия поминѣкъ, по земледѣлието и по друго, защото, както казахъ по-рано, мѣрки се взиматъ, законоположения се правятъ и подобрѣнията отъ година на година постепенно растѣтъ. Сега, да вземѣ да описвамъ тия подобрѣния, които сж станѣли по земледѣлието, по скотовѣдството, по копринарството и другитѣ отрасли, ще бѣде излишно, г-да народни прѣдставители, защото всѣки единъ отъ васъ ги знае. Единъ кружокъ отъ 5—6 души може да не го признаѣтъ, но вие ги знаете. Азъ съ открито чело мож да признаѣхъ, че нови мѣропріятия се въвеждатъ и ще се въвеждатъ въ бѣдѣще, ако постепенно вървѣтъ тѣй работитѣ.

Така щото, мислѣхъ, че по доклада на парламентарната комисия не трѣбва да се бавимъ повече, освѣнъ да вземемъ ония рѣшения, които не сж отъ законодателскъ характеръ, да ги приложимъ сега, а другитѣ, които сж отъ законодателскъ характеръ, да ги прѣпорѣчаме на респективнитѣ министри и, ако е възможно, още въ настоящата сесия да се внесѣтъ нуждитѣ законопроекти, за да се направятъ необходимитѣ реформи, които сж общо желание не само на извѣстни лица, но и на цѣлия български народъ. Прѣдвидъ на това, че повече отъ десетъ души, мислѣхъ, сж говорили вече, азъ ще направѣхъ прѣдложение на Бюрото, да прѣкрати дебатитѣ и да се гласува докладътъ на парламентарната комисия.

Георги Н. Юруковъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ще се присѣдинѣхъ къмъ протеста на прѣдговорившия, г-на Касабова, относително обвиненията на почтенния народенъ прѣдставителъ, г-на Габровски, които

хвърли върху избраната отъ насъ парламентарна комисия, за туй, че тя се е ръководила при рѣшението на нѣкои въпроси отъ внушенията на правителството. Ако таквъ нѣщо има, то азъ въ туй намирамъ двѣ причини: първо, че самото рѣшение, което ние вземахме минжлата година, съдържа това нѣщо, съдържа туй рѣшение, че парламентарната комисия, при своитѣ рѣшения, ще взима и съгласието на правителството, и второ, че въ такива крупни въпроси много мѣчно е да се олрѣдѣли и диагнозата. Г-да народни прѣдставители! Менъ ми се струва, че между г-да народнитѣ прѣдставители по тия въпроси, не можѣтъ да се намѣрѣтъ мнозина на единъ възгледъ; не може да има още единство на възгледовѣтъ. Много въпроси не сж узрѣли, защото не сж до сега повдигнати. Но пѣкъ, азъ мислѣхъ, че въ този докладъ има голѣмъ трудъ, има голѣми познания, за които ние трѣбва да похвалимъ г-да комисаритѣ и да имъ искажемъ нашата искрення признателностъ. Самото напечатване на този докладъ, г-да народни прѣдставители, самото даване гласностъ между обществото, е една полезна работа. Много въпроси у насъ не сж били повдигнати и за туй много хора не сж замислювали за тѣхъ; но отъ шестъ мѣсеца насамъ, като се напечата този докладъ, хората почнахъ да разискватъ, и съ течение на врѣмето много въпроси ще узрѣятъ и ще се разрѣшатъ. Но само това не е достатѣчно; трѣбва да се говори и дѣйствува за изпълнението на по-важнитѣ реформи отъ доклада.

Въ течение на 20 години, г-да народни прѣдставители, България извървѣ единъ пѣтъ, и споредъ теженията на врѣмената, тя е прѣтърпѣвала разни сътресения. Трѣбваше да се види: кои сж грѣшкитѣ, за да се поправѣтъ, и кои нови начала трѣбва да се въведѣтъ въ устройството на държавата. Отъ тия чувства ние се ръководѣхме минжлата година, като избрахме тази парламентарна комисия. Много въпроси сж повдигнати и разрѣшени. Сега, пита се, какъвъ е този актъ? Г-нъ Габровски, за подкрѣпление на своитѣ домогвания, каза ви нѣкакви погрѣшни учения; каза ви, че ние сме нѣмали право да издаваме рѣшения, съ които да натоварваме една парламентарна комисия да изработва реформи, и че съ туй, като че сме диктували програма на правителството, и туй било противоконституционно. Нѣма съмнѣние, че народнитѣ прѣдставители иматъ право да даватъ общо направление на държавнитѣ дѣла, и отъ този голѣмъ атрибутъ проистича туй наше рѣшение за парламентарната комисия. А този докладъ може да бѣде програмата на правителството, защото, въ дания случай, сме съгласни съ правителството, тѣй като и правителството е искало да се избере тази парламентарна комисия, и то приема по принципъ реформитѣ, изложени въ доклада. Ако нѣщо въ нашия бюджетъ тази година и минжлата година не е въ редъ, то се дължи на извънреднитѣ обстоятелства, неслодороднитѣ години, прѣзъ които минѣ настоящето правителство, и правителството не е изгубило за това довѣрието на Камарата, защото то е виновно за стихийнитѣ поврѣждания.

Послѣ ви каза г-нъ Габровски и друго учение, тоже погрѣшно, че вие сте длѣжни да свалите туй правителство,

и затова, защото въ конституционнитѣ страни въ една камара петъ правительства трѣбва да се измѣнятъ, като ви цитира Франция и Ромъния.

Никола Хр. Габровски: Криво прѣдавате думитѣ ми!

Найчо Цановъ: По първото и второто излиза, че Вие не сте слушали г-на Габровски!

Прѣдсѣдателствующия Христо Ивановъ: Г-нъ Габровски! Вие се искаха напредъ. Моля да не прѣсичате оратора!

Георги Н. Юруковъ: Примѣръ въ дадения случай може да ни служи Англия, тази държава, която наричатъ *mater parlamentorum*. Никой не знае магията за правилния вървѣжъ на конституционното управление въ тая страна, но мнозина казватъ, че една отъ главнитѣ причини за напредъка на Англия и за правилното развитие на конституционното ѝ управление е туй обстоятелство, че когато една камара бلامي правителството, при което е избрана, то и камарата и правителството падатъ и отиватъ при избирателитѣ да търсатъ тѣхнитѣ гласове. Така щото, това, което казва г-нъ Габровски, отъ научна точка, не е оправдано.

Сега, г-да прѣдставители, казахте вие, че е единъ парламентаренъ актъ това, което направихме миналата година съ рѣшението, което взехме. Докладътъ на комисията какво прѣдставлява? — Споредъ мене, тоя докладъ по своя обемъ не може да се разисква обширно, защото туй врѣме нѣмаме и ако го разискваме обширно, намѣсто да се освѣтимъ, може да се заблудимъ, да заблудимъ и България. Но всѣки отъ васъ е челъ този докладъ и въ душата си се е убѣдилъ, да ли той отговаря на икономическото положение на страната; да ли въпроситѣ, които повдига, сж правилно разрѣшени и на основание на туй, каквото мнѣние си е съставилъ, може да гласува. А ние да си запазимъ правото по отдѣлнитѣ реформи, когато се внесатъ отъ правителството, да говоримъ повече. Прѣдъ видъ на туй, казвамъ, и разискването трѣбва да стане много повърхно.

По примѣра на прѣдговорившитѣ, и азъ, съ боязнь за правотата на възгледоветѣ ми, ще се ограничя да кажа своето скромно мнѣние по нѣкои отъ въпроситѣ, които възбуждатъ Камарата. Главната икономия, която трѣбва да стане, е, естествено, по военния бюджетъ, защото, както се вижда отъ доклада на парламентарната комисия, той прѣдставлява най-крупната цифра икономии. Мжчно е да се разисква исцѣло тоя бюджетъ въ отсъствие на технически познания; но едно нѣщо, което е важно, то е разпитъ таблици и статистически сравнения за разнитѣ държави. Въ тия таблици виждаме, че въ много отношения нашиятъ воененъ бюджетъ надминава ония на другитѣ държави. Това нѣщо е много важно; защото, ако се каже: това ако стане тѣй, това ще стане иначе, винаги такива въпроси абстрактни си иматъ и опакото. Историата на другитѣ народи трѣбва да бже за насъ, обаче, единъ голѣмъ учителъ, и ние отъ тѣхния напредъкъ трѣбва да вземаме примѣръ. Азъ мисля, че ние не можемъ да се сравнимъ съ голѣмитѣ народи, по отношение на военния бюджетъ, между друго, и по тѣзи

причини. Първо, че старитѣ народи въ разстояние на столѣтия сж израсходвали огромни капиталы за расходи производителни: шосета, мостове, желѣзници и т. н., което у насъ още не е станало. Ще рѣче, ние имаме нужда отъ нашия бюджетъ да създадемъ производителни работи, които да повдигнатъ икономическото положение на страната. Второ, че една голѣма частъ отъ расходния воененъ бюджетъ отива въ странство за пушки, топове и т. н., гдѣто служи за повдигане на тамошната мѣстна индустрия, когато въ Франция, Германия и т. н. военниятъ расходенъ бюджетъ имъ служи и за повдигане мѣстната индустрия. По тия причини, азъ като одобрявамъ напълно доклада на парламентарната комисия, мисля, че могатъ да станатъ икономии по този бюджетъ. Трѣбва да се надѣваме, г-да прѣдставители, че армията, която повдигнѣ славата на България на бойното поле, ще даде нужното съдѣйствие на правителството и на народното прѣдставителство за повдигане на народния поминѣкъ, за напредъка и въ икономическото поле. За туй, не трѣбва много да се дразнимъ. Трѣбва да имаме пълна вѣра, че бюджетарната комисия ще дойде до извѣстно съгласие съ прѣдставителя на армията, г-на Военния Министръ.

Важнитѣ реформи още, които се прѣдвиждатъ въ доклада, сж, г-да народни прѣдставители, реформитѣ по Министерството на Вътрѣшнитѣ Дѣла. Говори се за числото на окръжитѣ. Едни казахъ да бждатъ 6, други 14 и т. н.; но азъ не можахъ да видѣмъ мотиви, защо числото 6 се приема, защо 9 е по-приемливо и защо не 14. Туй обстоятелство произтича отъ това, че ние нѣмаме достатъчно топографически данни, за да се произнесемъ по тоя въпросъ. До колкото съмъ се занимавалъ съ изучаването на въпроса, видѣлъ съмъ само една хубава студия отъ г-на Василиева, главенъ секретаръ въ Министерството на Вътрѣшнитѣ Дѣла, и мисля, че неговиятъ възгледъ е най-правиленъ. Говори се за дѣление на България на 6 окръга, т. е. дѣленне на губернии или провинции, дѣление прието въ Русия и Белгия. Но за насъ, споредъ мотивитѣ, които излага г-нъ Василиевъ, ми се струва, ще трѣбва да приемемъ французската система, именно дѣление на окръзи, и като приемемъ тая система за окръжитѣ, тогава и числото на населението, съ подраздѣленията, които се правятъ въ тази студия, съвършенно съответствува. Но тази не е най-важната и смѣщенната реформа по Министерството на Вътрѣшнитѣ Дѣла. Менъ ми се струва, както е казано и въ доклада по това министерство, че ние трѣбва, съ измѣнение на териториалното дѣление, да измѣнимъ и нѣкои закони, трѣбва да измѣнимъ, именно: Законътъ за окръжнитѣ управители и околийскитѣ началници, Законътъ за градскитѣ и селскитѣ общини и Законътъ за изборитѣ. На окръжнитѣ управители, ми се струва, ще трѣбва да се увеличатъ атрибутитѣ, като направимъ една децентрализация. Ние трѣбва да дадемъ специални атрибути на окръжнитѣ управители, но не по американската децентрализация. Трѣбва да усилимъ атрибутитѣ имъ и съ туй да уячимъ властта, но и да ги опростотворимъ, за да не дохождатъ хора за много малки работи въ София, и да се не водятъ грамадни прѣписки.

Въ Закона за изборитѣ, по отношение на общинитѣ, имахъ честта да говорѣхъ минжлата година, и пакъ ще кажъ, че трѣбва да прѣдвидимъ единъ цензъ, и тоя цензъ, между другитѣ добри резултати за доброто управление на страната, ще има и онуй политическо значение, че ще усили партиитѣ и ще въспрѣпятствува на тия дѣления и подраздѣления на фракции, които многобройни фракции разяждатъ страната ни отъ дълго врѣме насамъ.

По училищното дѣло, азъ се съгласявамъ съ възгледетѣ на почитаемия Старо-Загорски прѣдставитель, г-на Димчева, които той иска за минжлото заседание. Мислѣхъ, че ние сме изгубили равновѣсието между материалното положение на страната и интелектуалното. Образованието като че е надминжло материалното положение на нашия гражданинъ, и въ туй изгубване на равновѣсието се чувствува една неправилностъ, единъ недѣжъ. Виждаме бащи, на които, като испращатъ синоветѣ си въ училищата, се отнема една производителна сила въ сѣмейството, което съвкупно съставлява народното богатство. И тои момъкъ, като отива въ училището, благодарение на туй, че, може би, не е пригодно материалното състояние за издържанието му, или че не е достатъчно въспитанъ домашно да приеме туй образование, или защото нѣма достатъчно приготвенъ учителски персоналъ, излиза негоденъ за нищо, не свършва гимназията и придобива нѣкои пороци, отъ което излиза, че и синътъ и сѣмейството ставатъ нещастни. Тѣзи примѣри сж много чести. По този начинъ, споредъ мене, се добива на мѣсто полза, до извѣстна степенъ, врѣда; защото въ основата си, ми се струва, нашето образование не е добръ поставено; то е прѣсилено. Вие виждате, г-да прѣдставители, сами тази прѣсиленостъ. Мень ми се прѣдстави слѣдующиятъ случай. Азъ видѣхъ единъ разсиленъ да се оплаква отъ кмета за туй, защото не му далъ свидѣтелство за бѣдностъ, за да може да си послужи съ него, та и синъ му и дѣщеря му да можѣтъ да свършѣтъ гимназия. Трѣбва да признаемъ, че до извѣстна степенъ и правителствата сж насърдавали туй. Вие виждате една дѣвическа гимназия въ Варна за два милиона лева, друга въ Русе за единъ милионъ; виждате и огромни постройкѣ за други гимназии, а пъкъ вмѣсто това колко шосета, колко други по-ползотворни работи бихж могли да станѣтъ. (Гласове: Вѣрно!) Казахъ, че по тия въпроси съ голѣма боязнь се произнасямъ, защото, за да си направи човѣкъ правилна диагноза по тия въпроси, трѣбва да има статистически данни, а пъкъ тия статистически данни трѣбва да ги чуемъ отъ министерскитѣ кресла. Никой нѣтъ голѣмитѣ реформи не се правѣтъ отъ камаритѣ, а отъ правителствата, които се подкрѣпитѣ отъ камаритѣ. Въ много конституционни държави е запрѣтено на народното прѣдставителство да внесе законодателни прѣдложения, защото е признато, че много пжти се ръководѣтъ отъ чисто локални и отъ чисто лични интереси и не прѣдставляватъ достатъчна сериозностъ. Затова, по тоя въпросъ, азъ мислѣхъ, че можѣтъ да станѣтъ нѣкои реформи, като се намалѣтъ нѣкои гимназии и послѣ да се ограничи числото на ученицитѣ. Напр., отъ статистическитѣ данни може да се уста-

нови, че въ България излизатъ 200 или 300 души гимназисти, а като се разрѣши въпросътъ: колко души сж нуждни, колко души сж достатъчни за България, тогава министерството може да направи една смѣтка и да приеме да по-стѣпватъ въ гимназиитѣ, по конкурсъ, толкова, колкото ще бждѣтъ опрѣдѣлени. Ако за Пловдивъ, напр., се установи, че трѣбватъ 500 души, да се не приематъ 501. Това го има въ Франция и другадѣ, до колкото помнѣжъ, за извѣстни училища. Трѣбва да се усилятъ и такситѣ.

Казва се, г-да прѣдставители, че тия реформи, които се прѣдвиждатъ въ доклада на парламентарната комисия, трѣбва да ги приемемъ и направимъ изведнажъ. Туй не е възможно, г-да прѣдставители. Прѣди всичко, по тия крупни въпроси, ние, като неопитни още, и сега нѣмаме единство въ възгледетѣ; та затова ние трѣбва да изискаме отъ правителството да направи и туй по законодателенъ редъ, и то слѣдъ като чуе какви сж нашитѣ възгледи. И дѣйстви-телно, вие виждате, че нѣкои пѣща сж направени.

Каза се, че Министерството на Правосѣднето е приело и направило нѣщо повече; Министерството на Вж-трѣшнитѣ Дѣла ще внесе Законъ за окръжнитѣ съвѣти, Финансовото Министерство внесе Законъ за отчетността по бюджета и Законъ за търговетѣ. (Петръ Папанчевъ: Много малко е!) — Може да е малко, но има слухъ, че въ тая сесия ще се внесѣтъ и нѣкои закони по Министерството на Просвѣщенieto. Тия реформи, като ги приемемъ, както казахъ и по-напрѣдъ, исцѣло и изведнажъ, мислѣхъ, г-да прѣдставители, че има голѣма опасностъ, не само че нѣмаме още единството на възгледетѣ, но и затова, че нѣкои отъ локалитѣ интереси на много мѣста ще ни спѣхѣтъ. Но най-много ще ни спѣе туй, че има голѣми прѣдразсѣждѣци, за които България плаща доста скѣпа данъ. Като че демократическата мантия е обвила мнозина, и главно, че тя лесно се пере у насъ. А това, споредъ мене, е едно голѣмо зло, което прояжда страната. Органическитѣ пороци въ обществото не се цѣрѣтъ съ обикновенни закони; а пакъ за това трѣбва по-сериозно изучаване и повече врѣме. За погрѣшни начала, за начала, които не се оправдаватъ и отъ самата наука, не трѣбва да оставимъ отечеството ни да загине. Но доста е за сега, че тия въпроси се повдиг-нѣхж, и това е гордостъ за прѣдставителството и правителството, че ги повдигнѣжъ. Тѣ ще се обсѣждатъ, и азъ вѣрвамъ, че въ едно недалечно бждѣще ще имъ се даде едно правилно разрѣшение.

Но, каза, г-нѣ Габровски: свалете това министерство, защото отечеството е въ безисходенъ пжтъ. Тая грозна добродѣтель нѣма да ни съблазни, ми се струва, защото не само когато страната се намира въ добро положение народното прѣдставителство трѣбва да работи задружно, но то трѣбва да работи много повече и когато страпата се намира въ лошо положение; тогава именно е нужно повече съгласие, а знаемъ, че по принципъ правителството приема тѣзи реформи. Вѣща се помежду ни отчайване отъ лошото икономическо положение. Войникътъ, когато отива на походъ, не пита: да ли има снѣгъ, да ли има дѣждъ, да ли има калъ. Ние имаме положение, може би, лошо, но туй положение ще

повдигне, мислѣхъ, нашето сърдце, и чувството на дългъ и отговорностъ ще ни наложи да направимъ туй, което интереситѣ на отечеството диктуватъ.

Мимоходомъ ще забѣлѣжъ на г-на Габровски по въпроса за пенситѣ. Г-нъ Габровски каза, че може да се унищожи Законътъ за пенситѣ на чиновницитѣ. Туй нѣщо не можемъ да го направимъ, защото чл. 166-й отъ Конституцията е повелителенъ. Пенсии ние трѣбва да даваме... (Никола Хр. Габровски: Чл. 166-й отъ Конституцията не прѣдвижда такива пенсии! Той прѣдвижда инвалидни пенсии!) — Не е тѣй. (Маню Бояджиевъ: Паритѣ си сж на чиновницитѣ!) Трѣбва значително да ги намалимъ, но не да ги унищожаваме.

Г-да прѣдставители! Докладътъ, който разглеждаме днесъ, независимо отъ своя обемъ, прѣдставлява една особеностъ и по своето съдържание, и затова ние не можемъ да го приемемъ като законопроектъ и да искаме да се гласува на първо четение и да го въпратимъ на надлѣзната комисия. Прѣдъ видъ на тая особеностъ, азъ мислѣхъ, че трѣбва да приемемъ и особена процедура. А пожеже казахъ, че е желателно, щото реформитѣ винаги отъ правителството да се привеждатъ, то ще ви помоля да приемете слѣдующето рѣшение: „Народното Сѣбрание, като приема по принципъ доклада на парламентарната комисия, прѣпорѣчва го на правителството за изучаване и постепенно изпълнение и минава на дневния редъ“.

Атанасъ Данковъ: По-рано г-нъ Касабовъ направи прѣдложение, че въпросътъ е исчерпанъ!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: По реда си, г-нъ Данковъ има думата, но той каза, че се отказва.

Атанасъ Данковъ: Азъ не се отказвамъ, но казвамъ, че има направено прѣдложение отъ г-на Касабова, че е исчерпанъ въпросътъ. (Христо Гендовичъ: По реда си искамъ да говорѣхъ!) Азъ заявявамъ, че има прѣдложение за прѣкращение на дебатитѣ. Нека то по-рано да се гласува, и ако падне, азъ ще искамъ да говорѣхъ.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: До сега 10 души вече сж говорили и има още четворица записани. Моля ония отъ г-да прѣдставителитѣ, които желаятъ...

Христо Гендовичъ: Нѣма такова прѣдложение! Той отъ скамейката си го направи, а не отъ трибуната!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Тогава г-нъ Данковъ има думата.

Христо Гендовичъ: Той се отказа!

Атанасъ Данковъ: Г-да прѣдставители!

Петръ Папанчевъ: Двѣ думи искамъ да кажѣхъ, г-не прѣдсѣдателю!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Имате думата, г-нъ Папанчевъ.

Петръ Папанчевъ: Тѣй като въпросътъ е единъ отъ най-важнитѣ, още повече, че има и ограничено число прѣдставители, записани да говорѣтъ — само четворица — нека да се даде възможностъ да се искажѣтъ и тѣ, за да се осветли въпросътъ по-добрѣ, тѣй като и тѣхното говорение, може би, ще е въ полза на намаленията по бюджета, които се прѣдлагатъ.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ това, даже, ако всички говорѣтъ. (Шумъ.)

Христо Гендовичъ: Г-да! Ще бѣдѣ много кратъкъ!

Маню Бояджиевъ: Ако има прѣдложение за прѣкращаване на дебатитѣ, нека то по-напрѣдъ да се гласува!

Георги Н. Консуловъ: Г-да прѣдставители! (Шумъ.)

Въпросътъ е много важенъ и нѣма да кажѣхъ, че е прѣстѣпление, но че е заслѣпление прѣдъ дълга си, ако гледаме на него така. Има хора, които още не сж казали думата си. По единъ, отъ подобна важностъ въпросъ, вървамъ, не можемъ да минемъ така легко. Ако не можемъ сега да се искажѣмъ, и е вече късно, то нека се отложи разглеждането на тоя въпросъ за Понеделникъ, та да се говори по него. Вървамъ, че исказвамъ мнѣнието на болшинството отъ Народното Сѣбрание, като казвамъ, че финансовото положение на страната е критическо и че се има нужда отъ сериозни и важни реформи и мѣрки Мѣрkitѣ, които парламентарната комисия ни прѣпорѣчва, сж най-важнитѣ, ако щете, единственитѣ спасителни, които ще ни изкаратъ отъ импаса. Затова, азъ моля да се не прѣкъсватъ дебатитѣ сега, или пъкъ да се продължѣтъ другъ день, ако е късно.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Това ще зависи отъ волята на г-да прѣдставителитѣ: да ли да се прѣкъснѣтъ дебатитѣ, или да се продължѣтъ.

Атанасъ Данковъ: Г-да прѣдставители! Нека да кажѣхъ и азъ своята мисль. (Христо Гендовичъ: Нѣмашъ думата!) По реда си бѣхъ записанъ и азъ да кажѣхъ нѣколко думи и да искажѣхъ своитѣ мисли по доклада на парламентарната комисия, която се избра минѣлата година изъ сѣрдата на това народно прѣдставителство. Доста оратори говорихъ по тоя докладъ и исказахъ доста добри сжждения, и азъ вървамъ, че нито единъ не ще се намѣри измежду насъ, който ще отиде да исказва мисли противъ тѣхното искание и противъ доклада на тая парламентарна комисия, тѣй като всѣки единъ отъ насъ се въодушевява отъ идеята да ставѣтъ каквито и да било икономии въ страната, още повече, че мнозина отъ насъ признаватъ врѣмето да е наближило, когато трѣбва да се погрижимъ за икономическото положение на нашата страна. Но по характера ми е да не повтарямъ това, което е казано отъ други, за да се не каже, че съмъ казалъ онова, което чухъ отъ другитѣ. Азъ сподѣлямъ сѣщитѣ мисли, които се изразихъ и отъ другитѣ. Имено, казаното отъ г-на Папанчева, който по отношение на териториалното дѣление на Княжеството, онзи день отиде до тамъ, щото исказваше мисльта да останѣтъ 6 окръзи. Единъ день, когато дойде да говоримъ по тоя въпросъ, азъ ще бѣдѣ първиятъ, който ще сподѣлѣхъ мнѣнието на г-на Папанчева, тѣй като не само че трѣбва да се намалѣтъ окръжитѣ, но трѣбва да станѣтъ толкова малко, колкото е потрѣбно, за да се управлява държавата и да станѣтъ икономии.

Не искамъ да се поврѣщаме на въпрѣситѣ, повдигнати отъ г-на Габровски, тѣй като г. г. Касабовъ и Юруковъ му отговорихъ. Азъ се присѣдинявамъ къмъ казаното отъ г-на Юрукова, който каза, че ние всички приемаме по

принципъ доклада на парламентарната комисия и че трѣбва да се прѣпоръча на правителството, което на врѣмето си да го прилага въ изпълнение, тъй както намѣри за добръ и какво интереситѣ на страната диктуватъ. Отъ тия съображения като изхождамъ и като имамъ прѣдъ видъ, че говорихъ повече отъ 10 души, азъ прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатитѣ и да се гласува прѣдложението на г-на Юркова. (Гласове: Прието!)

Маню Вояджиевъ: Понеже има да говорятъ още нѣколко души и понеже въпросътъ е сериозенъ, правя прѣдложение да се отложатъ разискванията за слѣдующето заседание. Г-нъ Консуловъ бѣше правъ, като каза, че въпросътъ е много сериозенъ.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Г-да прѣдставители! Записани сж да говорятъ още г. г. Гендовичъ, Нейчовъ, Гаврийловъ и Консуловъ. Мисля, че Събранието нѣма да направи злѣ, ако имъ даде (Маню Вояджиевъ: Искане да ги изслушаме!)

Съгласно Правилника, като се направи прѣдложение за прѣкращение на дебатитѣ, трѣбва да се тури на гласуване. Затова, моля опия г-да прѣдставители, които сж съгласни да се прѣкратятъ дебатитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Продължаватъ се дебатитѣ.

Г-нъ Гендовичъ има думата.

Маню Вояджиевъ: Нека се гласува и моето прѣдложение за отлаганieto на разискванията!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Има врѣме да изслушаме и тия оратори.

Христо Гендовичъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще бѣдъ много кратъкъ. Дѣйствително, ако бѣше по-рано, имаме какво да се говори, но понеже бѣхъ прѣдизвиканъ отъ нѣкои приятели или неприатели, ще ми позволите да кажа нѣколко думи. Понеже въпросътъ е толкова сериозенъ и отъ минълата година станяхъ толкова шумове въ Народното Събрание за парламентарна комисия, за което се увѣри орталжка и цѣла България проглушихме, че парламентарна комисия се назначава, които ще направи редъ и реформи, и всички се зарадвахме отъ почитаемото Народно Събрание. Сега излизатъ тукъ да говорятъ и казватъ: въпросътъ е исчерпанъ, не трѣбва да се говори. Какъ така, когато въпросътъ е отъ жизненъ интересъ и трѣбва всѣки да си искаже своето мнѣние за или противъ? Когато се размѣнятъ нѣколко мнѣния, слѣдователно, и почитаемото правителство взима актъ отъ тѣзи мнѣния, състави си мнѣние и прокарва бюджета, както и почитаемата бюджетарна комисия, когато разгледва бюджета.

Не трѣбва да се отнима, г-да, на никого думата, защото тукъ всѣки единъ е равенъ; както е единиятъ, тъй е и другиятъ. Азъ, г-да, не прѣдставлявамъ само Казанлъжката околия, а цѣла България, заедно съ васъ. (Гласове: Вѣрно!) Билъ говорилъ нѣкой, но личността не е ораторъ, а имало другъ ораторъ, да се даде думата само на оратора, това не разбирамъ. Може би и други да се мъкнатъ да бѣдътъ оратори, и ако не знайтъ 10, ще знайтъ 3. Слѣдователно, срамъ е за онѣзи г-да, които не позволяватъ на единъ прѣдставителъ да искаже своето

мнѣние въ Народното Събрание. Това не прави честъ на никого и азъ бихъ желалъ да се даде на всѣки народенъ прѣдставителъ възможностъ, въ това число и на опозицията, да си искажатъ своитѣ мнѣния и Народното Събрание да ги изслушва. Това ще прави честъ, както на почитаемото Народно Събрание, тъй и на правителството.

Г-да народни прѣдставители! правителственната машина е като една търговска контора, или като една търговска банка. Ако машината върви добръ, то и всички учреждения, които сж заловени съ нея, ще бѣдътъ добръ. Но, ако тази банка — да не говоримъ за Русенската търговска банка — ако тази банка знае своитѣ операции и знае своитѣ дѣйствия, тя никога нѣма да излѣзе праздна. Ако единъ търговецъ има единъ капиталъ отъ 100.000 л., работи 50 години, трѣбва му бюджетъ, за да покрие разпоситѣ си 20.000 л., а харчи 18.000 л., оставатъ му 2.000 л. за увеличение на капитала. Но, ако види, че печели 16.000 л., не може да харчи 18.000 л., а ще харчи 16.000 л. Слѣдователно, общата машина на търговеца или на банката нѣма да куца, а ще върви по своето направление, но съ тѣхното тактично умѣние. Тукъ ние не можемъ да обвиняваме правителството, нито народното прѣдставителство. Трѣбва да знаемъ, че напата скѣбница е отъ провидѣнието, отъ природата. (Смѣхъ.) Ако имаме изобилно храна, има добро правителство и народно прѣдставителство и нѣма да се утрѣкава и натяква нито на едното, нито на другото. Говорихъ ни, г-да, че въ 1897 год. дефицитъ се показалъ. Азъ не можъ да кажа, че за тия голѣми стихии, които се явихъ, че е виновато правителството, населението или народното прѣдставителство. Станяхъ стихии, отиде всичко. Министрътъ на Финанситѣ не може да вземе да ги дотъкми отъ джоба си. Но има едно друго нѣщо, което ще дойде врѣме да ви го кажа. Говори се изобщо за икономии. Дѣйствително, трѣбва да станятъ икономии, трѣбва да станятъ реформи, и това го желае всѣки отъ насъ. И г-нъ Иванъ Ев. Гешовъ казваше, когато бѣше Министръ на Финанситѣ, че ще правимъ икономии, ще правимъ реформи, но ако позволяватъ врѣмената и обстоятелствата.

Ние, г-да, не можемъ да искаме онова, което е невъзможно, а можемъ да искаме това, което е възможно. Говорихъ, г-да, че трѣбва дѣйствително да станятъ реформи голѣми въ всички министерства. Тогава да накараме правителственнитѣ чиновници да работятъ безъ пари; но нѣма да намѣримъ нигдѣ въ свѣта чиновници, които да работятъ безъ възнаграждение. Който работи, трѣбва да му се плати.

Говори се, да се намалатъ заплатитѣ на чиновницитѣ съ 20 или 10%. Азъ не съмъ съгласенъ. Защо? — Защото трѣбва да знаете, че правосѣдието е твърдѣ малко възнаградено. Имаме сѣдии въ Върховния Касационенъ Сѣдъ съ права на генерали, а получаватъ 500 л. мѣсечна заплата. Може да се сравнятъ и други съ тѣхъ. Ако вземемъ да намаляваме отъ всѣко министерство, тогава нѣма да имаме бюджетъ и нѣма да имаме честни служители.

Говорихъ, г-да, за распрѣдѣление на България на окрѣжии. Азъ, г-да, дѣйствително, прѣскочихъ своитѣ бѣ-

лъжки, понеже съмъ разтревоженъ, и ще бѣдѣмъ краткъ. (Георги В. Даскаловъ: И Сливенскиятъ окръгъ заедно!) — Да, г-нѣ Даскаловъ. Говорихъ за разпрѣдѣление България на окръзи. Азъ мислѣхъ, че почитаемата парламентарна комисиия много хубаво е направила, като е работила и разпрѣдѣлила солидарно съ правителството. Но казватъ, не е възможно това. Възможно е. Нѣма на свѣта невъзможни работи, които не може да се постигнатъ. Говорѣше се да бѣдѣтъ не 9 окръга, а 14. Прѣспокойно може да бѣдѣтъ 6 окръга въ цѣла България. Защо да не може да бѣде? Защо да имаме окръзи съ 1—2 околии? Така щото, ако приемемъ 6 окръга, ще направимъ 16 окръга икономия и това е една голѣма сума. Знаемъ, че въ турско врѣме Южна България, бивша Источна Румелия, се управляваше отъ два санджака, Сливенски и Пловдивски. Когато укорявахме турското правителство, че нѣмало наредби, нѣмало редъ, че нѣмало хора — и азъ бѣхъ единъ слабъ чиновникъ въ турско врѣме — и като гледахме какъ управлявахъ, виждаме, че по-добъръ бѣше, защото тѣ управлявахъ единъ санджакъ, който е по-голѣмъ отъ окръгъ, съ 6 пѣти по-малко число чиновници, отъ колкото ги сега имаме. И като гледахъ какъ управлявахъ тѣ единъ санджакъ отъ 7 околии — Пловдивскиятъ особено — питамъ: защо да не можемъ ние да управляваме Южна България днесъ съ два окръга, когато знаемъ, че ние сме по-интелигентни, по-знаемъ, по-разбираме всичко, по-разумни сме, и да не можемъ да управляваме Южна България съ два окръга? Когато влизахъ въ турско врѣме, прѣди освобождението, въ управлението, съглеждахъ единъ персоналъ отъ тройца-четворица души служащи, а сега има 25 души, които само влизатъ и излизатъ отъ капия въ капия. И какво правѣтъ началниците и подначалниците въ министерствата? — Но сетнѣ, когато дойдемъ до тѣхъ, тогазъ ще говорѣмъ за тѣхъ и други. — Ще погледнешъ единъ стои, другъ чете вѣстници, трети пуши цигара, четвърти гледа, кога да дойде врѣмето да си върви; и ако е дошълъ 12 часътъ, става и оставя неписано писмото на половина и излиза. Слѣдователно, гдѣто ще имаме въ едно, напр., окръжно управление, 10 души, нека да сѣмъ тройца, но свѣстни, и на мѣсто да имъ се плаща по 200 или 300 л., нека имъ се дава по 600 л. Ще имаме поне хора по-разумни, хора, които да разбиратъ отъ управление, да разбиратъ отъ работата, безъ да мислѣтъ кюмюръ ли ще горѣтъ или дърва.

Така сѣщо и въ Сѣверна България. Казва ни се, че тамъ трѣбва да има 14 окръга. Защо? Както е извѣстно на всички ни, въ Русия, Херсонската губерния, която има 3 милиона население, колкото цѣлото Княжество, се управлява отъ единъ генералъ-губернаторъ, като е подчинена и Одеса, за която не говорѣмъ. Когато цѣла България е 3 милиона и нѣщо, трѣбва да е една губерния. Азъ прѣдлагамъ да бѣдѣтъ 6 окръга. Малко ли сѣмъ 6 окръга? Ако искате икономия да има, отъ това много добра икономия ще бѣде.

Да дойдемъ за примѣненіето на реформитъ въ министерствата, до икономитъ въ тѣхъ. Има много икономии, които може да се направѣтъ тамъ. Има наши министерства

и други учреждения, които сѣмъ прѣтрупани съ чиновници. Има секретари и подсекретари. Занася едно писмо писарѣтъ на подсекретари, той го поправа, като направя запетаята по-голѣма; като го занесе на началника на отдѣлението, той пъкъ погледа точката, увеличи ѿ, направя ѿ по-голѣма. (Смѣхъ.) Сетнѣ, като се обрне къмъ писаря, който не знае добръ граматическитъ правила, но началникътъ не знае и толкозъ, и да не се покаже, че не знае, обръща се къмъ писаря и казва: какво направи? — Пропуснахъ си нѣщо. И за да покаже прѣдъ онзи писаръ, че знае, че поправилъ, взима и поправа запетаята, като ѿ увеличи, или пъкъ увеличи точката. Въ всѣки случай, има и добри подначалници и началници, но тѣ сѣмъ по-малко. Но тѣ не сѣмъ отъ сегашния режимъ, а отъ бившия. Има ги такива началници и подначалници, има и писари, които сѣмъ останали отъ бившия режимъ. И зарадъ туй, министерството не ги е исхвърлило отъ тѣхнитъ мѣста; не се е загрижило за това, като е мислило, че всички не сѣмъ такива, има и добри. Но има и такива, които хлопатъ противъ правителството, и то ги оставя, не обръща внимание, за да не би опозицията да каже, че понеже чели вѣстници, за туй ги испъдихъ, което прави честь на правителството.

Говори се отъ нѣкои прѣдговоривши за унищожението на беглика. Азъ не можъ да разберѣмъ въ кои държава, въ коя сграна не се плаща отъ населението данѣкъ бегликъ. Това нѣщо не е възможно. Ако бѣхъ казали по-земеленъ данѣкъ, бихъ разбралъ, защото въ сѣдната намъ държава, въ Влашко, се плаща на единъ декаръ 20 ст., а у насъ 80 ст. Това бихъ разбралъ.

Каза се отъ опозицията, не помнѣмъ да ли не бѣше отъ г-на Габровски, че данѣкътъ на бѣдното население е много, че на еснафитъ, на простолюдието трѣбва да се опрости, не трѣбва то да плаща данѣкъ. Нѣма, г-да, на свѣта държава, гдѣто населението да не плаща данѣкъ.

Каза ни се, г-да, че пенсиятъ трѣбва да се унищожѣтъ. Дѣйствително, азъ съмъ противъ пенсиятъ, а съмъ само за инвалидитъ пенсии, но трѣбва да раздѣляме пенсия отъ пенсия. Когато отпуща на нѣкого пенсия почитаемото Народно Собрание, трѣбва да мисли, защо отпуща. Ние направихме нѣколко капитални грѣшки. Ние отпуснахме на Бурмова 500 л. мѣсечна пенсия; на Балабанова тоже 500 л.; на Цанкова 500 л., когато съ тия пенсии, съ тия 1.500 л. ние можехме да направимъ нѣщо друго добро, да ги отпуснехме на 15 сѣмейства по 100 л., които повече заслужаватъ. Защото, когато дойде тукъ да иска нѣкоя стара жена пенсия, отъ 20—25 л., защото мжѣтъ ѿ е пострадалъ, обѣсенъ и пр., ние казваме: не, не бива да се дадѣтъ на тая жена 25 л., а на Бурмова можемъ да дадемъ 500 л. Слѣдователно, у насъ сѣществува такова нѣщо, че ако е голѣмъ, ще има голѣма пенсия; не си ли голѣмъ, бѣденъ ли си, ритатъ те. Но понеже Бурмовъ е познатъ, отпуща му се пенсия и прѣголѣма. Глупоститъ сѣмъ наши, когато ги правимъ, а послѣ роптаемъ противъ пенсиятъ.

Георги В. Даскаловъ: Направете прѣдложение да се унищожѣтъ пенсиятъ!

Христо Гендовичъ: Азъ прѣдлагамъ, но слушате ли ме!

Говори се, г-да, че да се направи военният бюджет по-малък, да се окастри съвършено. Ще ви кажж, че азъ съмъ отъ части съгласенъ, но напълно не можж да се съгласж. Искате ли да бждете свободни, искате ли да ходите сербезъ и да има търговия въ страната, трѣбва да имате добри пазители. Безъ добри пазители нищо не можете да направите. Дѣйствително, г-да, въ военния бюджетъ може да станжтъ много голѣми икономии, но тия икономии, когато влѣземъ въ смѣността на работата, тогазъ трѣбва да се произнесемъ; но на всѣкой случай, азъ съмъ убѣденъ, че трѣбва да станжтъ нѣкои икономии въ този бюджетъ. До колкото знажж, сегашниятъ бюджетъ се внася съ 1 милионъ лева икономии. Сега, 1 милионъ лева достатѣчна икономия ли е? Азъ казвамъ, че не е достатѣчна. Казва се, г-да, че трѣбва да се унищожи половината войска. Азъ не съмъ съгласенъ. Имаме ли войска, имаме и свободна търговия. Инакъ, азъ не можж да спж рахатъ, ако знажж, че нѣма байонети да ме пазжтъ. Не можж да имамъ, г-да, никакво расположение, ако би да нѣма войска; но всѣка една войска трѣбва да има и своитѣ началници, колкото се слѣдва. Дѣйствително, г-да, може да станжтъ голѣми икономии — това не го отказвамъ — но ако влѣземъ да разледаме въпроса смѣниски, вжтрѣ, ще ви кажж, че трѣбва да се намалжтъ платитѣ, но трѣбва да се отпуснжтъ повече пари за войницитѣ. Ще ви кажж, че у насъ има войници, гдѣто единъ день ако ги искараме на бойното поле, тѣ ще бжджтъ боси, защото нѣмаме облѣкло за 250.000 души солдати. Може да имаме достатѣчно число полковници и подполковници, но солдатитѣ не сж облѣчени. Това е истина, защото трѣбва да знаемъ, че за всичкитѣ 250.000 души солдати нѣмаме облѣкло. И когато говоржж за солдатитѣ, трѣбва да разбираме, че тѣ иматъ съвършено други права и задължения, а не каго азъ, вие, трети и четвърти. Дѣйствително, г-да, този бюджетъ е твърдѣ голѣмъ — това не можж да го откажж — но имайте добрината да ме изслушате. Прѣди съединението, въ Сѣверна България бюджетътъ бѣше 32 милиона лева. Азъ, като прѣдставителъ на бившата Румелия, знажж, че тя имаше бюджетъ отъ 13—14 милиона лева. Такъвъ ни бѣше гласуваниятъ бюджетъ и така отиваше. Слѣдователно, слѣдъ съединението, бюджетътъ прѣзъ 1885/86 год. изведнажъ станж 47 милиона и нѣщо. А когато днешното правителство на слѣди Стамболовия режимъ, бюджетътъ се бѣше въскачилъ на 111 милиона лева. Слѣдователно, всѣка година бюджетътъ се е увеличавалъ съ 8 милиона лева. Сега, отъ гдѣ е увеличенъ този бюджетъ, не се знае; и защо се е увеличилъ, (Единъ прѣдставителъ: И то не се знае!) не можемъ да разберемъ. (Смѣхъ.) Ако прѣгледаме въ смѣность, ще кажж отъ гдѣ се е увеличилъ. Увеличилъ се е затова, защото военниятъ бюджетъ по-напрѣдъ е билъ твърдѣ малък, а сега е двоенъ. Увеличилъ се е още затова, защото ще видите, че въ разнитѣ министерства всѣка година се прибавяло по нѣкой и друга служба повече. Но ако видимъ, че днешното правителство е успѣло да намали бюджета отъ 111 милиона на 88 милиона лева, разликата е много голѣма. Не можемъ да кажемъ, слѣдова-

телно, че нѣма икономия, по тази икономия не е достатѣчна. Трѣбва да се направжтъ нѣкои коренни реформи, които да намалжтъ бюджета както трѣбва.

Говори се, г-да, че ние отъ тази криза, въ която се намираме, мжчно можемъ да излѣземъ. Дѣйствително, онѣзи, които не разбиратъ, така ще кажжтъ, когато то не е истина. Ние можемъ прѣспокойно да си излѣземъ, ако се направжтъ достатѣчни икономии, и съ това ще задоволимъ и населението, и народното прѣдставителство, и онзи народъ, който ни е пратилъ тукъ. Азъ съмъ съгласенъ да се намали бюджетътъ на 68 милиона лева, но ако рѣчете да намалите заплатитѣ на чиновницитѣ, азъ не съмъ съгласенъ, защото всѣко Народно Сѣбрание, щомъ дойде тукъ, казва, че трѣбва да се намалжтъ заплатитѣ на чиновницитѣ. Че какъво искате отъ тѣзи нещастни хора, които получаватъ 200 л. въ сѣдилищата, околийски началници съ 200 л. и пр.? Но ако искате да направите тия реформи, ако искате да останжтъ само 6 окръга, тогазъ ще можемъ да имаме единъ бюджетъ отъ 68 милиона лева. Другояче, каквото и да правите, каквито реформи да станжтъ, не ще може да се направи такава икономия.

Азъ мислжж, че всѣки е свободенъ да говори. Безъ да продължавамъ, г-да, по-надълго да ви говоржж, азъ ще ви кажж, да се прѣпоржча на правителството, солидарно съ комисията, която ще работи бюджета, да иматъ прѣдъ видъ всички икономии, които може да се направжтъ, да се туржтъ въ тазгодишния бюджетъ, безъ да се гледа на по-нататѣшни възглѣдове, безъ да се гледа, че нѣкой ще се докачи, а да си направжтъ своитѣ потрѣбни задължения къмъ отечеството, което ги е натоварило. Азъ вървамъ, че почитаемото правителство е толкова благородно, толкова патриотическо, защото то въ четири години е доказало своя патриотизмъ.

Г-да народни прѣдставители! Азъ ще ви задържж още за двѣ-три думи. (Гласове: А, а!) Г-да! Щомъ желаете да свършж, ще свършж. (Други гласове: Молимъ, молимъ!) Нѣма да се впушамъ да говоржж на дълго и широко, ще ви кажж: имайте довѣрие въ правителството, че ще направи тия икономии. Ако тия икономии не се направжтъ, утрѣ ще се гласува бюджетътъ, тогава задържаме си всинца правото да говоримъ при общия бюджетъ за всички тия работи. (Гласове: Прието, прието!) Толкозъ.

Вѣлко Нейчовъ: Г-да! Слѣдъ тѣй куражно поддържано внимание въ дългитѣ разисквания, които се вършжтъ по прѣдметъ на доклада на парламентарната комисия, на която по вашия снисходителенъ духъ имахъ честта да бждж членъ, много се божж, да не би да изгубите търпѣнието да чуете една слаба рѣчь, като моята. (Гласове: Молимъ! — Отива на трибуната.) Г-да! Въ минѣлата сесия, Народното Сѣбрание и правителството, еднакво движени отъ твърдѣ искрението желание да може, въ споразумѣние между Сѣбранието и правителството, да се дойде до нѣкакви си възможни реформи, до нѣкои възможни икономии въ бюджета, избрахте една парламентарна комисия. Така щото, азъ гледамъ на акта, прѣдставенъ прѣдъ васъ отъ парламентарната комисия, като актъ на Народното Сѣбрание

и на правителството. Следователно, пада това обвинение върху парламентарната комисия, че тя е била орджие на правителството въ изработването на своитѣ заключения, и отъ друга страна пада желанието на опозицията, желание изразено, мислѣж, отъ г-на Габровски, че парламентарната комисия да бѣ взела рѣшения и да ги наложи на правителството, или ако тя сама не може да ги наложи, Събраниято въ бюджета да ги наложи. Азъ не гледамъ така на въпроса, и, мислѣж, завчера шефътъ на кабинета, г-нъ Д-ръ Стоиловъ въ своята рѣчь, която жалѣж, че не чухъ, на тая почва е стѣпилъ, така е анвизажиралъ положението.

Г-да! Трудовѣтъ на парламентарната комисия сж прѣдъ васъ. Да хвалѣж тѣхнитѣ достойнства или да кудѣж нѣкои несвършенства, нѣкои кусури, не ми се пада, защото вие сами сте доста грижливи за интереситѣ на народа, за да можете да констатираате едното и другото. Народното Събрание може по всички точки, въ приложението на които абсолютна необходимостъ не вижда, да мине. Никой това не ще забѣлѣжи.

Искамъ да скратѣж моята слаба рѣчь на една или двѣ точки, на които мислѣхъ да се напре тукъ прѣдъ васъ. То е, първо, поземелниятъ данѣкъ. Нека признаемъ, г-да, че населението чувствува много неудобства, много повече отъ едни закони съ положения, може би, лоши и по-лоши отъ тия, които можехъ да бждѣтъ при едно по-внимателно изучаване на прѣдмета на извѣстни прѣдложения, отъ колкото въ сегашната форма. Населението може да търпи повече врѣме това административно дѣленіе, безъ да жали, че ще плаща 100—200 хиляди лева повече; народътъ може да търпи и много други работи, но не може да търпи това състояние на поземеленъ данѣкъ, това състояние на скотовѣдство, на бегликъ. Законътъ отъ 1892 год., 15-й Декемврий, бѣше опрѣдѣлилъ, щото данѣкътъ, събранъ въ срѣдна реколта отъ годинитѣ 1889, 90, 91 и 92, на мѣсто да се плати въ десетѣкъ, да се плати въ пари. Вие знаете, г-да, извънредното изобилие на тия четири години и извънредната висота на цѣнитѣ тогавашни; така щото, като сравните количеството храни и цѣнитѣ тогавашни съ сегашнитѣ, ще видите, че тѣ сж по-горни отъ тия, които днеска гледаме и гледаме ги отъ 3—4 години насамъ, отъ минутата, когато България е била щастлива, ще кажѣ, да добие на чело на управлението човѣци, падѣхани въ всичкитѣ добри чувства, каквито е способенъ да храни единъ българинъ. Тол данѣкъ, така опрѣдѣленъ, на мѣсто да е това, което може да се смята като приходъ отъ земята, той е дѣлежъ на земята съ владѣльца. Като казвамъ дѣлежъ, ще се помѣжъ въ тая минута съ малко думи и ясни изражения да го докажѣ.

Въ обложението, особено на земята, законодателятъ всѣкога не трѣбва да взима прѣдъ видъ най-добритѣ години; той трѣбва, напротивъ, да взима колкото се може прѣдъ видъ най-лошитѣ години. Това твърдението ще търпи възражение за това; защото държавата много пѣти ще рискува да се лиши отъ нѣкой законенъ приходъ; но не по-малко е истина, и трѣбва да се вземе въ внимание, че

така сжщо и владѣлецътъ на земята съ вземаніето въ съображение на по-голѣмото изобилие на производството, съ по-висока цѣна или дори съ срѣдна, и той рискува много пѣти да бжде онеправданъ отъ държавата. Европейцитѣ, ще кажѣ собствено французитѣ, когато основавахъ своя поземеленъ данѣкъ, той кадастраленъ данѣкъ, направихъ така. Вземехъ на 15 год. реколтата. Въ тия 15 год. имаше и най-добра реколта и най-лоша. Отъ всички отѣпки реколтата имаше, и като извадихъ двѣ години отъ най-добритѣ и двѣ отъ най-неродовититѣ, останѣ така едно срѣдно число години съ срѣдна реколта. Като направихъ отъ реколтата на тия 11 години едно тѣсто, намѣрихъ срѣдното количество реколта и срѣдната цѣна, и на основание на тая срѣдна реколта обложихъ земята. Но, г-да, тѣ обложихъ земята — както впрочемъ и обложихъ и други народи на западъ — като взехъ въ съображение прихода; защото, дѣйствително, приходътъ е, който се облага. Тѣ взехъ въ съображение, че земята прѣдставлява единъ капиталъ, тя държи единъ капиталъ, тоя капиталъ прѣдставлява едни лихви; орджията, които се употребляватъ, и тѣ прѣдставляватъ единъ капиталъ, тоя капиталъ има лихви, тия орджии постоянно иматъ нужда отъ поправка и тая поправка струва пари. Тѣ взехъ въ съображение, че при обработването се употреблява добитѣкъ, тоя добитѣкъ иска храна, кованъ; взехъ въ съображение, че добитѣкътъ може да умрѣ; взехъ въ съображение и разноскитѣ на човѣка, който се занимава съ обработването на земята; вземено е въ съображение чистиятъ приходъ на единъ хектаръ земя, който въ Франция се купува за 2.000 л., когато у насъ хектарътъ най-хубава земя струва 500 л., и като сж смѣтали, че единъ хектаръ земя ще донесе 100 л. приходъ — не е вземено нито най-лошото състояние на прихода, нито най-доброто — вземено е 100 л. на хектаръ чистъ приходъ и тоя чистъ приходъ е обложенъ съ 2 л. държавенъ поземеленъ налогъ и 2.60 върхнини, та прави всичко данѣкътъ държавенъ и върхнини 4.60 л., които досѣгатъ сумата отъ 100 л. чистъ приходъ. И това при положение различно отъ тукашното, при една земя, гдѣто има пазарища и гдѣто науката е дошла на помощъ на човѣшкия умъ, за да обработва по-добрѣ земята и да ѣж направи по-плодородна. Тамъ всички срѣдства на човѣшкия умъ и на науката сж турени на разположение на земледѣлието, за да може да бжде то повече възнаградително. И то се знае, че при такова състояние на знания и срѣдства, понеже въ такива земи паритѣ сж болѣ, лихвитѣ евтини, тия човѣци, наистина, иматъ едно интензивно земледѣлие, това земледѣлие, което се състои въ факта, да не се остави ни една педя земя на рахатъ, а всѣкога да се сѣе. И ако може да се сѣе една земя четири пѣти въ годината, съ разни сѣмена, то да се сѣе, а да не стои праздна. Това се нарича интензивно земледѣлие. При тия голѣми срѣдства за развитие на земледѣлието въ Франция, а така сжщо и въ Белгия и въ Холандия, капиталътъ е дошълъ на помощъ. Отворени сж земледѣлчески каси, като нашитѣ — тѣ ги казватъ *credit foncier* — но тия поземелни кредити, ако сж помогнали

на крупнитѣ земледѣлци, на малкитѣ не сж помогнали. При всичко, че съществуватъ отъ много години, при всичкитѣ усилия на всички правителства въ Франция, които се наслѣдватъ отъ една епоха отъ 20—30 години насамъ, тия поземелни кредити не сж помогнали на малкитѣ земледѣлци. Малкитѣ земледѣлци гледатъ съ недовѣрие къмъ държавата, боѣтъ се да вземѣтъ отъ нея пари, защото мислѣтъ, че държавата ще имъ вземе десетъ сръщу едно. То е за туй най-първо, защото за малкитѣ земледѣлци липсватъ знания, на второ мѣсто липсва пространството земя, въ което да може да развие своето знание и като вложи единъ капиталъ, да го направи производителенъ.

У насъ, г-да, състоянието е съвсѣмъ друго. Ние имаме малко земледѣлие, ние нѣмаме голѣмо земледѣлие, освѣнъ ако парѣчемъ крупни земледѣлци опия, които иматъ чифлици съ по 1.000, 2.000 и 10.000 декара; но и това още не е крупно земледѣлие. Ние се хвалимъ, че Народното Сѣбрание, така сжщо и правителството, сж направили услуги, като сж дали земледѣлчески каси на земледѣлцитѣ, които каси да ги улесняватъ, да се развиватъ и благоденствуватъ. Нека признаемъ, че не сме направили голѣми услуги съ тия каси, защото малкото земледѣлие не се ползува отъ тѣхъ. Дозволено е на единъ земледѣлецъ, който има 10.000 декара земя, да сж заложи да вземе 10—15.000 л., за да си подобри добитѣка, да си подобри сѣчивата, да си прикупи нѣкоя нива. На него това е позволено. И дѣйствително, съ евтината лихва на земледѣлческитѣ каси ще може на такива земледѣлци да се дойде на помощъ. Но какво ще направи единъ земледѣлецъ, който притежава имотъ за 1.000 л.? Той ще заложи, той ще имобилизира, ще тури въ състояние на недвижимостъ 1.000 л. за 200 л.; а пъкъ когато ще плаща лихвата на 200 л., той ще губи, ще плаща и лихвата на 800 л., които сж имобилизирани въ недвижимъ имотъ. И какво ще направи съ 200, 300 или 500 л.? Ще ли може да си купи земя? — Не може. Ще ли може да си направи сѣчива, ще ли може да ги подобри? — Не може. Да си подобри добитѣкътъ? — И това не може. Отъ тѣхъ той ще даде малко пари на бакалина, да си поддържа кредита, да си вземе оризъ, солъ, царвули; ще даде малко пари на крѣчмаря, за да си запази правото за една чаша ракия, за една чаша вино; ще даде на бирника, ще запази малко пари за дома, гдѣто твърдѣ окаляно прѣминава, и така, той не ще бѣде въ състояние да дава ония лихви и погашения, които трѣбва да дава за направения заемъ прѣдъ земледѣлческата каса. При години, относително плодородни, благодарение на голѣмата честностъ на българското население, той ще се грижи да върши своитѣ работи и да посрѣща честно своитѣ задѣлжения; но прѣдставете си нѣколко лоши реколтни години, каквито имаме отъ двѣ-три години насамъ, и вие ще видите, че населението се намира въ невъзможностъ, т. е. земледѣлцитѣ се намиратъ въ невъзможностъ нито лихви да платѣтъ, нито погашение да внесѣтъ. И сега какво става? Азъ си дадохъ трудъ да направѣмъ справка тамъ, гдѣто можахъ, и се оказа, че 30% отъ тия, които сж вземали пари отъ земледѣлческитѣ каси, не могатъ нито лихвата да плащатъ, нито погашение да внасятъ и, вслѣд-

ствие на това, ипотекиранитѣ имъ имоти висѣтъ съ години у сѣдебнитѣ пристави и се продаватъ за цѣни нищожни и смѣшни. Ако искате, можете и сами да констатираете това.

Г-да! Ако днесъ 30% отъ заемателитѣ се намиратъ въ подобно състояние, ще дойде день, при единъ неурожай, още 30% да се прибавѣтъ. Така, както вървимъ, ще дойде день, щото въ България имотитѣ на всичкитѣ малки земледѣлци, които съ рѣцѣтъ и съ ноктитѣ си отиватъ да работѣтъ земята, колкото да се хранѣтъ, да се продаватъ почти безъ пари, и така да се намѣрѣтъ всички на пѣтя, въ състояние на просяци; т. е. ще се намѣримъ въ това състояние, както другитѣ земи, както Италия, чието правителство, вмѣсто да употребѣва войската противъ неприятелитѣ на държавата, сж употребѣва противъ населението, което нѣма земя да работи.

Г-да! Вие знаете каква е цифрата на пари, която земледѣлческитѣ каси сж раздали. Тя се въскачва на 51 или 52 милиона лева. Отъ тѣхъ, ако се не лѣжж, само 6 милиона сж раздадени на неземледѣлци, а 45 или 46 милиона сж раздадени на земледѣлци. Но всичката тая сума, както имахъ честѣта да забѣлѣжж, е употребѣвана непроизводително. И твърдѣ е опасно положението, като се помисли това, какъ въ такъвъ силенъ процентъ имотитѣ на земледѣлцитѣ сж ипотекирани и какъ тѣ се турятъ на проданъ. Само това стига да ни докаже, до колко положението е критическо, до колко се намираме на пропадане и до колко рискуваме, щото България, на мѣсто да бѣде градина на човѣци, които да пѣжѣтъ и благоденствуватъ, да виждаме едни огнища, обиколени отъ човѣци просяци, които да сж осѣдени, за хлѣбъ, да се отдадатъ на мислими и немислими злодѣйства.

Г-да! Управителитѣ и прѣдставителитѣ щѣхж да дадатъ знакъ на некадѣрностъ да стоѣтъ на мѣстото, гдѣто народътъ ги е пратилъ, ако не помислѣтъ за такава случайностъ. Азъ не казвамъ, че сме съвършено пропаднали, но казвамъ, че е длѣжностъ и на правителството и на прѣдставителството да помислѣтъ върху тая точка.

Ние искаме да повдигнемъ лозарството у насъ. Но какъ ще го повдигнемъ? Законътъ отъ 19-й Февруарий 1893 год. за спиртнитѣ пития, и въобще за лозата, облага съ 3 л. единъ декаръ лозѣе, безразлично на неговата приходна способностъ; т. е. единъ декаръ лозѣе, което може да даде 150 килограма или оки гроздѣе, се облага съ 3 л., еднакво съ лозѣето, което може да даде 200 килограма или оки гроздѣе. Инакъ, при съществуването на лози, които възнаграждаватъ стопанина, тоя данѣкъ може да се каже, че не е голѣмъ, че не е тежѣкъ; но нека да признаемъ, че има мѣста, гдѣто лозата може да вирѣе по-скромно, по-гърчаво и, при такова облагане, тя не може освѣнъ да се съсипе. Лошотата на тоя данѣкъ върху лозята е лошота толкова по-голѣма, щото при единъ неурожай, при едно липсване на гроздѣе, иде съвършено да опропасти лозарството у насъ. Лошотата на тоя законъ се влючава и въ това именно, което се казва на френски *fixité*, защото размѣрътъ на даждието не може да се измѣни и

защото е установено съ законъ и се вписва ката година въ бюджета. Ако бѣше направено въ закона всѣка година да се измѣнява цифрата при гласуването на бюджета, разбирамъ, че бѣше много лесно да се намалява или покачва цифрата, ако има възможностъ; но понеже законътъ е опрѣдѣлилъ това, ние нѣмаме възможностъ да намалимъ бюджета въ тая точка. Азъ съ жалостъ констатирамъ, че тая есенъ нѣма никакво гроздѣе, и всички човѣци, които се занимаватъ съ тая благородна култура, не можахъ да спечелѣтъ нищо и се принудихъ да работѣтъ други нѣща, за да спечелѣтъ нѣкоя пара, за да платѣтъ данъцитѣ. Това състояние не би могло да се търпи отъ едно правителство и едно прѣдставителство, които се вдъхновяватъ отъ добри намѣрения къмъ земледѣлцитѣ и тѣхнитѣ интереси, и особено къмъ такова население, което се отдава на лозарството.

Идемъ за беглика. За беглика не щъ да кажъ твърдѣ много. Ималъ съмъ честта и другъ пътъ да занимавамъ вашето внимание съ този въпросъ, но пакъ ще кажъ, че ако има данѣкъ, който да е икономически злѣ опрѣдѣленъ, то е именно данѣкътъ беглика. Едно стадо отъ овце или кози сж назначени да нахранѣтъ десетъ индустрии, може би, и дваѣсе, които индустрии да хранѣтъ по дваѣсе кѣщи и да отхранватъ на дваѣсе огнища по толкозъ солдати, за да поддържатъ държавата съ паритѣ си и съ кръвта си. Този данѣкъ е, който е най-злѣ намисленъ. Той е данѣкъ най-варварски въ най-груба смисълъ, останѣлъ е отъ врѣмето, когато не е могло да се измисли другъ данѣкъ, ами сж вземали всичко това, което сж могли да виждатъ, че лесно може да се вземе: каралъ 10 овце, ще му вземе едната, и то е най-лесното нѣщо. Г-да! И поземелниятъ данѣкъ е такъвъ, и данѣкътъ на всѣка индустрия е така сжщо голѣмъ, но скотовѣдството не е отъ тия индустрии, които да може да се облагатъ и пакъ да добиватъ извѣстна степенъ процъветание. Скотовѣдството прави усилия да излѣзе, но като го налѣгнешъ, то се влошава и не може да излѣзе. То е, което прави усилие и иска да произведе, за да нахрани 20 кѣщи, но ние искаме да го налѣгнемъ, да не може да искокне изъ земята и да не може да нахрани и оная кѣща, която се занимава съ него. Разве този, който продава млѣко, не плаща патентъ? Това не е ли данѣкъ? Който прави сирене, не плаща ли данѣкъ на държавата? Не плаща ли акцизъ, като яде, като пие? Той плаща данѣкъ на тютюня и на всичко. Тоя, който купува кожата, не плаща ли патентъ, не употребява ли всичко това, отъ което държавата взема данъци подъ разни форми? Ами онзи, който шави кожѣтъ, не плаща ли патентъ, не подава ли лептата си въ скровището на държавата по разни форми? Ами онзи, който шие постали, който шие ржкавици; онзи, който прави разни вещи и издѣли отъ кожата, не плаща ли патентъ? Това не е ли данѣкъ на държавата? И той не внася ли лептата си въ държавното скровище по разни пѣтеки? И като гледаме така на скотовѣдството, ние ще отидемъ до най-безкрайно пространство, което да нѣма граници за ползата отъ животнитѣ, полза такава, която, ако вие мачкате скотовѣдството въ усилието му да цѣвне, не ще може да цѣвне. Искате да цѣвти табакѣжъ? —

Не може, защото нѣма да намѣрижъ кожи. Въ турско врѣме, въ Панагюрище, напр., цѣвтѣше табакѣжътъ, но тогава бѣхъ по-добри условията: нѣмаше такъвъ Законъ за горитѣ, нѣмаше такова ограничение на пасищата, каквото сега има; нѣмаше такъвъ поземеленъ данѣкъ и пр. Сега всички търговци, всички индустриалци безусловно смѣтатъ кира отъ една индустрия, отъ една търговия, при покупката на суровата стока. Когато купуватъ суровата стока, тогазъ си смѣтатъ кира; защото, ако не си направѣтъ тази смѣтка, тѣ рискуватъ да изгубѣтъ не само кира, но даже и отъ сермията. Така щото, ония, които се занимаватъ съ табакѣжъ и си правѣтъ добрѣ смѣтката, не могатъ да купѣтъ кожи на цѣни, каквито тѣ искатъ, защото стоката е кѣтъ и не могатъ да надвижѣтъ, защото конкуренцията е по-голѣма, цѣнитѣ се качватъ и тѣ не могатъ да намѣрижъ да купѣтъ такава стока, отъ която да спечелѣтъ. Така щото, ние, г-да, отъ точка зрѣние на добра политическа икономия, на добро разбиране икономическитѣ въпроси, за да се повдигне икономическото състояние на населението, бегликътъ отдавна трѣбваше да махнемъ. Но ние, г-да, съ беглика вършимъ една работа, която не знаѣмъ, какъ би могла да бѣде окачествена; защото, като облагаме селянина за всичко: за колибата, въ която живѣе, за видѣлото, което гори, вземаме му отъ солта и отъ всичко, ние още отиваме да му вземемъ и отъ това окаяно гюбре, отъ тая окаяна помощъ за него, за да не може да си натори нивата — ние го караме да плаща и гюбрето. Недѣйте мисли, че това е малка работа. Половина отъ земята на България лѣжи въ едно състояние на гърчавостъ и ако не лѣжи двѣ години, не може да роди. Па и три години даже. Нашитѣ балкански ниви прѣзъ три години може да раждатъ веднажъ, и то само ако ѣж минѣтъ четири орала. Ще кажѣтъ пѣкои, че въ България има земя, която ражда всѣка година. Може би, има, но законодательтъ не трѣбва да гледа това, което е най-доброто и да прави законитѣ споредъ него; но той трѣбва да гледа и най-лошото и да помѣри всички интереси и да ги задоволи въ мѣркята на възможното. Въ никой случай, г-да, азъ не прѣпорѣчвамъ да поддържаме беглика и за напредъ. Азъ бихъ казалъ сжщо и за поземелния налогъ, защото земледѣлнето прави всички усилия да нахрани всички индустрии; но при невъзможността да се махнатъ тия голѣми данъци, и двата тия важни извора за бюджета на българската държава, има поне мѣсто да бѣдѣтъ намалени. И азъ жалѣ, гдѣто въ доклада на парламентарната комисиия, въ общия докладъ, почтенниятъ авторъ не е казалъ, че въ комисиията е прѣобладало мнѣнието за намалението на поземелния налогъ и беглика, и това е било при присѣдствението и участието на правителството. Думата бѣше: отъ гдѣ да се осмѣществѣтъ толкозъ икономии, които сж потрѣбни, за да се намалѣтъ тия два данѣка въ границитѣ на възможността. (Единъ прѣдставителъ: Прието!) Азъ сега ще свършъ.

Г-да! Има мѣсто да се направи въ това двойно направление въ тия два прѣдмета — поземелниятъ налогъ и бегликътъ — нѣщо колкото е възможно по-скоро. Да се не направи нищо, не ще е добрѣ. Населението, съ очи втрѣщени, чака отъ

труда на парламентарната комисия и правителството резултати, които да му облекчат тежестта от данъка. То ще бъде, действително, разочаровано, ако заран, когато си отидемъ при нашитѣ огнища, констатира, че отъ нашитѣ трудове за него нѣма пища, за него нѣма значителни резултати, които да блѣснатъ прѣдъ очитѣ на населението, че действително правителството и народното прѣдставителство сж се потрудили да облекчатъ тѣзи тежести. Населението чака това и отъ Народното Събрание и отъ правителството.

Нека не мислимъ, че годипитѣ сж наши. Процесътъ е единъ, както за живота на човѣцитѣ, така и за учрежденията. Нека да не мислимъ, че ние ще бждемъ вѣчно тукъ на тия столове; нека да не мислятъ прѣдставителитѣ и българскитѣ министри, че тѣ ще се увѣковѣчатъ на тия столове. Врѣмето отъ 2 до 5 години — нашиятъ мандатъ — не е голѣмо, но не можемъ да се извиняваме, че то не е достатъчно, за да осъществимъ важни реформи. То е доста много, за да осъществимъ нужнитѣ реформи. А памалението — махванието не ще кажъ — на беглика и поземелния данъкъ е отъ най-необходимитѣ; то е неминуемо. (Ржкоплѣскания.)

Ще свършъ, г-да, като кажъ въ отговоръ на почтениия Казанлъшки народенъ прѣдставителъ, г-на Бояджиева, че България има да изпълнява важни задачи, и азъ признавамъ, че действително нашата храбра войска е добръ приспособена за тия голѣми задачи; но отъ друга страна, трѣбва да признаемъ, че и безъ хлѣбъ не се ходи и не се изпълняватъ задачи. Ние всички българи, въ честъ на нашегo племе нека го кажемъ, ние сме всички солдати, всѣкога сме готови съ живота си и съ имота си да помогнемъ за изпълнението на всѣкаквитѣ задачи на България; но при това имаме всѣки интересъ, имаме нужда, щото държавата да гледа и ние да гледаме и нашитѣ интереси да бждатъ задоволени, за да може и тя сигурно да расчита на нашата кръвъ и на нашия имотъ.

Азъ бихъ щѣлъ да отговорѣмъ на нѣкои криви понятия на г-на Габровски, но не знамъ да ли ще имате търпѣние да ме изслушате. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ! Нѣма Габровски, зарѣжи го!) Азъ ще бждемъ много кратъкъ. Опозицията много натяква на правителството и на Народното Събрание, гдѣто благоприятствували развитието на нѣкои по-крупни индустрии, напр. фабричитѣ. Опозицията и нейниятъ прѣдставителъ, г-нъ Габровски, тукъ отъ трибуната прѣди малко, забравя, че ако правителството и Народното Събрание благоприятствуватъ на по-голѣмитѣ индустрии, това е именно въ интереса на работническото население и на земледѣлческото население; защото, всичко това, което държавата ще отстъпи, може би, на гърба на това работно население, на това земледѣлческо население, по други пътища ще отиде въ джоба на сѣщото това население, на сѣщитѣ тѣзи работници. Онзи день, не помнѣмъ по кой случай, забѣлжихъ, че въ 1816 год. въ Лондонъ работницитѣ правихъ бунтове, възмутихъ се изъ лондонскитѣ улици противъ данъка на прихода. Защо? — Защото работницитѣ разбрахъ, че капиталътъ захванъ да се стѣснява и по-малко да блѣщи; захванъ да си събира край-

щата и фабрикантитѣ захванхъ по-малко да плащатъ на работницитѣ. Тогава работницитѣ казахъ: това ли е причината? Тогава да го накажемъ съ една важна демонстрация. И направихъ го. Така щото, много да не ни хвалѣтъ данъка върху прихода, защото, който и да го наложи, той все ще отнеме отъ залька на работницитѣ.

Азъ свършвамъ. Г-нъ Габровски много иска и твърдѣ патетично каза, че прѣдъ това критическо положение, длъжностъ е на правителството на г-на Стоилова да се оттегли, за да спасимъ България. Азъ ще свършъ и ще заключъ слабата си рѣчь съ думитѣ, че правителството на г-на Стоилова трѣбва да стои, така силно и единодушно подкрѣпено отъ сегашното болшинство, за да изпълни тѣзи задачи въ границитѣ на възможното. И азъ не притезвавамъ да вѣрвамъ, че ще можемъ да дадемъ на българския народъ благосъстояние; но едно Събрание отъ добри челядници и грижовни народни прѣдставители, ще бжде каджрно и за напредъ, като даде на България миръ отъ вжтрѣ и сигурностъ отъ вънъ, да ѣж укрѣпи и да ѣж тури въ широкия пжтъ на спасителни прѣдприятия и занимания, та когато дойде единъ день България въ материално благосъстояние, да можемъ да ржкоплѣщемъ на тѣзи министри и прѣдставители, че сж ѣж турили въ подобенъ пжтъ. Това като говорѣмъ, азъ не правѣмъ комплименти, а имамъ твърдо убѣждение, че сподѣлямъ вашитѣ чувства. И сега, г-да, не можемъ да се разотидемъ отъ тукъ, прѣди да намалимъ беглика и поземелния налогъ.

Прѣдседателствуващия Христо Ивановъ: Г-нъ Ганчо Гаврилоуъ е записанъ втори пжтъ да говори. (Гласове: Нѣма го!) Тогава думата има г-нъ Георги Консуловъ.

Георги Н. Консуловъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣмахъ намѣрение да взимамъ думата, като мислѣхъ, че върху въпроса: да ли да се ползуваме отъ труда на парламентарната комисия, въ тази сесия още, не можеше да има и споръ, и не очаквахъ такова едно прѣдложение, каквото се направи отъ г-на Георгия Юруковъ — да се прѣпрати трудътъ на тази комисия *ad calendas graecas*. Защото, да прѣбиращаме нейния докладъ въ надлѣжнитѣ министерства да го изучаватъ — да не си правимъ илюзии — значи, тази година да не направимъ нищо; това е, тази година да не извлѣчемъ никаква полза отъ труда на комисията, нито да въведемъ нѣкакви подобрѣния въ бюджета; това значи, да прѣпратимъ доклада на надлѣжнитѣ министерства и да чакаме до година, безъ да бждемъ увѣрени: да ли ще ни се прѣдстави бюджетъ съ подобрѣнията, които ние очаквахме отъ труда на комисията, или ще ни се прѣдстави такъвъ, какъвто е билъ прѣдставянъ до сега. Ние имаме пълно право да си правимъ такива прѣдположения. Това право ни дава самиятъ фактъ, че ние лани избрахме една комисия парламентарна, отъ съзнание, че нашегo финансово положение не е цвѣтущо, че отъ една страна има нужда да се намаляватъ данъци косвени или прѣми, които тежатъ на населението, а отъ друга страна имаме дефицити, натрупани отъ нѣколко години, за които азъ нѣмамъ никакво съмнѣние. Та тѣзи икономии, ако ни помогнѣхъ за сега да намалимъ данъцитѣ, щѣхме поне да

прѣсѣчемъ пѣтя на дефицититѣ. Ако още прѣди 3 години, когато имахъ дързостта да искажъ мнѣние на мнозина отъ васъ за правение икономии въ бюджета, моето прѣдложение не бѣше пропаднало; ако бѣше се взело по-сериозно въ внимание; ако на мѣсто да ми се казваше, че съмъ давалъ на Народното Събрание баба насахатларж, бѣше се обърнѣло внимание върху нуждата отъ намаления, мислѣж, че лани нѣмаше нужда да се назначава парламентарна комисиия, нито пъкъ сега щѣхме да се намѣримъ прѣдъ затруднението, което отъ день на день расте. Не трѣбва да си правимъ илюзии. Ако ние харчимъ повече, отъ колкото имаме доходъ, ще ни се трупа борчъ на гърба и този борчъ не може да се покрива, освѣнъ съ други по-лоши борчове — съ заеми. И така е прѣтоваренъ нашиятъ бюджетъ съ значителни суми за лихви и амортизация. Ако натрупаеме още 30, 40, 50, 100,000.000 л., въобразете си, кѣдѣ ще му излѣзе краятъ. Ние осѣждаме Стамболовото правителство, че то отъ заема, вземѣтъ за желѣзници, похарчило 40 — 50,000 000 л. за други нужди на държавата, а пъкъ ние вървимъ по сѣщия пѣтъ. Кой е този гений, който ще намѣри срѣдство да покрие недостига на приходитѣ спрѣмо расходитѣ, освѣнъ като намали расходитѣ или като вземе заемъ? Ако има нѣкой такъвъ, да намѣри таква срѣдство, да заповѣда да дойде и ние ще го слушаеме. Така щото, ако не направимъ икономия, ако не намалимъ расходитѣ, друго срѣдство не остава, освѣнъ да правимъ заеми, които въ бѣдѣще ще увеличатъ още повече нашия расходенъ бюджетъ.

Казахъ, че има дефицитъ, но не можъ да опрѣдѣля точно колко сж. Увѣренъ съмъ, обаче, че не сж по-малко отъ 10 милиона. Лани ни се раздаде поправителниятъ бюджетъ за 1895 или 1896 год., не помнѣж добръ, и бѣхъ готовъ да говорѣж по прѣдмета, и азъ констатирахъ чистъ дефицитъ около 2, 2½ милиона лева. Ако въ това се съмнѣва нѣкой, азъ се ангажирамъ да му докажъ. Не сж били по-добръ бюджетитѣ и за прѣдидивитѣ години; не е билъ по-добръ и лани, не е и не може да бѣде, слѣдователно, по-добръ бюджетитѣ и за тази година, толкозъ повече, че лани и тази година реколтитѣ не бѣхъ добри. Пъкъ не можемъ да очакваме по-добъръ бюджетъ и за идущата година, на която не прѣдвѣщаваатъ реколта добра; сѣидбитѣ сж малко въ опасностъ за сега. Правителството взима мѣрки, и то не може да се счете за виновно въ това.

Дефицититѣ, г-да прѣдставители, се дължатъ, отъ една страна, на онѣзи свѣрхсѣмѣни кредити, които гласувахме слѣдъ 18-й Май 1894 год. отъ икономитѣ, които дѣйствително се направихъ първата година — около 5 милиона лева отъ разнитѣ министерства. Това го помнѣж много добръ. Тия икономии и новиятъ данѣкъ отъ акциза отидохъ да запушѣтъ тия душки, които останѣхъ отворени отъ врѣмето на Стамбола. Така щото, за дефицититѣ като говорѣж, не е цѣльта ми да упрѣквамъ никого, а цѣльта ми е да посочѣж, че ги има, и като знаемъ, че ги има, да премислимъ, да диримъ срѣдства, за да имъ прѣкратимъ по-нататѣшния напрѣдѣкъ, а не да оставимъ пра-

вителството, принудено, да прибѣгва непрѣмѣнно къмъ заеми, къмъ пѣтя на фалита. При такова едно положение деликатно, отъ една страна, и отъ друга страна, понеже съзнахме туй положение, още лани сме го разбрали, оцѣнили, и за туй сме възложили на една парламентарна комисиия да приготви реформи, именно такива, за да може да се достигне нуждното намаление въ расходния бюджетъ, да ставаме сега при туй положение и да казваме: ехъ, много хубаво, но нѣма врѣме да приложимъ тия реформи сега, а да ги оставимъ да бѣдѣтъ приложени въ бѣдѣще, ние не ставаме ли смѣшни, не ставаме ли непослѣдователни? Съ какво можемъ да се извинимъ? Съ какво можемъ да се оправдаемъ прѣдъ свѣта? Може би, нѣкои да се оправдаватъ съ това, че трѣбвало заедно съ тия реформи, да се изработѣтъ и съответствующитѣ закони. Ако, наистина, това е тѣй необходимо да стане, а и азъ съзнавамъ, че е необходимо, въ такъвъ случай, ми се струва, г-да, много по-добръ ще бѣде, много по-добръ ще сторимъ да се съгласимъ да се продължи сесията. Ако нашитѣ дневни тежѣтъ на хазната, да ги намалимъ; да се откажемъ отъ тѣхъ, ако щете; всичко да направимъ, но само да не оставяме тази язва да се распростира повече по тѣлото на България. Какво ще бѣде, ако материалната невъзможностъ изисква да се продължи сесията съ единъ мѣсець и повече? Ако стане нужда, ние можемъ да гласуваме $1\frac{1}{2}$ или $2\frac{1}{2}$ отъ цѣлия бюджетъ, и управлението на страната да си върви безпрѣпятствено. Но да казваме, че нѣмаме врѣме, бързаме да си отидемъ; да казваме за до година да остане, това не може да бѣде въ полза на работата.

Добръ; да оставимъ за до година приложението на тия реформи; но тогазъ трѣбва да знаемъ, че още 4—5 милиона лева ще отидѣтъ да се натрупатъ на камбуръ на гърбоветѣ нп. Съ какво ще се оправдаемъ ние за това прѣдъ народа, прѣдъ своитѣ избиратели, прѣдъ свѣта? За какво за друго сме ние тукъ събрани? За дребни работи ли само да разискваме? Азъ мислѣж, че не за дребни работи, но именно за важни работи сме дошли тукъ да разискваме. Но зарадъ такива работи, ако се окажемъ индеферентни, ако се окажемъ готови да се прѣвиемъ на първия вѣтъръ, който ще повѣе, ще се намѣримъ недостойни, именно за мене си поне намѣрвамъ за недостойно да се намѣрвамъ, да стоимъ тукъ.

За туй, г-да, азъ ще ви моля, ако мислите, че въпросътъ не е доволно обясненъ, че има нужда още да се говори по него, да се гласува тогазъ едно прѣдложение за продължение дебатитѣ за другъ день. Ако ли не, азъ ви моля и ви увѣрявамъ, г-да, че ако искате да спасите честта си и честта на страната за въ бѣдѣще, да гласуваме едно друго прѣдложение, именно: бюджетарната комисиия още въ сегашната сесия да вземе, ако не за правило абсолютно прѣпорѣчанитѣ отъ парламентарната комисиия реформи, то поне да си служи съ този материалъ и да се старае, до колкото е възможно, да извади отъ него икономии.

Като е дума за икономии, за които хората иматъ различни понятия, и като едни дойдохъ и казахъ: отъ гдѣ ще

ги направимъ, азъ, г-да, бихъ указалъ до нѣкѣдѣ отъ кѣдѣ могатъ да се извадятъ; но врѣмето не позволява да говорѣмъ сега подробно по този въпросъ, па и не съмъ още тѣй добръ изучилъ разнитѣ мѣрки, които парламентарната комисиия прѣпорѣчва. Обаче, съ малко думи ще обяснѣмъ тия размѣри и количества на икономии, които може да се направятъ. Ние харчимъ 33 милиона и нѣщо за заплати. Тази сѣтка съмъ направилъ прѣди три години и, за жалостъ, пакъ се намѣрвамъ принуденъ да ѣмъ повтарятъ, слѣдъ три години. Като захванемъ отъ 10% за по-малкитѣ заплати — защото, който живѣе съ 100 л., може да живѣе съ 90 л.; който живѣе съ 200 л., може да живѣе съ 150 л.; който живѣе съ 300 л., може да живѣе съ 250 л. и т. н. — като се намалѣтъ заплатитѣ прогресивно, ние ще можемъ по този начинъ да достигнемъ едно срѣдно намаление отъ 15%. А тѣ сѣ 5 милиона лева, безъ да бутаме персонала. Отъ друга страна, парламентарната комисиия ни прѣдлага една икономия отъ 10 милиона лева, намалени на 5 милиона, безъ туй намаление, което прѣдлагамъ азъ, да се направи съ други мѣрки. Значи, на тия 5 милиона, като се турѣтъ още 5 милиона, азъ съмъ увѣренъ, че може да се достигне една икономия отъ 10 милиона лева.

Какъ ще погледнемъ ние на необходимостта за икономитѣ, това ще зависи отъ понятието, което ние ще имаме за настоящето финансово положение на държавата. Ето защо, прѣди всичко, тамъ трѣбва да се погледне. Положението, г-да, е такова, че отъ нѣколко години насамъ доходитѣ не покриватъ расходитѣ; че всѣко бюджетно упражнение се сключва съ нѣколко милиона лева дефицитъ — нѣщо, което азъ не мислѣ, че може да бѣде опровергнато отъ нѣкого. Трѣбва да очакваме дефицитъ и за идущата година, защото доходитѣ, които сѣ прѣдвидени въ бюджета, не ще може да се реализиратъ, по причина на лошата реколта, която се прѣдвижда още отъ сега, и по причина на слабостта на населението, вслѣдствие на ланшия и по-ланшия неурожай. Има ли нужда, г-да, да си туряме очила по-голям отъ моятъ, за да съгледаме истинското положение на страната и да се убѣдимъ, че не е вече врѣме да отлагаме и че, макаръ и да има извѣстни неудобства, трѣбва да се рѣшимъ на тази мѣрка и да поестимъ смѣло и твърдо къмъ икономии? Инакъ, ако и тази година не се рѣшимъ на тази мѣрка, бѣдете увѣрени, че до година ще бѣдемъ по-злѣ. Може и сега да ме постигне тази участъ, може и сега нѣкой да ми възрази, че не ека „баба насакатларѣ“; но за това пъкъ до година азъ ще искамъ да излѣзе той да отговори за положението, което ние ще вложимъ още повече, отъ колкото е днесъ. Повече отъ това, мислѣ, е излишно да говорѣмъ. Въ подробности да влизамъ, не му е сега врѣмето, защото за подробноститѣ, макаръ и да се е говорило много, има още много да се говори. Заради това, за сега азъ моля да се приеме моето прѣдложение: или да се продължатъ дебатитѣ въ слѣдующето засѣдание, или ако това не е възможно, то да се вземе още сега едно рѣшение, щото докладътъ на парламентарната комисиия още прѣзъ настоящата

сесия да се вземе за база при изучаването на бюджета и да се помоли правителството да се погрижи и внесе още прѣзъ тази сесия необходимитѣ законопроекти за прилагането на тия реформи.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Г-да прѣдставители! Като нѣма записани други оратори да говорѣтъ, ще дамъ на гласуване прѣдложенията, които сѣ направени въ днешното засѣдание. Първо по реда си е прѣдложението на г-на Юркова.

Петръ Папанчевъ: Има прѣдложение за продължение на дебатитѣ! Нека то да се гласува първо!

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Като нѣма записани други оратори да говорѣтъ, нѣма защо да се продължаватъ дебатитѣ.

Петръ Папанчевъ: Тогазъ азъ имамъ едно прѣдложение, което ще прочетѣ и ще моля да бѣде турено на гласуване.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: Има три прѣдложения, които ще бѣдѣтъ положени на гласуване.

Петръ Папанчевъ: Азъ искамъ да прочетѣ моето прѣдложение, което е въ свѣзка съ свѣршването на дебатитѣ. Понеже нѣма вече кой да говори и понеже вие казвате, че искате да положите на гласуване прѣдложението на г-на Юркова, азъ онзи день, когато говорихъ, заключихъ рѣчта си съ едно прѣдложение, за което прѣдложение вие нищо не споменѣхте. Азъ ще го прочетѣ сега. (Чете.) „Народното Събрание, слѣдъ като изслуша г-да прѣдставителитѣ по доклада на парламентарната комисиия, одобрява взетитѣ отъ неѣ рѣшения и, като ги прѣпорѣчва на бюджетарната комисиия и на правителството за привеждане имъ въ изпълнение, минава на дневния редъ“.

Прѣдсѣдателствующий Христо Ивановъ: То е почти същото, както прѣдложението на г-на Юркова.

Петръ Папанчевъ: Не е същото!

Христо Касабовъ: Азъ мислѣ, г-да прѣдставители, че трѣбва да се отложатъ дебатитѣ по доклада на парламентарната комисиия, тѣй като нито единъ отъ респективнитѣ г-да министри не отговори на написитѣ възражения и въобще на мнѣнията, които се исказахъ тукъ по този докладъ.

Найчо Цановъ: За какво ще се отлагатъ дебатитѣ, когато нѣма записани други оратори да говорѣтъ?

Атанасъ Данковъ: Менъ ми се струва, че нѣма причини да се отлагатъ дебатитѣ, защото нѣма вече записанъ нито единъ ораторъ да говори. Освѣнъ това, втората причина, по която г-нъ Касабовъ иска да се отложатъ дебатитѣ — защото нито единъ отъ респективнитѣ министри не билъ отговорилъ на исказанитѣ мнѣния по този докладъ — тоже не може да се приеме, защото комисията е излѣзла отъ народното прѣдставителство, а не отъ правителството. Заради това, азъ мислѣ, че трѣбва по-напрѣдъ да се гласува прѣдложението на г-на Юркова.

Стефанъ Ивановъ: Да се гласува по-напрѣдъ прѣдложението на г-на Папанчева!

Маню Бояджиевъ: Г-нъ Папанчевото прѣдложение е направено по-рано отъ другитѣ. Така щото, като се гласува то по реда си, иде моето заключение!

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Г-да прѣдставители! Г-нъ Папанчевъ е говорилъ ози денъ — билъ е трети по реда — и той е направилъ едно прѣдложение въ слѣдующата смисълъ: да се прѣпоръчва докладътъ на парламентарната комисия на правителството и на бюджетарната комисия, за да се ръководятъ отъ него.

Петръ Папанчевъ: Още прѣзъ тази сесия!

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Тогазъ, молиж г-на Папанчева, да каже какво е неговото прѣдложение.

Петръ Папанчевъ: Моето прѣдложение е слѣдующето: (Чете.) „Народното Събрание, слѣдъ като изслуша г-да прѣдставителитъ по доклада на парламентарната комисия, одобрява взетитъ отъ неж рѣшения и, като ги прѣпоръчва на бюджетарната комисия и на правителството за привеждане имъ въ изпълнение още прѣзъ настоящата сесия, минава на дневния редъ“.

Иванъ Цецовъ: Значи, споредъ прѣдложението на г-на Папанчева, всичко онова, което е прѣдвидено въ доклада на парламентарната комисия, още прѣзъ настоящата сесия трѣбва да се приведе въ изпълнение, но ако това е възможно, разбира се; ами ако не е възможно? Слѣдователно, азъ съмъ съгласенъ да се приеме това прѣдложение, съ тази само разлика, щото правителството и бюджетарната комисия да приведатъ въ изпълнение само туй, което е възможно да се изпълни прѣзъ тази сесия, а което не е възможно — да се остави за идущата година.

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Г-да прѣдставители! Ще дамъ на гласуване прѣдложението на г-на Папанчева, тъй, както се допълни отъ г-на Цецова, т. е. да се приведе въ изпълнение прѣзъ тази сесия само това, което е възможно.

Петръ Папанчевъ: Нѣма нужда! То само по себе си се разбира, защото, което не е възможно, нѣма да стане!

Никола Хр. Габровски: Да се не туря тази фраза въ прѣдложението, защото, ако се каже „което е възможно“, тогазъ всички дяволи може да влѣзатъ вжтрѣ!

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Значи, г-нъ Папанчевъ се съгласява съ прѣдложението на г-на Цецова.

Петръ Папанчевъ: Азъ прочетохъ моето прѣдложение, но ако най-послѣ не може да се изпълни всичко още прѣзъ тази сесия, нѣма да имъ вземемъ душитъ я!

Иванъ Цецовъ: Тогазъ да се каже: „до колкото е възможно“!

Георги Н. Юруковъ: Искамъ думата!

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Г-нъ Юруковъ има думата.

Георги Н. Юруковъ: Азъ скърбѣя, че много отъ г-да прѣдставителитъ криво сж ме разбрали. Въ моето прѣдло-

жение е казано: „прѣпоръчва се на правителството за изучаване и постепенно прилагане“. Разбира се, че съ реформитъ по бюджета, които сж възможни да се прокаратъ сега, Камарата съ нищо не е свързана и това го обяснихъ достатъчно въ рѣчта си, когато говорихъ. Въ отношение же на законитъ, менъ ми се струва — и достатъчно се обясни — че ние не можемъ да внасяме закони, а трѣбва да се внесатъ отъ надлѣжнитъ министри. (Прѣрѣкание.) Зарадъ туй, менъ ми се струва, г-да прѣдставители, (Шумъ. — Не се чува.) че сме съгласни по този въпросъ.

Стефанъ Ивановъ: Искамъ думата!

Георги Н. Юруковъ: Моето прѣдложение е да се прѣпоръчва докладътъ на комисията на правителството...

Маню Бояджиевъ: Азъ искамъ да кажа на г-на Юркува, че ние не се съмнѣваме въ това, което той твърди, че го казва искрено, и не искаме да мислимъ, че той иска да отнесе тази работа къмъ гръцкитъ календи; но понеже г-нъ Папанчевъ има прѣдложение, което прѣдшествува неговото искане, то да се гласува. Ако то не се приеме, тогазъ ще се гласува г-нъ Юруковото.

Петръ Папанчевъ: Ето моето прѣдложение попълнено: (Чете.) „Народното Събрание, слѣдъ като изслуша г-да прѣдставителитъ по доклада на парламентарната комисия, одобрява взетитъ отъ неж рѣшения и като ги прѣпоръчва на бюджетарната комисия и на правителството за привеждане въ изпълнение, по възможностъ още въ настоящата сесия, минава на дневния редъ. (Гласове: Съгласни!)

Прѣдсѣдателствуващия Христо Ивановъ: Ще се гласува. Който е съгласенъ и приема прѣдложението на г-на Папанчева, както се прочете сега напослѣдъкъ, молиж да си вдигне ржката. (Болшинство.) Приема се. (Ржкоплѣскания.) (Никола Хр. Габровски: Правителството ще ви каже, че не е възможно въ тази сесия!)

Г-да прѣдставители! Имаме още на дневния редъ на първо четение разни законопроекти. (Гласове: Да се вдигне засѣданието!)

Идущето засѣдание ще бѣде въ Понедѣлникъ, тъй като утрѣ е празникъ. Г-нъ Пеню п. Кръстевъ е внесълъ прѣдложение за намаление данъка на лозята за 1898 год. То ще се напечата и раздаде.

На дневния редъ ще имаме първо четение на тѣзи законопроекти, които ви съобщихъ, а така сжщо и второто четение на законопроекта за устройството на сѣдилищата.

Вдигамъ засѣданието.

(Затворено въ 7 1/2 часътъ вечерта.)

Прѣдсѣдателъ: Д-ръ Георги Янколовъ.

Подпрѣдсѣдатели: { Христо Ивановъ.
Петко В. Горбановъ.
Георги Губидѣльниковъ.

Секретари: { Петръ Папанчевъ.
Жеко Ив. Жековъ.
Петръ К. Бобчевски.
Лука Братановъ.
Никола Ив. Козаровъ.

{ Иванъ М. Лиловъ.
Иванъ Цецовъ.
Стефанъ Ивановъ.
Георги Н. Юруковъ.
Василъ Ив. Димчевъ.

Секретари: { Боби Лафчиевъ.
Христо Теодоровъ.
Георги Ив. Михайловъ.
Янколъ Донковъ.
Данчо В. Пишмановъ.

Началникъ на Стенографическото Бюро: Хр. П. Константиновъ.